

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra divadelních, filmových a mediálních studií

Proměny fikčního světa ve filmové sérii o agentu Jamesi Bondovi

The Evolution of the Fictional Universe in the James Bond Film Series

(magisterská diplomová práce)

Vypracoval: Tomáš Uher
Vedoucí práce: PhDr. Luboš Ptáček, Ph.D.
Olomouc 2011

Prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci vypracoval samostatně, pouze s použitím uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 3. května 2011.

Děkuji vedoucímu své magisterské diplomové práce PhDr. Luboši Ptáčkovi, Ph.D. za odbornou pomoc a podnětné připomínky při vypracování práce.

OBSAH

ÚVOD	6
□ I. Základní vymezení zkoumaného tématu.....	6
□ II. Uvedení do problematiky	7
□ III. Malé seznámení s velkým příbuzenstvem.....	9
□ V. Problematická klasifikace	13
□ VI. Světy fikční, světy možné	17
□ VII. Fikční světy bondovek	18
□ VIII. Fikční encyklopedie – kontinuita svébytnosti	20
□ IX. Metodologický aparát	21
□ XI. Ústřední fikční entita	24
DR. NO	27
□ I. Struktura utvářená fikčními entitami a mocenské uspořádání v Dr. No.....	27
□ II. Akce a motivace.....	39
□ III. Emoce	40
□ IV. Interakce.....	42
□ V. Bondova sexualita	45
□ VI. Narativní modality fikčního světa Dr. No	47
□ VII. Implikované významy a ideologie	49
□ VIII. Shrnutí	53
VE SLUŽBÁCH JEJÍHO VELIČENSTVA	55
□ I. Znovustvoření světa	55
□ II. Intertextualita	56
□ III. Minulost jako zdroj nástupnické legitimacy	58
□ IV. Proměna ústřední fikční entity	60
□ V. James Bond - proměna deontické modality a důsledky této proměny pro mocenské uspořádání fikčního světa	64
□ VI. Padouch – proměna axiologické modality a	67
□ důsledky této proměny pro základový fikční svět / mocenské uspořádání.....	67
□ VII. Interakce.....	69
□ VIII. Akcidentální události	70
□ IX. Přírodní síla	71
□ X. Shrnutí	71
ŽÍT A NECHAT ZEMŘÍT	73
□ I. Podobně a přece jinak	73
□ II. Identifikace fikční entity	74
□ III. Vědoucnost entit	74
□ IV. Systém naplněných zákonitostí.....	76
□ V. Služebný svět	82
□ VI. Barva pleti jako identifikační znak podsvěta c)	84
□ VII. Zostřená sexualita	85
□ VIII. Proměna aletické modality a důsledky této proměny pro fikční svět	86
□ IX. Aluze jako důkaz jinakosti.....	87
□ X. Shrnutí	88
POVOLENÍ ZABÍJET	90
□ I. Podmíněný svět	90

□ II. Mezilehlý svět	91
□ III. Emocionalita fikčních entit a důsledky této emocionality pro fikční svět.....	94
□ IV. Identifikační a institucionální pozůstatky.....	98
□ V. Shrnutí	100
ZLATÉ OKO	101
□ I. Tehdy.....	101
□ II. Znovuustavení ústřední fikční entity	102
□ III. Znovuustavení mocenské struktury podsvěta b)	103
□ IV. M jako supranumerální individuum	104
□ V. Znovuustavení základového fikčního světa.....	105
□ VI. Verbalizace světa.....	107
□ VII. Minulost v přítomnosti.....	107
□ VIII. Západ opanovává Východ	108
□ IX. Osobní motivace padoucha a Jamese Bonda	110
□ X. Shrnutí	111
CASINO ROAYLE	113
□ I. Prolog.....	113
□ II. Variace a negace identifikačních znaků	113
□ III. Postmoderní přepis	115
□ IV. Rozpad základového fikčního světa	116
□ V. Jamese Bonda léta učednická	120
□ VI. Fyzický svět	124
□ VII. Shrnutí	125
ZÁVĚR.....	127
PŘÍLOHY	135
□ Plakáty	135
ANOTACE	138
LITERATURA	139
□ Teorie fikce/fikčních světů.....	139
□ Literatura k filmové sérii o agentu Jamesi Bondovi	139
□ Ostatní	140
□ Elektronické zdroje	140
□ Časopisy	140
□ Noviny.....	142
PRAMĚNY.....	143
□ Filmy	143

ÚVOD

I. Základní vymezení zkoumaného tématu

V diplomové práci se zaměříme na takzvané bondovky, tedy na sérii filmů, jejichž hlavní postavou je agent britské tajné služby MI6, James Bond. Vycházet však budeme pouze z oficiální série, která je vymezena produkcí společnosti EON (Everything or Nothing).

Rozborem konkrétních fikčních světů budeme směřovat k odhalení principů, podle kterých jsou tyto světy konstruovány, jaká v nich platí pravidla, jaké implikované významy v sobě zahrnují a jaký je jejich poměr k aktuálnímu světu.

Určení výše napsaného je zahrnuto ve dvou základních otázkách:

- a) Co je minimálním společným základem propojujícím všechny fikční světy bondovek?
- b) Jaké maximálně vzdálené polohy přitom mohou konkrétní fikční světy bondovek zaujímat?

Na tyto dvě otázky budeme hledat odpověď ve filmech:

- 1) Dr. No,
- 2) Ve službách Jeho Veličenstva,
- 3) Žít a nechat zemřít,
- 4) Povolení zabíjet,
- 5) Zlaté oko,
- 6) Casino Royale.

Vyjma jediného (*Povolení zabíjet*¹) se jedná o první filmy s vždy novým představitelem hlavní role. Tento výběr byl podmíněn jednak předpokladem, že jsou fikční světy bondovek utvářeny v souladu s ústřední fikční entitou, tudíž změna tváře, hlasu a těla Jamese Bonda vede k novému ustavení samotného fikčního světa. Jednak proto, že předěly vzniklé touto změnou poskytují dostatek prostoru pro manifestování různorodosti a proměnlivosti série.

¹ Prvním dílem, ve kterém ztvárnil postavu Jamese Bonda Timothy Dalton byl James Bond - Dech života, jelikož se ale tento díl nijak výrazně neodlišoval od předcházejících snímků, bylo upřednostněno následující Povolení zabíjet.

II. Uvedení do problematiky

Roku 1961 kanadský producent **Harry Saltzman** optoval práva na romány **Iana Fleminga**, stvořitele agenta s kódovým označením 007, Jamese Bonda. **Saltzman** se spojil s Američanem **Albertem R. Broccolim**, rovněž producentem, a společně započali práci na realizaci celovečerního filmu, kterým se stal *Dr. No*. Premiérově byl dokončený snímek uveden na podzim roku 1962 v Anglii.² O notný počet let dál, na podzim roku 2008, slavnostní premiérou vstoupil do světa zatím poslední díl oficiální bondovské série, *Quantum of Solace*.³

Mezi oběma filmy se rozkládá čtyřicet šest let dějin a dalších dvacet dílů série. Nebude patrně nijak nadnesené, řekneme-li, že James Bond drží se světem krok celkem úctyhodnou dobu. A jak se zdá, i když zpomaluje, zdaleka nás ještě neopouští.⁴

Předešlé věty možná zněly trochu bilančně, ale jejich účel byl docela jiný. Měly poukázat na pozici, kterou *bondovky* v naší kultuře zastávají.

Z tištěných materiálů, které u nás od roku 1989 byly publikovány v nejrůznějších periodikách, vyvstalo, že uvedení každého bondovského filmu bylo očekávanou a komentovanou událostí. Každá premiéra byla také stále dokola se opakující příležitostí pro bilanci dosavadního vývoje série a jejích milníků.⁵ V českém kontextu zapůsobil také jiný faktor, a sice, že první bondovkou uvedenou v českých kinech byl *James Bond - Dech života*, v pořadí patnáctý díl série. U článků lze proto zejména v devadesátých letech vyzorovat jistou snahu „dorovnat deficit“, přiblížit dosud málo známou sérii v celé její šíři.⁶

Všechno bilancování, vzpomínání, srovnávání a periodizování mělo přitom často shodnou podobu. Spočívalo v navštívení samotného světa bondovek, ve výčtech, pochopitelně neúplných, aut, technických doplňků, zbraní, nepřátel, milenek a mnoha jiných

² CORK, John; STUTZ, Collin: *James Bond – Encyklopedie*. 2. vyd. Mladá fronta, 2009. 336 s. ISBN 978-80-204-2130-2., s. 282-283.

³ Tamtéž, s. 285.

⁴ Mezi jednotlivými filmy se objevují od 90. let proměnlivé mezery, na rozdíl od 60-80. let, která byla v tomto ohledu výrazně stabilnější (viz kapitola Malé seznámení s velkým přibuzenstvem). Nicméně 11. ledna 2011 vydalo MGM tiskovou zprávu s oznámením o zahájení prací na 23. filmu série, jehož uvedení na podzim roku 2012 má být dokonce výroční – padesát let od *Dr. No*. Bond Is Back: No. 23 Due in November 2012. Dostupné z WWW: <<http://www.007.info/News167.asp>>.

⁵ Seznam materiálů viz Literatura.

⁶ JAROŠ, Jan: Bondovky dorazily k českému divákovi příliš pozdě. In: Lidové noviny, 10. 12. 1999, s. 12. ISSN 0862-5921., s. 12.

jednotlivin. Ze stran píšicích, až na výjimky, byly přitom bondovky nahlíženy jako kompaktní svět s danými, průzračně jasnými pravidly a množstvím prvků, které jediné pospolu tento svět mohou realizovat a případně obohatit.

V důsledku postmoderního přepisu⁷ *Casino Royale* z roku 2006 a *Quantum of Solace* z roku 2008 vyvstaly otázky ohledně toho, jaké podmínky musí být splněny, aby mohl ten který film být označován jako bondovka.

Podobně revidující pohled přinesl i článek **Radomíra D. Kokeše**, který vyšel roku 2008 v časopisu *Cinepur*. **Kokeš** se ve svém textu úspěšně pokusil poukázat na nestejnorodost fikčních světů bondovek a navrhl jejich členění do čtyř podmnožin.⁸

Ač se jedná o článek inspirativní, s daným členěním souhlasit nelze.⁹ Pakliže však **Kokeš** pojímal svůj článek jako otevření diskuse na dané téma, pak je tato práce určitou odpovědí a pokusem o přesnější, obsáhlejší a hlubší revizi fikčních světů bondovek.

Její metodologickým východiskem je teorie fikčních/možných světů v podobě, v jaké ji formulovali především **Lubomír Doležel** (*Heterocosmica. Fikce a možné světy*) a **Umberto Eco** (*Meze interpretace, Lector in fabula*). Teoretická literatura poslouží k vyextrahování základů, které vytvářejí dojem jednoduše, dále k ustanovení výchozí struktury, která, byť nikoli v nezměněné podobě, prostupuje všemi díly série, a nakonec k důkladné analýze konkrétních fikčních světů vybraných titulů, u kterých se budeme zabývat přírodními podmínkami, fikčními entitami (jejich konáním, motivacemi, emocemi) a jejich interakcemi, mocenským rozložením sil působících uvnitř fikčního světa, narativními modalitami a implikovanými ideologickými významy.

Vedle zmíněné a další teoretické literatury (**Ronanová, Ruth: Možné světy v teorii literatury**) mi budou nápomocny materiály vztahující se k samotným filmům (**Chapman, James: Licence to Thrill; Lindner, Christoph: James Bond: Critical Reader**), dále materiály z českých periodik, ale také díla zaměřená na politické dějiny (**GADDIS, Lewis John: Studená válka; FERGUSON, Niall: Britské impérium**) i na jiné oblasti (dějiny designu), které spoluutvářely podobu fikčních světů příběhů o agentovi britské tajné služby, Jamesi Bondovi.

⁷ DOLEŽEL, Lubomír: *Heterocosmica. Fikce a možné světy*. 1. vyd. Karolinum, 2003. 311 s. ISBN 80-246-0735-2., s. 202

⁸ KOKEŠ, D. Radomír: návod na použití Jamese Bondy / vezměte čtyři fikční světy, protřepejte a nemíchejte. *Cinepur* 18, 2009, č. 62, s. 19-22. ISSN 1213-516X.

⁹ Skupiny bondovek vyčleněné Kokešem nesplňují kritéria, na jejichž základě tyto skupiny vyčlenil.

III. Malé seznámení s velkým příbuzenstvem

Nejprve se zastavme nad tím, co nám prozradí základní srovnávací tabulka.

Tabulka I.

České názvy	Rok vzniku	James Bond	Režie
Dr. No	1962	Sean Connery	Terence Young
Srdečné pozdravy z Ruska	1963	Sean Connery	Terence Young
Goldfinger	1964	Sean Connery	Guy Hamilton
Thunderball	1965	Sean Connery	Terence Young
Žiješ jenom dvakrát	1967	Sean Connery	Lewis Gilbert
Ve službách Jeho Veličenstva	1969	George Lazenby	Peter Hunt
Diamanty jsou věčné	1971	Sean Connery	Guy Hamilton
Žít a nechat zemřít	1973	Roger Moore	Guy Hamilton
Muž se zlatou zbraní	1974	Roger Moore	Guy Hamilton
Agent, který mne miloval	1977	Roger Moore	Lewis Gilbert
Moonraker	1979	Roger Moore	Lewis Gilbert
Jen pro tvé oči	1981	Roger Moore	John Glen
Chobotnička	1983	Roger Moore	John Glen
Vyhledka na vraždu	1985	Roger Moore	John Glen
James Bond: Dech života	1987	Timothy Dalton	John Glen
Povolení zabíjet	1989	Timothy Dalton	John Glen
Zlaté oko	1995	Pierce Brosnan	Martin Campbell
Zítřek nikdy neumírá	1997	Pierce Brosnan	Roger Spottiswood
Jeden svět nestačí	1999	Pierce Brosnan	Michael Apted
Dnes neumírej	2002	Pierce Brosnan	Lee Tamahori
Casino Royale	2006	Daniel Craig	Martin Campbell
Quantum of Solace	2008	Daniel Craig	Marc Forster
22 filmů	46 let	6 představitelů	10 režisérů

1962 – 1965, to máme čtyři roky a také čtyři filmy s agentem 007. Podobně produktivní období už v dějinách série nenastalo. Po ročním rozestupu, který se zopakoval už jen jedinkrát (1973 – 1974) bondovky přešly na stabilní dvouletý rozestup mezi jednotlivými díly, který byl do roku 1989 pouze jedinkrát širší, a to v případě tříleté prodlevy mezi *Mužem se zlatou zbraní* (1974) a *Agentem, který mne miloval* (1977).

Nejvýraznější mezera nastala mezi díly *Povolení zabít* (1989) a *Zlaté oko* (1995), na druhém místě je čtyřletá „pauza“ mezi *Dnes neumírej* (2002) a *Casino Roayle* (2006). Nyní je zřejmé, že i když se uskuteční plánovaná premiéra 23. dílu na podzim roku 2012, bude se jednat o přinejmenším čtyřletou mezeru.

Žiješ jenom dvakrát znamenalo změnu i uzavření jedné etapy vývoje série. Realizační náročností lze jednoduše vysvětlit, proč se premiéra filmu odehrála až roku 1967. Scénář se dosud nejvýrazněji odklonil od předchozího adaptování **Flemingových** románů a tato metoda jakoby předurčila i následující vývoj.¹⁰

Tříletá prodleva mezi léty 1974 – 1977 byla zapříčiněna jednak relativním finančním neúspěchem *Muže ze zlatou zbraní*, jednak ukončením producentské spolupráce mezi **Saltzmanem a Broccolim**.¹¹

Rok 1989 se stal rokem oficiálního konce studené války a Bond, jak se alespoň nějaký čas zdálo, přišel o své „zázemí“. Následující léta byla navíc poznamenána soudním sporem mezi **Broccolim** a filmovým studiem MGM. Od roku 1992 se nicméně počal připravovat sedmnáctý díl série, který byl mimo jiné nový i z hlediska hlavních producentů, jimiž se stali **Michael G. Wilson a Barbara Broccoliová**.¹²

„Přestávka“ mezi *Dnes neumírej* a *Casino Roayle* vzešla z nutnosti změny, která našla výslednou podobu v jakémsi znovustvoření Jamese Bonda, potažmo série.¹³

Vzato z jiného konce, od roku 1962 do roku 1989 stálo za šestnácti filmy pět režisérů, dalších pět režisérů stálo od roku 1995 do roku 2008 za šesti filmy. Letům devadesátým a prvnímu desetiletí nového tisíciletí je vlastní obměňování tvůrců zpravidla film od filmu

¹⁰ CORK, John; STUTZ, Collin, cit. 2, s. 290.

¹¹ Harry Saltzman svůj podíl prodal United Artist. Tamtéž, s. 299.

¹² Michael J. Wilson ovšem na série jako producent po boku Broccoliho spolupracoval již od Vyhličky na vraždu. Tamtéž, s. 314.

¹³ Příležitost k takovému kroku zavedla koupě studia MGM studiem Columbia, které je vlastníkem práv na zfilmování Casina Royale, prvního románu Iana Fleminga. VOSNÍK, Ondřej; HEINZE, Thomas: *Casino Roayle*. *Cinema* 16, 2006, š. 11, s. 20-26. ISSN 1210-132X., s. 22.

(jedinou výjimkou je **Martin Campbell**, který natočil *Zlaté oko* a *Casino Roayle*) (viz tabulka II.).

Tabulka II.

10 režisérů

1962 - 1989 = 5 režisérů	1995 - 2008 = 5 režisérů
1962 - 1989 = 17 filmů	1995 - 2008 = 6 filmů
John Glen = 5	Martin Campbell = 2
Guy Hamilton = 4	Roger Spottiswood
Terence Young = 3	Michael Apted
Lewis Gilbert = 3	Lee Tamahori
Peter Hunt	Marc Forster

Odtud pramení daleko výraznější různorodost posledního vývoje série, zatímco před rokem 1989 se tato vyznačovala stabilními obdobími, která jsou spjata s konkrétním režijním vedením, případně celým tvůrčím kolektivem (**John Glen** natočil pět dílů série a provázel ji po celá osmdesátá léta, **Lewis Gilbert** třikrát uplatnil tentýž model ve snímcích *Žiješ jenom dvakrát*, *Agent, který mne miloval* a *Moonraker*). Toto dlouhotrvající období umožnilo zformování bondovského kosmu s množstvím jeho světů, které vytvářejí různě početné shluky.

Zvláště bych chtěl v tomto ohledu vyzdvihnout roky 1962-1965, které přinesly první čtyři filmy série. Tři z těchto filmů režíroval **Terence Young** (*Dr. No*, *Srdečné pozdravy z Ruska*, *Thunderball*) a jeden **Guy Hamilton** (*Goldfinger*). Právě zde byla nakupena většina znaků, které se nadále staly určujícími pro příslušnost k sérii. Z těchto i jiných důvodů označuji tuto čtveřici za klasickou v tom smyslu, že ustanovila základní modální strukturu mnohotvarého bondovského fikčního univerza.

Terence Young vtiskl fikčním světům bondovek rysy špionážního thrilleru, **Guy Hamilton** dobrodružného filmu, úsměvného nadhledu a sebeironie. **Lewis Gilbert** obohatil fikční světy o fantastičnost a **Peter Hunt** stál jako střihač u zrodu akčně dynamické podoby světů bondovek. Nejblíže akčnímu filmu ovšem bondovky přivedl režisér **John Glen**.

Jednotlivé tendence, které se u zmíněných tvůrců projevovaly dominantně a představovaly stylový či žánrový posun daných fikčních světů v rámci základního ustanovujícího modelu, se pochopitelně mísily, zvláště po roce 1989.

Po šestileté odmlce se **Martin Campbell** pokusil o návrat k tradici skrze její aktualizaci. *Zlatým okem* (1995) vytvořil základ pro bondovky „staronové éry“¹⁴ (tedy o přenesení bondovek do světa po konci studené války¹⁵), tato etapa však trvala jen do roku 2002, kdy bondovky dosáhly patrně nejzazší hranice zatížení základního modelu jejich fikčních světů.¹⁶

Po uplynutí čtyř let byl natočen první postmoderní přepis (*Casino Royale*), následovaný *přepisem* ještě radikálnějším (*Quantum of Solace*).¹⁷

Výše napsané poukázalo na několik možných východisek pro klasifikaci bondovek a přístup k jejich zkoumání. Ovšem zdaleka nejvýraznějším předělem vždy byl a podnes je změna tváře hlavního představitele. Ačkoli recenze a články, kterých lze i v našich periodikách najít celou řadu, spojuje nijak neskrývaná subjektivita, přesto jejich spíše intuitivní členění bondovek podle tohoto klíče má své opodstatnění.¹⁸

Jestliže je totiž James Bond ústřední postavou každého filmu série, pak je také ústřední fikční entitou každého fikčního světa série. Dozná-li fikční entita změny, změní-li se nějak její vlastnosti, může doznat změny také samotný fikční svět, jeho struktura, ideologie i modální omezení. Stejně tak to funguje i obráceně, kdy změnou světa doznává změny postava, která přešla z jednoho světa do jiného.¹⁹

¹⁴ Těmito slovy oceňuje Tomáš Hoffman snímek *Jeden Svět nestačí*: „...je [to] vynikající bondovka – současná, ale zároveň v dobrém smyslu konzervativní.“ HOFFMAN, Tomáš: *Jeden svět nestačí*. *Cinema* 10, 2000, č. 1, s. 22-30. ISSN 1210-132X., s. 26-29.

¹⁵ Ne nadarmo se ve *Zlatém oku* sekvence před titulky odehrává ještě za „studené války“, zatím co po titulcích se ocitáme v době o devět let pozdější. Michal Šobr k této změně píše: „Železná opona sice skončila ve starém železe, ale nepřítel pouze změnil motivaci za neméně vitální tržní principy...“ ŠOBR, Michal: *Zlaté oko*. *Cinema* 6, 1996, č. 1, s. 14-19. ISSN 1210-132X., s. 19.

¹⁶ „Tentokrát se ovšem u příležitosti *Bondových čtyřicátin* a čtvrté *Brosnanovy mise* pro MI6 všichni odvážali, přepískli nadsázku a zašli ve virtuální euforii mnohem dál, než dokáže ustát i ten nejotrlejší agent.“ ŠOBR, Michal: *Dnes neumírej*. *Cinema* 13, 2003, č. 1, s. 52-59. ISSN 1210-132X., s. 55.

¹⁷ Přepis kanonických znaků přivedl recenzentku až ke slovům: „Zdá se mi spíš, že příliš radikální změna ustáleného schématu ohrozila *Casino Royale* jako bondovku.“ PROKOPOVÁ, Alena: *Casino Royale*. *Cinema* 16, 2006, č. 12, s. 38-40. ISSN 1210-132X., s. 39.

¹⁸ Příkladem je v tomto směru článek „protřepat, nemíchat“ Heiko Rosnera., ROSNER, Heiko: *Protřepat, nemíchat*. *Cinema* 13, 2003, č. 1, s. 60-67. ISSN 1210-132X., s. 61-67.

¹⁹ DOLEŽEL, cit. 7, s. 32.

Změna představitele se tedy i pro mě stane jakousi náповědou, podle níž budu moci zvolit některé díly série, které uskutečňují jako první, jediné či nejvýrazněji změnu samotného fikčního světa ve vztahu k dílům předcházejícím.

V. Problematická klasifikace

Bondovky jsou v zahraničí bohatě reflektovaným tématem. Ostatně, sama skutečnost bezmála padesát let trvající kontinuity sérii předurčuje, aby se stala předmětem všestranného zkoumání. Studie, sborníky a celé knihy se vedle pokusů o klasifikaci snaží o postihnoutí místa bondovek v dějinách kinematografie, ozřejmení kontextu jejich vzniku a vztahu k soudobé filmové tvorbě (**James Chapman: Licence to Thrill**).

Rozsah témat, která jsou u bondovek sledována, je však podstatně širší. Úspěšná série byla vystavena aplikování post-koloniálních teorií (**Cynthia Baron: Doctor No: bonding Britishness to racial sovereignty**), genderových studií (**Elisabeth Ladenson: Pussy Galore**) či teorií feministických (**Toby Miller: James Bond's penis**).

Zvláštní oblast zkoumání skýtají bondovky pro dějiny sexuality, módy, populární hudby (**Jeff Smith: Creating a Bond market: selling John Barry's soundtracks and theme songs**) a populární kultury vůbec (**Robert G. Weiner: James Bond in World and Popular Culture**). Zpracováván je rovněž vztah bondovek k filozofii (**James B. South: James Bond and Philosophy (Popular Culture and Philosophy)**), k politickému vývoji (**Jeremy Black: The Politics of James Bond: From Fleming's Novels to the Big Screen**) a mnoha dalším oblastem lidského působení.²⁰

Z česky psaných materiálů se pouze jediný článek explicitně zaobírá bondovskou sérii z hlediska teorie fikčních světů. Jedná se o inspirativní text **Radomíra D. Kokeše** *návod na použití jamese bonda / vezměte čtyři fikční světy, protřepejte a nemíchejte*, který vyšel v 62. čísle dvouměsíčníku *Cinepur*. Pro svou ojedinelost si tento článek zasluhuje zvláštní pozornost.

Kokeš ve svém textu reaguje na problematické přijetí zatím poslední (dvaadvacáté) bondovky *Quantum of Solace*. Jelikož byly ve zmíněném díle vynechány některé z vnějších

²⁰ Ačkoli těžiště práce spočívá jinde, k některým z těchto prací pro obohacení či doplnění vlastních kapitol přihlídneme a na příslušných místech je blíže rozvedeme. Nyní však nemá valného významu se jimi déle zabírat.

znaků, kterými se identifikuje příslušnost k sérii, vedlo to údajně k pochybám, zda ještě vůbec lze hovořit o *Quantum of Solace* jako o bondovce.

Vlastní text si klade za cíl poukázat na to, že se v případě *Quantum of Solace* jedná o nikoli „solitérní odbočku od tradic, ale zcela systematického pokračovatele propracovaných strategií výrazně různorodé série“.²¹

Základní hypotézou je vydělení čtyř odlišujících se fikčních světů, které jsou vzájemně propojeny zesílenou či oslabenou kontinuitou:

- A) literární fikční svět – romány Iana Fleminga,
- B) klasický fikční svět – Dr. No, Srdečné pozdravy z Ruska, Goldfinger, Thunderball, Žiješ jenom dvakrát, Ve službách jejího veličenstva,
- C) postklasický fikční svět – všechny filmy, kde je představitelem Roger Moore a Pierce Brosnan, dále Diamanty jsou věčné a James Bond – Dech života,
- D) revidující fikční svět – Povolení zabít, Casino Royale a Quantum of Solace.

Následně **Kokeš** vyjmenovává osm bodů, které spojují výše vydělené fikční světy. U světa A na prvním místě uvádí, že funguje nezávisle na světech ostatních, kterážto skutečnost jej odsouvá mimo hlavní zájem. Z pravidel, která jsou obecně (na obecné mínění se **Kokeš** odvolává několikrát) nejčastěji zmiňována jako vlastní celé sérii, vyjímá pět, která následně kriticky reviduje ve vztahu k fikčním světům A-D (především ale k B-D).

Tady se ovšem dostáváme k jádru problému. Ve snaze vytýčit společné rysy filmů náležejících ke stejnému fikčnímu světu a jednotlivé fikční světy (jejich podmnožiny) tímto oddělit, sahá **Kokeš** po argumentech, které jsou neudržitelné.

Nic neříkající je „velká role tajných služeb a studené války ve vyprávění“²² světa B. Opozice výhod-západ je tematizována pouze u dvou ze šesti filmů řazených do této kategorie (*Srdečné pozdravy z Ruska*, *Žiješ jenom dvakrát*, v případě *Goldfingera* je to okrajový motiv: Goldfinger získá atomovou bombu díky agentům „rudé Číny“, která si klade za cíl ekonomickou destabilizaci západu). Velká role tajných služeb prochází kontinuálně celou sérií a v některých dílech, nezařazených do světa B, nabývá přinejmenším stejně výrazné úlohy (*Agent, který mne miloval*, *Povolení zabít*, *Quantum of Solace*). Neméně vágním

²¹ Kokeš, cit. 8, s. 19.

²² Tamtéž, s. 21.

rozlišujícím rysem je, že kontrast k výše zmíněnému politickému pozadí tvoří Bondův „lehce sebeironický přístup komiksového hrdiny“.²³

U světa C hovoří **Kokeš** o uspořádání výrazných prvků do podoby bondovského narativu²⁴, tedy o zesílení důrazu na vnější znaky, které svou distribucí určují vyprávění. S tendencí některých dílů okázale zdůrazňovat svou příslušnost k sérii se lze plně ztotožnit. Ani tentokrát ovšem nedokáže obstát výběr filmů, na které jsou uplatněny charakteristiky fikčního světa C – důraz na techniku, exotičnost scén, padouchové s bizarními plány. V *Žít a nechat zemřít* hraje technika mnohem menší roli než v některých dílech fikčního světa B (*Žiješ jenom dvakrát*, *Thunderball*), exotičnost scén je vlastní sérii od samého počátku a je mnohem více určujícím znakem, než-li časté cestování mezi státy a kontinenty (časté cestování uvádí Kokeš jako jeden ze základních prvků série²⁵), a konečně, už *Dr. No* přichází s bizarním padouchem, geniálním vědcem s protézami místo rukou, který za použití speciálních prostředků usiluje realizovat svůj plán na ovládnutí světa.

Ani další určující znaky nejsou naplňovány bezvýhradně. Jako jeden z typických prvků uvádí **Kokeš** přítomnost fyzicky zdatného zabijáka, který je bezvýhradně oddán hlavnímu padouchovi. Ve světě B, jak správně poznamenává, se tento prvek neobjevuje pravidelně, ale ani ve světě C tomu tak není, zatím co **Kokeš** o něm prohlašuje, že precizně naplňuje všech 5P²⁶ (základních pět prvků). Přitom v *Muži se zlatou zbraní* je sám padouch natolik fyzicky zdatným soupeřem, že jako „pravá ruka“ jej provází liliput. V bondovkce *Moonraker* se zabiják přezdívaný Čelisti nakonec obrátí proti svému pánovi a Bondovi v kritickém okamžiku dopomůže k vítězství, díky čemuž odpadá rys fanatické oddanosti padouchovi.

Fikční svět C, píše **Kokeš**, se vyznačuje sebeironií, která se přesouvá z postavy, jak tomu bylo ve světě B, na celý fikční svět C. Ironií jsou však prostoupeny i fikční světy B. Ať už jsou to ženská jména (Honey Rider, Pussy Galor), technické vybavení (*Goldfinger*, *Žiješ jenom dvakrát*), nebo jednoduše skutečnost, že Bondovy zvyklosti, oblíbené pití, oblíbená zbraň, slabost pro ženskou krásu, jsou v těchto bondovkách reflektovány jinými postavami. Bond je ve fikčním světě, ve kterém se pohybuje, známý, ba co víc, je otevřeně definován průvodními rysy, které sice nejsou bezvýhradně realizovány každým dílem, ale

²³ Kokeš, cit. 8, s. 21.

²⁴ Tamtéž, s. 21.

²⁵ Tamtéž, s. 20.

²⁶ Tamtéž, s. 21.

to na jejich platnosti, jak se ukáže později, nic nemění. Ironizace fikčního světa, která je **Kokešem** prisuzována kategorii C, se ve světě B objevuje i v docela zjevných podobách, například, když Bond prochází výcvikovým táborem moderních ninjů nebo Rosa Klebbová „gladiátorskou“ školou zabijáků SPECTRE.

Dále se dozvíme, že je ve fikčním světě C odsouváno pozadí studené války, což s odkazem na výše psané nelze rozhodně považovat za distinktivní rys. Navíc, ve snímcích *Jen pro tvé oči*, *Chobotnička*, *Vyhlička na vraždu* a *James Bond - Dech života*, řazených do fikčního světa C, je studená válka přímým podložím příběhů.

Svět D charakterizuje **Kokeš** negativizací identifikačních rysů a pravidel, přitom však pomíjí, že podobnou negativizaci nalezneme i v některých předešlých dílech.²⁷ Bond se podle něj stává Bondem se začátkem Casina Roayle. Ano, zabitím druhého muže získává status 007, nicméně Bondem utvářeným identifikačními prvky se stává až na konci filmu. To, co udržuje kontinuitu, jsou předpoklady pro to, stát se Bondem: fyzická zdatnost, schopnost svádět ženy, bezohlednost atd. Předpoklady na konci filmu nabudou podoby vnějších rysů (vystupování, oděv, představení se), které fungují jako opětovné potvrzení kontinuity.

Na místo odsunuté opozice východ-západ se podle Kokeše dostává do popředí fikční překlad aktuálního světa (jakoby opozice východ-západ nebyla do roku 1989 rovněž výsledkem překladu aktuálního světa). Každá bondovka je přeci současná a každá se zakládá na fikčním překladu aktuálního světa, ze kterého také plynou východiska zápletek: hrozba atomové bomby, dobývání vesmíru, drogy, moc masmédií a mezinárodních korporací.

Vydělení čtyř fikčních světů se mi pro výše vznesené námitky jeví jako neudržitelné. **Radomír D. Kokeš** ve své snaze narušit vnímání bondovské série jako jednotné z hlediska naplňování základních prvků sice uspěl, ale zároveň se dopustil stejné chyby jako mnozí před ním: zjednodušování v zájmu klasifikace a komplexního pohledu.

Dr. No položil základ specifického bondovského rejstříku témat, motivů, identifikačních rysů, stylových postupů, způsobů utváření fikčního světa. Každý následující film série přinesl obohacení tohoto bondovského rejstříku, ať už novými prvky, nebo variacemi,

²⁷ V Srdečných pozdravech z Ruska se Bond kupříkladu nepředstaví způsobem „Jmenuji se Bond. James Bond.“

modifikacemi, zesilováním či oslabováním prvků již známých. Každému následujícímu filmu série se tudíž nabízí stále bohatší rejstřík, který umožňuje kombinovat stávající prvky a pracovat s nimi v šíři, která vzdoruje klasifikacím.

Úsilí klasifikovat, vytvořit kategorie, do kterých lze zařadit vybrané filmy, přirozeně naráží na překážky, které se ukazují zpravidla nepřekonatelné, ať už volíte jakékoli kritérium. Jedná se totiž o dvaadvacet filmů, které vznikly v rozmezí čtyřiceti šesti let, což je banální a zřejmý fakt, jehož dosažnost je ovšem podceňována.

VI. Světy fikční, světy možné

Fikční svět je v literární teorii, ze které budu vycházet, totožný s malým možným světem²⁸, který je „tvarovaný specifickými globálními omezeními“ a obsahuje „konečný počet spolumocných činitelů“.²⁹ Ve své podstatě jsou fikční světy „soubory nerealizovaných možných stavů věcí“.³⁰

Možné světy **Lubomír Doležel** pojímá v rámci literatury jako „artefakty vytvořené estetickými činnostmi“ a jako znakové předměty vytvořené znakovými systémy.³¹

Zatímco v modelové teorii se o možných světech uvažuje jako o množinách a mají platnost nástroje sloužícího logickým operacím³², pro literární teorii se jim dostalo uplatnění v podobě konkrétních konstruktů, naplněných světů, pro něž není rozhodující logická možnost/nemožnost (ta má pro literární teorii význam jako alternativní vlastnost možných světů).³³

Otázkou určení povahy fikčnosti se zabývat nebudu. Přijmu namísto toho pragmatické stanovisko, které fikčnost neurčuje na základě indikátorů obsažených v samotném díle, ale kulturním kontextem, k němuž konkrétní dílo náleží.³⁴ V případě bondovek se jedná o

²⁸ Termín možné světy převzala literární teorie z filozofie, ovšem chápe jej odlišně. V kapitole I. definuje RONENOVÁ, která se ve své knize soustředí právě na rozdíl v pojetí možných světů filozofy a literárními teoretiky, možné světy z hlediska filozofie takto: „Možné světy vytvářejí heterogenní paradigma, které připouští různé koncepce možných modů existence.“ RONENOVÁ, Ruth: *Možné světy v teorii literatury*. 1, vyd. Host, 2006. 296 s. ISBN 80-7294-180-1., s. 13-15./31.

²⁹ DOLEŽEL, cit. 7, s. 33.

³⁰ Tamtéž, s. 31.

³¹ Tamtéž, s. 29.

³² ECO, Umberto: *Meze interpretace*. 1, vyd. Karolinum, 2004. 332 s. ISBN 80-256-0740-9., s. 74.

³³ RONENOVÁ, Ruth, cit. 28, s. 74-75./88.

³⁴ Tamtéž, s. 99-100.

filmovou fikci, jejíž konstrukty jsou závislé na „světatvorném aktu“ konstituujících činitelů (tvůrců).³⁵

Každý fikční svět se vyznačuje svou vlastní specifickou ontologií (fikční světy mohou odkazovat samy k sobě, ačkoli určité množství případných otázek je odsouzeno k tomu zůstat nezodpovězeno³⁶) a představuje nezávislý systém struktur a vztahů. Tuto nezávislost mu propůjčuje vlastní modální struktura, kterou je utvářený.³⁷ A právě z nezávislé modální struktury vychází autonomie fikčních světů.³⁸

Fikčnímu světu jsou přitom vlastní neúplnost (pouze „některé myslitelné výroky o fikčním světě jsou rozhodnutelné“³⁹) a takzvaná makrostrukturní omezení, která představují obecné řády zajišťující sémantickou stejnorodost možného světa.⁴⁰

Fikční světy bondovek představují narativní světy, přičemž právě jejich narativita podřizuje „fikční systém vnitrosvětovým principům organizace“.⁴¹

VII. Fikční světy bondovek

Vycházím z hypotézy, že v případě bondovek nelze hovořit o jednolitým fikčním světě, ale ani o několika fikčních světech, které se vztahují více než na jeden film série. Naopak pokládám každý díl série za specifický a zakládající vlastní fikční ontologii, která není ztotožnitelná s jakýmkoliv jiným dílem série a jeho fikční ontologií. Fikční světy bondovek představují autonomní možné světy, „cizí země“⁴², což ovšem nevylučuje rozsáhlé styčné plochy se světem aktuálním i vzájemně mezi sebou.⁴³

Vycházejí z článku **Umberta Eca** Malé světy přejímám jeho titulní termín: „Možné světy jsou tedy vždy světy malé, relativně krátký běh místně omezených událostí v nějaké skulině či koutku skutečného světa.“ Skutečným světem je myšlen proměnlivý kulturní konstrukt aktuálního světa, k němuž možné světy odkazují.⁴⁴

³⁵ RONENOVÁ, cit. 28, s. 126.

³⁶ Tamtéž, s. 38.

³⁷ Tamtéž, s. 105.

³⁸ Tamtéž, s. 17.

³⁹ DOLEŽEL, cit. 7, s. 36.

⁴⁰ Tamtéž, s. 36.

⁴¹ RONENOVÁ, cit. 28, s. 24.

⁴² Tamtéž, s. 31.

⁴³ „Žádný narativní svět nemůže být zcela a naprosto nezávislý na světě reálném...“ ECO, Umberto: *Lectro in fabula*. Role čtenáře. 1 vyd. Academia, 2010. 296 s. ISBN 978-80-200-1828-1, s. 159.

⁴⁴ ECO, cit. 32, s. 76.

Jednotlivé fikční světy bondovek pojmám jako tzv. malé, zaplněné⁴⁵, světy, přičemž tyto malé světy jsou vzájemně propojeny na principu mezisvětové totožnosti.⁴⁶ Můj zájem s ohledem na zvolené téma se bude týkat těch mezisvětových spojů, které jsou nejslabší, rozumějte takových dílů série, které ve svém fikčním světě přejímají nejmenší množství sémantických prvků s ohledem na předcházející díly série, nebo které přidávají zvláště výrazné množství prvků nových.⁴⁷

Každá jednotlivá bondovka zakládá vlastní fikční konstrukt aktuálního světa: aktuální referenční svět⁴⁸, tedy svět, k němuž je v bondovkách odkazováno. Filmy s agentem Jamesem Bondem si z „reálného“ referenčního světa⁴⁹ vybírají prvky, které jsou zmíněny či zobrazeny, stejně jako místa, kde se děj bude odehrávat, ba dokonce, „reálný“ referenční svět (dále jen jako svět aktuální⁵⁰) poskytuje filmům východiska pro jejich děj.⁵¹ Výsledkem je vznik specifického malého světa, který v celku i jednotlivostech odkazuje ke světu aktuálnímu. Jedná se o fikční svět, který je konstruován jako paralelní a „obsahuje jisté jádro faktů, kolem něhož krouží množiny situací s klesající fikční aktuálností“.⁵²

Umberto Eco dále zmiňuje důležitou vlastnost fikčních světů, jejich parazitní povahu. Tento pojem poukazuje na to, že „nejsou-li vyjádřeny vlastnosti alternativní, předpokládáme, že platí vlastnosti světa reálného“.⁵³

Zobrazená místa jsou v bondovkách vybrána podle strukturních pravidel série, tudíž dochází k přísné selekci aktuálního světa, z něhož je zachováno pro film potřebné minimum. Toto minimum vedle konkrétních míst a staveb zahrnuje také dopravní prostředky, nábytkový design, předměty, oblečení a hudbu, zkrátka proměnlivě obsažené množství jednotlivin, které jsou převzaty z aktuálního světa a dovolují bondovky konkrétně „dějinně“ zařadit, aniž by to ony činily samy o sobě.

Vše ostatní existuje pouze ve výrocích postav (například, když se hovoří o ohrožených lidech, aniž bychom tyto ohrožené lidi spatřili nebo věděli, kde se nachází), nebo jako

⁴⁵ ECO, cit. 32, s. 76.

⁴⁶ RONENOVÁ, cit. 28, s. 71.

⁴⁷ Tamtéž, s. 71.

⁴⁸ ECO, cit. 43., s. 164.

⁴⁹ Tamtéž, s. 160.

⁵⁰ Pojem reálný je při uvažování o aktualizovaném světě jako o kulturním konstruktu zavádějící.

⁵¹ Studená válka, kosmický program, drogy, počítačové technologie, média, nadnárodní korporace atd.

⁵² RONENOVÁ, cit. 28, s. 17.

⁵³ ECO, cit. 32, s. 85.

mezery, nezaplňená místa fikčního světa.⁵⁴ Ovšem tyto prázdné „domény“ fikčního světa jsou, docela stejně jako ty „vyplněné“, rovnocennými „prvky struktury fikčního světa“.⁵⁵ Tedy tím, co bondovské světy vynechávají, o sobě prozrazují neméně jako tím, co zobrazují.

VIII. Fikční encyklopedie – kontinuita svébytnosti

Společně, díky mezisvětové totožnosti a strukturní podobnosti, zakládají bondovky svou vlastní fikční encyklopedii, tedy „znalost možného světa zkonstruovaného fikčním textem“.⁵⁶ Z této fikční encyklopedie, ze souhrnu všech znalostí fikčních světů bondovek, čerpají fikční entity (i přes hranice světa ustanovené každým jednotlivým dílem) své vědomosti. Fikční encyklopedie bondovek se přitom vřazuje do širší encyklopedie aktuálního světa a umění.

Tento rys nejenže umožňuje zesilování vzájemné kontinuity navzdory výrazným proměnám, ale dovoluje také postmoderní přepisy (Casino Roayle) a absorbování vlivů z jiných fikčních světů (*Moonraker*). Vědomí fikční encyklopedie navíc umožňuje zařazení dílu do série navzdory tomu, že nejsou realizovány všechny znaky, jimiž se vyznačovaly předcházející díly (*Quantum of Solace*). **Ruth Ronenová** v tomto smyslu praví: „Jinak řečeno: vlastnosti spjaté s nějakým jménem, včetně těch, jež intuitivně pokládáme za vlastnosti podstatné, se nemusí připisovat nutně a v každé možné situaci.“⁵⁷

Již jsem se zmínil o existenci jistého množství prvků bondovských fikčních světů, kterým bývá připisována identifikační, ověřovací síla. Každý nový díl série zakládá svůj vlastní svět, ale právě prostřednictvím těchto prvků navazuje na světy ostatní. Jelikož jsou tyto znaky, k nimž patří například:

- a) představení se způsobem „Bond. James Bond.“,
- b) pití nápoje vodka-martini vytvořeného specifickým způsobem „protřepat, nemíchat“,
- c) používání zbraně typu Walther PPK,
- d) flirtování s Moneypenny,
- e) záliba v hazardních hrách atd.

⁵⁴ DOLEŽEL, cit. 7, s. 171.

⁵⁵ RONENOVÁ, cit 28, s. 143.

⁵⁶ DOLEŽEL, cit. 7, s. 178.

⁵⁷ RONENOVÁ, cit. 28, s. 150.

součástí fikční encyklopedie, pak, ačkoli nejsou v některém konkrétním světě realizovány, přec nadále zůstávají součástí fikční encyklopedie, nerealizovanou možností v rámci možného světa.

A naopak, jejich realizace, ať už má jakoukoli podobu, napomáhá nově ustanovenému fikčnímu světu manifestovat vlastní svébytnost. Každé opakování má tedy současně platnost prvenství, každý fikční svět je znovustvořeným na bázi společného modálního a strukturního základu s přispěním proměnlivého množství znaků již známých.

Tedy, představení se způsobem „Jmenuji se Bond. James Bond,“ nám říká „Já jsem James Bond tohoto světa“. Nepředstavení se tímto způsobem přenáší těžiště identifikace na znaky, které jméno (vyřčené třeba jinými postavami) zahrnuje v rámci fikční encyklopedie a pojmenovává jejich souhrn, obohacený rovněž o prvky nové, a to ve smyslu „Je to James Bond“.

Existencí fikční encyklopedie bondovek je možné vysvětlit, proč se knihy a články věnované tomuto tématu tolik zaobírají jednotlivými aspekty série, vytvářejí více či méně úplné seznamy jednotlivin a zakládají tak cosi jako skutečné encyklopedie fikčních světů bondovek, které vycházejí pouze z nich samých.⁵⁸

IX. Metodologický aparát

V této podkapitole projdeme a ucelíme základní teoretické nástroje, s jejichž pomocí budeme nahlížet fikční světy příběhů o agentovi Jamesi Bondovi. Přestože některé z těchto pojmů jsme zmínili již výše, je na místě jejich připomenutí.

Jedním ze základních termínů je pro mě přístupnost, která dovoluje uvažovat o vztazích mezi fikčním světem a světem aktuálním, k němuž fikční svět odkazuje. Stejně tak lze přístupnost uplatnit pro určení vzájemnosti dvou a více fikčních světů.⁵⁹ S přístupností je svázána mezisvětová identita, která se týká „identifikace téhož individua“ v různých světech.⁶⁰ Mezisvětová identita pokládá otázku, „jaká jsou minimální kritéria zachování individuality objektu či osob“ při jejich přechodu mezi světy.⁶¹ Je Bond stále tímtež Bondem, ačkoli změní svůj vzhled, způsob oblékání a některé zvyklosti, ba dokonce, když

⁵⁸ U nás vyšla James Bond encyklopedie autorů John Cork a Collin Stutz.

⁵⁹ RONENOVÁ, cit. 28, s. 84.

⁶⁰ Tamtéž, s. 71.

⁶¹ Tamtéž, s. 72.

se u něj projevují nové vlastnosti a jiné, známé, už se neprojevují? A naopak, lze chápat různorodé postavy s různými jmény jako jedinou, neboť sdílejí vlastnosti, které je spojují navzdory hranicím mezi světy? Abychom pronikli systémem mezisvětové identity v bondovkách, využijeme termínů **Umberta Eca** prototypická postava a její potenciální varianta v případě shody esenciálních vlastností / supranumerální individuum v případě rozdílů v esenciálních vlastnostech.⁶²

Nápomocen bude také nástroj stvořený **Umbertem Ecem**, tzv. S-vlastnost, která umožňuje všechny pojmenované fikční entity uvnitř světa vzájemně usouvztažnit na základě primární, S - nezbytné vlastnosti, která poukazuje na jejich postavení v celkové struktuře díla na základě vztahu mezi dvěma objekty, které se svými S-vlastnostmi vzájemně definují.⁶³ Ustanovení takovéto struktury umožní identifikovat různé verze téže strukturní pozice, ale také ověřit, nakolik je tato struktura obecná, potažmo, jaká je její minimální podoba, kdy ještě stále můžeme hovořit o téže struktuře.

Uvědomění si této struktury povede k identifikaci vztahů mezi fikčními entitami, k určení povahy jejich akčního konání, motivací a vzájemných interakcí. Jedním z nejdůležitějších kroků bude vysledování institucionální zapojení fikčních entit, jež poukáže na rozčlenění fikčního světa na jednotlivé podoblasti produkující odlišnou ideologii a prosazující se uplatněním moci.⁶⁴

Součástí rozboru bude rovněž stanovení narativních modalit, tedy aletických, deontických, epistemických a axilogických omezení, která tvarují fikční svět jako celek a představují jeho fyzikální zákony, platné normy, hodnotové systémy a vědění.⁶⁵

X. Model světa bondovek

Selekce vyznačující se pravidelností dává fikčnímu světu každého dílu série určitý základ faktů z aktuálního světa, k němuž se ovšem připojují další prvky, které z aktuálního světa převzaty nejsou: fikční stavby, dopravní prostředky, předměty a fikční entity.

⁶² ECO, cit. 43, s. 164-172.

⁶³ V možných světech „jsou supranumerární individua [individua vyznačující se jedinečnými esenciálními vlastnostmi] identifikována prostřednictvím svých S – nezbytných vlastností, reprezentujících diadické a symetrické relace úzké kontextové vzájemné závislosti.“ Tamtéž, s. 194.

⁶⁴ DOLEŽEL, cit. 7, s. 111-119.

⁶⁵ Tamtéž, s. 121-137.

Všechny jednotliviny, ať už přejeté do fikčního světa ze světa aktuálního, nebo existující pouze ve fikčním světě, řadí se do jasné základní struktury. Tato struktura představuje model společný všem dvaadvaceti filmům, a to navzdory jeho dílčím proměnám. Jedná se o rozdělení fikčního světa do tří oblastí, respektive na základ a dvě podoblasti, které jsou vzájemně provázány.

Model tří světů:

- a) aktuální referenční svět,
- b) podsvět⁶⁶ britské tajné služby a jejích spojenců,
- c) podsvět padouchů a jejich spojenců.

a)

Každý bondovský film usiluje o podobnost svého fikčního světa s aktuálním světem doby vzniku filmu. Výsledný aktuální referenční svět je základním podložím, na němž se jednotlivé příběhy odehrávají. Všechny fikční entity tento svět pokládají za aktuální a za reálný. Následující dva podsvěty jsou naproti tomu světy závislými.⁶⁷

b)

První podsvět je vytvářen britskou tajnou službou a jejími spojenci (CIA, pobočkami, zkrátka všemi, kteří se staví na stranu Jamese Bonda). Cílem tohoto podsvěta je zabránit jakékoli změně aktuálního referenčního světa.

c)

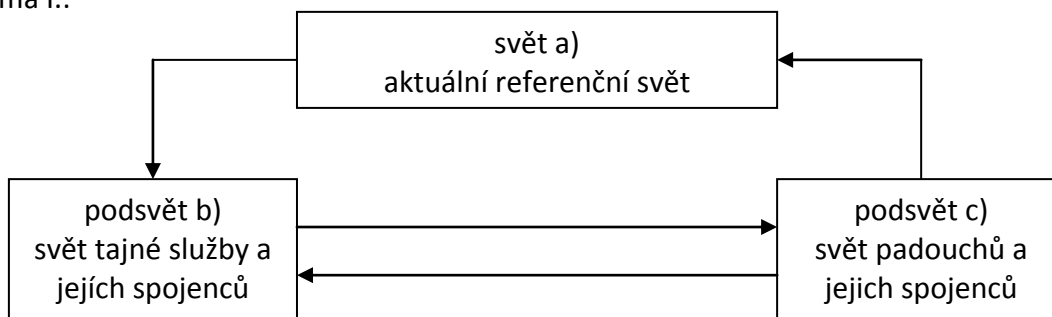
Naopak druhý z podsvětů, podsvět představovaný padouchy a jejich pomocníky, usiluje o proměnu aktuálního referenčního světa k obrazu svému. To znamená, že padouch existuje uvnitř vlastního podsvěta a chce rozšířit jeho hranice na celý aktuální referenční svět, nebo má alespoň záměr, plán, jak dosáhnout výrazné změny aktuálního referenčního světa a tento svůj záměr sleduje.

⁶⁶ RONENOVÁ, cit. 28, s. 40.

⁶⁷ Světy vyjadřující postoje a úmysly postav, morální hodnoty, závazky apod. Tamtéž, s. 200.

Na podkladě světa a), který lze ztotožnit s aktuálním světem doby vzniku té které bondovky, se střetávají dvě hybné síly, přičemž akce podsvěta c) jsou zaměřeny na svět a) a reagují na podsvět b), jehož akce jsou zaměřeny právě na podsvět c), a to na popud ohroženého světa a) (viz schéma I.).

Schéma I.:

S každým dílem série vstupujeme do specifického narativního fikčního světa, který je utvářen „symbiózou, hierarchií a napětím“ mezi těmito třemi oblastmi.⁶⁸ Konkrétní podoba těchto vztahů je různorodá, avšak přítomnost dvou stran (podsvěty b) a c)) zastávajících protichůdné postavení ve vymezeném prostoru (svět a)) všechny díly kontinuálně propojuje.

XI. Ústřední fikční entita

Samotné označení bondovky odkazuje k ústřední fikční entitě, kolem které je utvářen fikční svět, k agentovi 007 Jamesi Bondovi. Pakliže dojde změny ústřední fikční entita, dochází v závislosti na ní a ve spojitosti s ní i k proměně samotného fikčního světa. Stejně tak změna fikčního světa je spojena se změnou fikční entity. Předpokládám tedy model utváření fikčního světa podle ústřední fikční entity, která na sebe váže strukturu sémantických vztahů s jinými fikčními entitami, z nichž se některé rovněž vyznačují potenciální variantností.

V prvním filmu série, v Dr. No, spatříme poprvé Jamese Bonda v londýnském klubu, kde hraje hazardní hry. V okamžiku, kdy si jej můžeme čelně prohlédnout, Bond sám sebe identifikuje jako Jamese Bonda, a to oním tolik charakteristickým způsobem: „Bond. James Bond.“ Co to znamená?

⁶⁸ DOLEŽEL, cit. 7, s. 36-37.

Je to okamžik „křtu“, spojení těla a specifických znaků se jménem jako rigidním označením.⁶⁹ Ono pojmenování nadále spojí všechna ztělesnění jedince jménem James Bond. Ale to není vše, neboť jméno, jak jsem naznačil, se nespojí pouze s tváří, ale také s řadou detailů, které onen „křest“ doprovázejí.

Bond se v daném okamžiku věnuje hazardním hrám, kterým se bude věnovat i ve většině dalších filmů série (případně se díky sázce hazardní stane hra nebo činnost, která jinak hazardní není), navíc hazard implikuje životní styl postavy a zejména její práci, která je sama o sobě životním stylem (život jako dobrodružství, neustálá přítomnost rizika). Představení se je součástí flirtu, což se promítá do způsobu vyslovení jména. Bond od samého počátku, ba ještě než jej uvidíme, vystupuje jako objekt zájmu ženy. A v neposlední řadě, Bond je vybraně společensky oděný, což implikuje zálibu v luxusu a „vrozenou“ eleganci. Ve svém důsledku je sebeoznačení fikční entity současně zahrnutím hned několika znaků pod toto označení. V extradiegetické rovině se ke zmíněným rysům přidává ještě hudba, „The James Bond Theme“. Ovšem, pokud se jedná o přechod do jiného fikčního světa, může jakákoli postava doznat výrazných změn.⁷⁰ Nejelementárnějším prvkem mezinárodní totožnosti je však pojmenování jakožto rigidní označení.⁷¹

Vedle Bonda jsou nositeli rigidního označení také M, Q, slečna Moneypenny, agent CIA Felix Leiter a některé jiné vedlejší postavy, které z jednoho fikčního světa pronikly do jiného.

Ovšem, jak praví **Doležel**, z teorie rigidního označení neplyne, že jedna osoba musí mít pouze jedno jméno. Pokud lze mezi jmény najít referenční ekvivalenci, vzniká tím „mezinárodní spoj mezi příslušnými protějšky“.⁷² Tím se dostáváme k pestré paletě dalších fikčních entit, které se vyznačují (navzdory odlišnému jménu a odlišným konkrétním rysům) totožným postavením v každém jednotlivém fikčním světě a shodnými obecnými znaky.

V první řadě jsou to padouchové, jejich osobní ochránci a pochopové, dále Bondovy milenky všech kategorií, jeho pomocníci apod. Každá z těchto fikčních entit se vyznačuje

⁶⁹ DOLEŽEL, cit. 7, s. 32.

⁷⁰ Tamtéž, s. 32.

⁷¹ Tamtéž, s. 32.

⁷² Tamtéž, s. 32.

shodnou, řečeno s **Umbertem Ecem**, S-vlastností, která ustanovuje jejich elementární pozici ve fikčním světě a ve vztahu k ústřední fikční entitě.⁷³

Kolem ústřední fikční entity, Jamese Bonda, je *Dr. No* utvořena struktura vztahů, která spojuje všechny pojmenované fikční entity. S každým dalším dílem je tato struktura obnovena, přičemž může být rozšířena nebo naopak omezena, v důsledku čehož nejsou realizovány všechny strukturní body.

To se však již dostáváme k první kapitole.

⁷³ „Vlastnost, která uvnitř daného světa vyplývá ze vzájemných definic individuí.“ ECO, cit. 32, s. 82.

DR. NO

I. Struktura utvářená fikčními entitami a mocenské uspořádání v Dr. No

Každý fikční svět je zabydlen omezeným počtem individuí, která jsou vybavená omezeným počtem vlastností. Vlastnosti těchto individuí lze považovat za prvotní, jelikož jsou individua konstruována jejich přidáváním.⁷⁴

Některé vlastnosti jsou však oproti jiným privilegované, „nezbytné“.⁷⁵ Rozlišujeme přitom vlastnosti nezbytné a akcidentální.⁷⁶ Pokud se dvě postavy liší pouze akcidentálními (vedlejšími) vlastnostmi, pak můžeme hovořit o potenciální variantě individua prototypu. Individuum je naopak nadpočetné (supranumerární), pokud se ve vztahu k individuu jiného možného světa liší i vlastnostmi esenciálními (podstatnými).⁷⁷

Jestliže je *Dr. No* prvním filmem série, pak má z tohoto hlediska zcela výsadní postavení, neboť jeho svět je zabydlen řadou prototypů, které ve světech následujících dílů série mají své potenciální varianty, ačkoli stejně tak jsou následující fikční světy zabydleny entitami, které potenciální varianty nepředstavují, neboť se liší esenciálními vlastnostmi.

V případě *Dr. No* se vyskytují tyto prototypy:

Konstantní institucionální pozice a rigidní označení
1) James Bond
2) M
3) Q (major Boothroyd)
4) Moneypenny
5) Felix Leiter

Variabilní institucionální pozice a rigidní označení
1) Bondovi spojenci
2) Bondovi pomocníci
3) Bondgirl
4) Bondovy milenky
5) Bondovy zrádné milenky
6) Padouch
7) Padouchovi pomocníci

⁷⁴ Vlastnosti tu představují sérii psychických a fyzických kvalit fikční entity. ECO, cit. 43, s. 158.

⁷⁵ Tamtéž, s. 164.

⁷⁶ Tamtéž, s. 166.

⁷⁷ Tamtéž, s. 172.

Strukturu fikčních entit nám pomohou dourčit S-vlastnosti konajících fikčních entit, které jsou „neodmyslitelné od rozvoje fabule“.⁷⁸

Obecná a vlastní jména	S - nezbytné vlastnosti
James Bond	Agent MI6 s kódovým označením 007
M	Ředitel MI6: nadřízený Jamese Bonda
Moneypenny	Sekretářka ředitele MI6
Major Geoffrey Boothroyd	Zbrojmistr MI6
Strangways	Zastřelený agent MI6
Felix Leiter	Bondův spojenec ze CIA
Quarrel	Bondův domorodý pomocník
Puss - Feller	Vedlejší Bondův domorodý pomocník
Honey Rider	Ženská spojenkyně Jamese Bonda
Sylvia Trench	Bondova vedlejší milenka
První tajemník Pleydell-Smith	Držitel úřední moci: Bondův spojenec
Inspektor Duff	Držitel policejní moci: Bondův spojenec
Generál Potter	Strangwaysův spoluhráč z Queens Club
Dr. No	Úhlavní nepřítel Jamese Bonda
Slečna Taro	Ženský pomocník Dr. No
Profesor Dent	Mužský pomocník Dr. No
Dívka s fotoaparátem	Vedlejší ženský pomocník Dr. No
Řidič Jones	Vedlejší mužský pomocník Dr. No
Tři vrazi + řidič pohřebního vozu	Muži ve službách Dr. No
Sestry Rose a Lily	Ženy ve službách Dr. No

Výše vložená tabulka ještě není úplná, neboť sice ustavuje pozici jednotlivých akčně konajících fikčních entit, ale nikoli z hlediska **Ecem** požadované definující vzájemnosti, což bude rozvedeno následně. Už teď se nám ovšem vydělují dvě základní oblasti, a to v souladu s výše načrtnutým modelem rozvržení fikčních světů bondovek.

⁷⁸ ECO, cit. 43, s. 204.

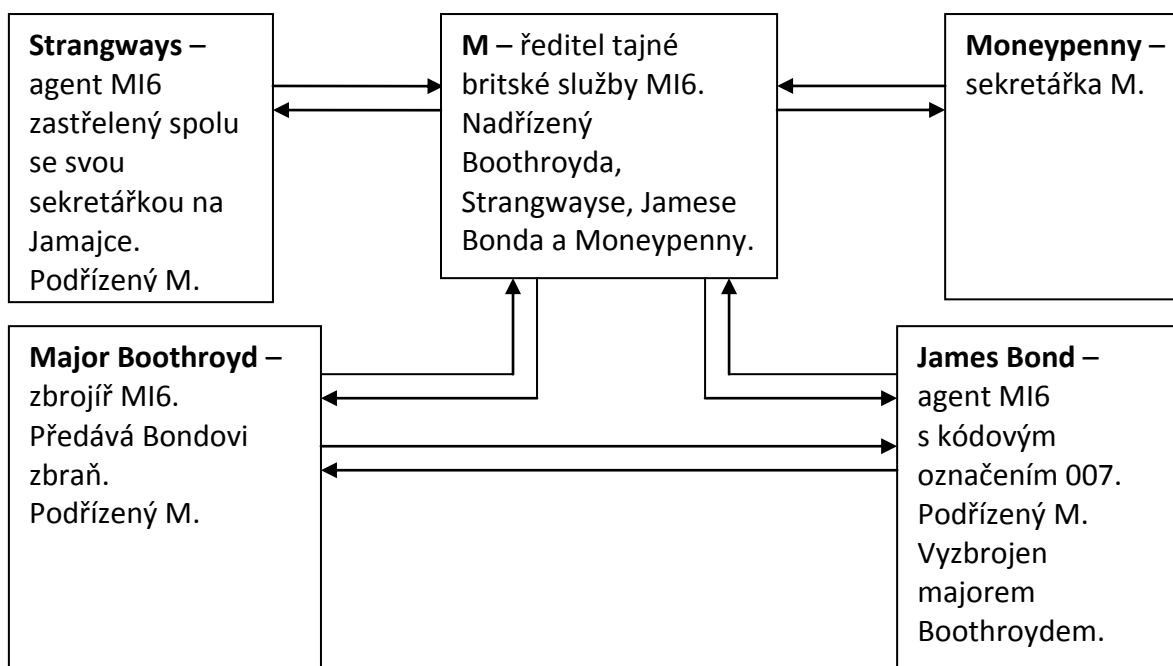
Oblast první zahrnuje fikční entitu jménem James Bond, která na sebe váže jiné fikční entity, které, ať už přímo (Quarrel) či nepřímo (Strangways), získávají svou základní pozici ve struktuře fikčního světa právě ve vztahu k Bondovi jakožto ústřední fikční entitě.

Druhou fikční entitou s výraznou schopností vázat na sebe množinu jiných fikčních entit, tedy sebou definovat jejich pozici a jejich pozicí definovat tu svoji, je samotný Dr. No. Ten oplývá jak konkrétními, pojmenovanými, pomocníky, kteří jednájí v souladu s jeho vůlí (Jones, Dent), tak i (pro bondovky tolik typickým) neurčitým množstvím nepojmenovaných či jinak nespecifikovaných entit, které pouze zastávají dané pozice (vědci, ochranka).

Poměr mezi fikční entitou Jamesem Bondem a fikční entitou Dr. No není rovnocenný, neboť, ačkoli se obě entity vzájemně definují (jsou sobě nepřáteli), Bond na sebe váže i entity z okruhu vlivu Dr. No, což je vlastnost, kterou Dr. No v takové míře nedisponuje (není nijak definován například vůči Moneypenny nebo vůči Felixi Leiterovi). Tato skutečnost staví Jamese Bonda do popředí, činí z něj fikční entitu nejen reprezentující jednu z množin, ale přímo spojující obě množiny v celek.

Nyní se tedy pokusme graficky rozvést strukturu S – nezbytných vlastností.

Londýn/MI6:

Strangways je agentem MI6, který měl stanoviště na Jamajce. Jeho zabití a zabití jeho sekretářky, které je z nedostatku informací interpretováno jako zmizení, vede k zahájení vyšetřování na příkaz M jakožto ředitele tajné britské služby⁷⁹, tedy jediného muže, který případné vyšetřování může přikázat.

M úkolem pověří Jamese Bonda, který je agentem britské tajné služby, nikoli jediným, avšak odlišným ode všech ostatních kódovým označením 007, přičemž dvě nuly znamenají povolení zabít, číslo sedm pak vlastní číslo agenta, které jej ve fikčním světě činí institucionálně jedinečným (žádná jiná entita není nositelem takového označení).

Při příchodu k nadřízenému flirtuje Bond se sekretářkou Moneypenny, jejíž jedinečné postavení vyplývá z toho, že je jedinou sekretářkou M.

V kanceláři M je Bond vybaven novou zbraní, kterou mu přináší Major Boothroyd, Zbrojmistr a fikční entita, která jako jediná může poskytovat výstroj a výzbroj agentům britské tajné služby MI6.

V rámci expozice vystupuje hned několik fikčních entit, jejichž jedinečnost vyplývá ze vzájemného postavení v rámci instituce (MI6), která je legitimní řešit nastalou situaci. M je držitelem institucionální, pověřovací a performativní moci. Při pověření Bonda úkolem dochází totiž k performativnímu aktu, k vyslovení věty s direktivní komunikační funkcí⁸⁰ (M: „Pojedete do Kingston...“), která určuje, že James Bond a pouze on má od této chvíle pověření odjet do Kingstonu na Jamajce a vypátrat, co se stalo Strangwaysovi a jeho sekretářce.

James Bond tedy nejedná sám za sebe, ale z pověření, vůle, M. Jeho zájmy se ovšem ztotožňují se zájmy instituce, kterou reprezentuje.

Po příletu na Jamajku zakládá Bond vlastní strukturu, ve které on sám disponuje institucionální, pověřovací a preformativní mocí. Co to znamená? Nic než to, že Bond, sám pověřený úkolem, úkoly pověřuje, že sice jedná z vůle jiných, ale zároveň z vůle vlastní. Institucionální vazba na Londýn, kde sídlí centrála MI6, je upozaděna, aniž by jakkoli přestávala platit⁸¹, a na jejím místě se rozvíjí nová mocenská struktura, která vyplývá z Bondova pověření.

⁷⁹ MI6 se maskuje jako obchodní společnost Universal Exports.

⁸⁰ GREPL, Miroslav; KRÁLÍK, Petr: Skladba češtiny. Votobia. 503 s. ISBN 80-7198-281-4., s. 450.

⁸¹ Připomíná se kupříkladu tím, že si Bond nechá z Londýna poslat geigrův počítač.

poskytovat svou moc Jamesi Bondovi, který reprezentuje zájmy Anglie (Západu). Institucionální „ukotvení“ Bondova konání je jeho prvořadou podmínkou.

Felix Leiter je agentem CIA, který na Jamajce reprezentuje USA. Nedisponuje oficiální úřední mocí jako fikční entity výše zmíněné, má však vlastní pověření a vlastní vazby na instituci analogickou MI6 (CIA). Stejný zájem jej, stejně jako Pleydella-Smithe a inspektora Duffa, staví do pozice Bondova spojence. Současně je Felix Leiter prototypická postava, která se v potenciálních variantách vrátí i v mnoha následujících dílech série.

Spojenectví tu však neznamena rovnost. Struktura rozvedená na předešlé stránce jasně poukazuje na hierarchické uspořádání. Pleydell-Smith i Felix Leiter poskytují informace, avšak jejich vyhodnocení, tedy přisouzení prioritní důležitosti a závažnosti, je vyhrazeno pouze Jamesi Bondovi. Inspektorovi Duffovi je sice dovoleno nakládat s výkonnou mocí (zatkne slečnu Taro), avšak učiní tak na popud (ne-li přímo na příkaz) Jamese Bonda.

Vedle spojenců musíme vydělit ještě pomocníky. Odlišení spojenců a pomocníků je vedeno prostou úvahou. Spojenci jsou lidé, u kterých je zřejmá motivace k vyřešení nastalého problému. Pomocníci však tuto motivaci nemají a jejich konání je vedeno vůlí jiné fikční entity – což je obzvláště důležité u druhého podsvěta, utvářeného kolem padoucha a padouchem.

K pomocníkům v *Dr. No* náleží majitel restaurace Puss-Feller, avšak zejména domorodý rybář Quarrel, který již před Bondovým příchodem pomáhal Strangwaysovi a Leiterovi.

První podsvět, který je utvářen MI6 (a jejími spojenci), představuje zřetelně institucionální a hierarchizovanou strukturu, v jejímž čele stojí držitel pověřovací moci, která jako jediná opravňuje k vyřešení problému, čemuž jsou určeny být nápomocny všechny ostatní složky tohoto podsvěta.

James Bond disponuje nejen povolením zabít, ale také, a především, povolením jednat a řešit.

James Bond vstupuje do interakcí nejen s přátelskými, ale především s nepřátelskými fikčními entitami. Každá takováto interakce má pro Jamese Bonda ověřovací funkci, což znamená, že konflikt vede k potvrzení dané domněnky či představy, kterou Bond chová. Předpoklad stejně jako následné potvrzení předpokladu řídí Bondovo konání. Sledovaným

cílem konání je získávání informací vedoucích k odhalení struktury nepřátelského podsvěta, identifikování jeho strůjce a fyzického centra a následná eliminace obojího.

S *Dr. No* se ocitáme ve světě vzácné shody mezi možným světem Bondových předpokladů a vlastním narativním možným světem, k němuž tyto předpoklady referují.⁸²

(a)

W_{Nc}	A	B	C	D
B	+	+	+	+

(b)

W_N	A	B	C	D
B	+	+	+	+

W_{Nc} = možný svět Bondových propozičních postojů.

W_N = narativní možný svět, k němuž se tyto propoziční postoje vztahují.

B = James Bond.

A – E = propoziční postoje (a) a stavy fabule (b).⁸³

- B: Při prohlídce Strangwaysova domu Bond nalezne doklad z metalurgické laboratoře profesora Denta, který intuitivně vyhodnotí jako stopu. Večer, v Puss-Fellerově restauraci, Leiter a Quarrel odpovídají na Bondovy otázky ohledně Strangwayse a jeho činností. Quarrel se zmíní o tom, že Strangways odebíral na různých ostrovech vzorky hornin. Mezi těmito ostrovy byl také tajemný Crab Key, který patří muži jménem Dr. No. Důležitost dokladu z metalurgických laboratoří je potvrzena a zmínka o Crab Key a Dr. No vede k nové domněnce.
- C: Po návštěvě u Denta, který poskytne pouze vyhýbavé odpovědi a špatně skrývá svou nervozitu, je Bond ubezpečen o správnosti svého předpokladu (že centrem podezřelého dění je ostrov Crab Key) a vytváří dva předpoklady nové.
- D: Prvním předpokladem je, že vzorky, které si nechal Strangways v Dentových laboratořích analyzovat, nesou stopy radiace. Bond si proto objedná z Londýna geigrův počítač, který je schopen radiaci zjistit. Při prohlídce lodi, na které Strangways vzorky přivezl, je radiace skutečně naměřena.
- E: Druhým předpokladem je Dentova účast v celé záležitosti. Když podle instrukcí slečny Taro jede Bond do jejího horského domu, je napaden muži v pohřebním

⁸² ECO, cit. 43, s. 203-206. Písmenná označení a podoba tabulek je převzata z téže kapitoly.

⁸³ Tamtéž, s. 187.

autě, které havaruje. Taro vítá Bonda překvapeně a ten je přesvědčen o jejím zapojení do mocenské struktury Dr. No. Po tom, co ji nechá zatknout inspektorem Duffem, nastraží past na očekávaného profesora Denta, který se skutečně objevuje se zbraní v ruce a s vražedným úmyslem.

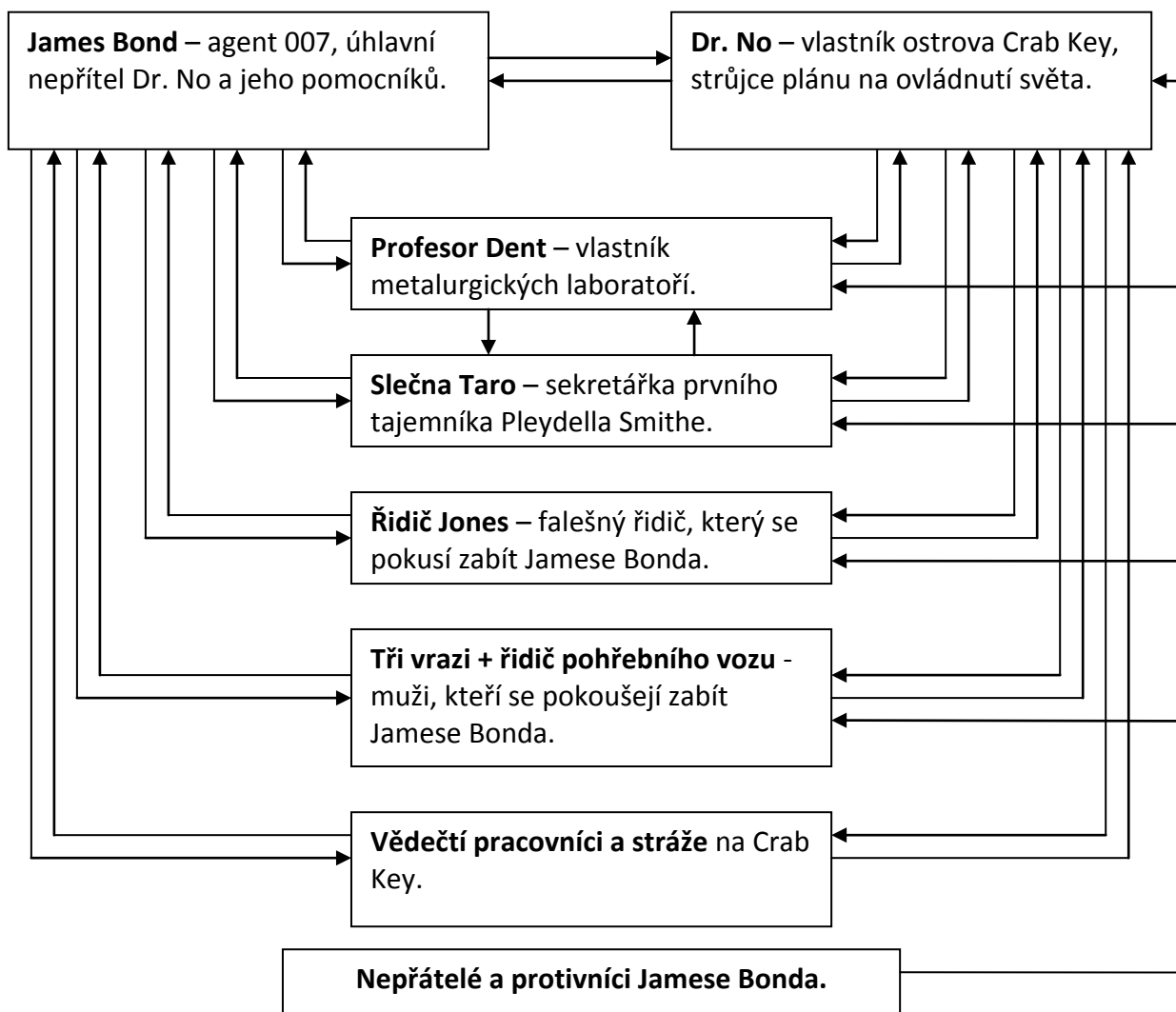
Dr. No je vskutku fantastický svět, když tolik odpovídá předpokladům jediné fikční entity! Je to svět, který neklade žádný odpor.

Na základě Bondova akčního konání, které má demaskující účinek, a na které je takřka výhradně⁸⁴ soustředěna fokalizační perspektiva⁸⁵, poznáváme druhý podsvět a jeho strukturu.

⁸⁴ Fokalizováno není Bondovo jednání pouze ve dvou scénách. V první vystrašený Dent zamíří na Crab Key, aby varoval Dr. No. Ve druhé slečna Taro telefonicky dostává instrukce, na základě kterých má Bonda na několik hodin zabavit. V obou případech však změna fokalizace potvrzuje Bondovy předpoklady.

⁸⁵ „Fokalizace je princip, podle něhož prvky fikčního světa jsou pořádané v rámci jisté perspektivy nebo z určité pozice.“ RONENOVÁ, cit. 28, s. 208.

Crab Key/Kingston:

Dr. No je muž obestřený tajemnem. Vlastní ostrov Crab Key a je držitelem moci, díky které kontroluje intence a konání⁸⁶ jiných osob, jež jsou vůči němu v podřízeném postavení. Dr. No oplývá jak mocí fyzickou – je abnormálně silný díky protetickým pažím, jež nahrazují ruce, o které přišel při vědeckých pokusech, tak i mocí duševní – je geniálním vědcem, který stvořil uvnitř dolu na bauxit laboratoře a vědecká pracoviště, díky nimž je schopen ovlivňovat dráhu raket vypuštěných USA v karibské oblasti, a především mocí společenskou – disponuje konkrétně nijak omezeným bohatstvím a množstvím pomocníků, kteří vykonávají jeho vůli.⁸⁷

⁸⁶ DOLEŽEL, cit. 7, s. 111.

⁸⁷ Trojí členění moci přejímám z tamtéž, s. 111.

Všichni jeho pomocníci, jejichž okruh vymezuje pole uplatnění moci Dr. No, jsou podřízeni jím uloženým normám, jejichž překročení je sankcionalizováno.⁸⁸

Moc Dr. No je vykonávána jak potlačováním, tak i donucováním.⁸⁹ Strangwaysova likvidace na začátku je výsledkem potlačovací schopnosti moci, stejně jako pokusy o likvidaci Bondovu. Neméně výrazně se však moc Dr. No projevuje donucováním, tedy schopností přimět jiné entity jednat v souladu s jeho vlastní vůlí.⁹⁰

Druhý podsvět představuje sestavu konatelů, kde výhradním držitelem moci je autoritářský Dr. No. Jeho řadové pomocníky, fikční entity v jeho službách, jako jsou vědečtí pracovníci a ochranka, toto uspořádání degraduje na pouhé nástroje bez vlastních intencí.⁹¹ Intence jiných postav, jako je slečna Taro, profesor Dent a řidič Jones, jsou udávány strachem z moci Dr. No, z její represivní povahy, kterou je trestán neúspěch.

Crab Key je skutečným podsvětem, geograficky vymezeným prostorem s vlastní formální organizací, který tuto svou organizaci přenáší i na město Kingston: zapojuje do této organizace některé jeho obyvatele (slečna Taro, profesor Dent). Dr. No skrze své „panství“ usiluje rozšířit jeho hranice na celý aktuální referenční svět.

Oba podsvěty (podsvět MI6, podsvět Dr. No) mají jisté shodné znaky. Oba se vyznačují jasnou organizací, mají geograficky lokalizované centrum (Londýn, Crab Key) a v jejich čele stojí konkrétní jedinec (M, Dr. No), který je držitelem moci a z této pozice pověřuje úkony. Rozdílem je skutečnost, že moc MI6 se vůči vlastnímu agentovi neuplatňuje donucováním, a že James Bond, který se na Jamajce automaticky stává hlavním držitelem moci v rámci svého podsvěta, ji uplatňuje vůči spojencům a pomocníkům nikoli autoritativně, ale na základě partnerství, přičemž pomocníky a spojence ovlivňuje výhradně formou komunikace. To však nic nemění na tom, že i Bond, podobně jako Dr. No, zachází se spojenci a pomocníky jako s nástroji, které uplatňuje dle potřeby pro dosažení výchozího cíle.

⁸⁸ Když profesor Dent, po tom, co jej navštíví James Bond, v panice za bílého dne dorazí na ostrov Crab Key, je první otázku položená mu Dr. No směřována právě na skutečnost, že porušil daná pravidla, která zapovídají cestování na Crab Key jindy než v noci.

⁸⁹ DOLEŽEL, cit. 7, s. 111-112.

⁹⁰ Dr. No Dentovi na ostrově Crab Key předá prudce jedovatého pavouka v malé klínce, kterou Dent zvedne a odnese si až při opakovaném verbálním nátlaku ze strany Dr. No.

⁹¹ Doležel intenci definuje jako: „Bezprostřední duševní událost, která podněcuje nebo způsobuje akci..“

Dr. No nakonec disponuje pouze pomocníky, nikoli spojenci. Naopak James Bond se opírá o spojení institucionálně zapojených fikčních entit, které jsou obeznámeny s nastalou situací a Bondovým cílem, ba participují na něm, neboť jeho dosažení je také v jejich vlastním zájmu, z čehož vyplývá zřejmá motivace Bondových spojenců být svou dílčí mocí a vědomostmi k dispozici.⁹² Byť jsou to tedy nástroje v Bondových rukách, od nástrojů Dr. No je odlišuje jejich nevy nucený souhlas s tím, být nástroji.

Zabití Dr. No vede ke zkáze celého jím stvořeného podsvěta, zatím co MI6 se svými spojenci není existenčně závislá na jediné fikční entitě, která sama sebou celý podsvět definuje. Dr. No je ale současně členem zločinecké organizace, která se nazývá SPECTRE: Speciální exekutiva pro kontrarozvědku, terorismus, odvetu a vydírání. Jelikož není nijak specifikováno, jaké postavení Dr. No v této organizaci zastává, zůstává nedefinovatelná i míra její moci a uplatnění této moci ve vztahu k Dr. No.

Cílem MI6 a jejích spojenců je hájit společenské reprezentace⁹³ aktuálního referenčního světa, což ovšem neznamená, že tyto společenské reprezentace musí být explicitně ukázány či vysloveny. Jsou totiž součástí implicitních významů, jimiž se budu zabývat v příslušném oddíle této kapitoly.

Naopak, Dr. No zakládá vlastní ideologii a usiluje o změnu společenských reprezentací: boj s Dr. No je bojem za zachování stávajícího stavu aktuálního referenčního světa. James Bond má v tomto boji funkci viru, parazitického elementu, který proniká do jemu zapovězeného podsvěta a zevnitř tomuto podsvětu přivozuje zkázu.

Dr. No kolem sebe utvořil přísně racionální svět, který ovšem nebyl konstruován tak, aby se vyrovnal s proměnnou, kterou James Bond představuje. Rozdíl je celkem prostě ukryt ve skutečnosti, že Dr. No má plán, zatím co James Bond plán nemá. James Bond jako vysoce adaptabilní „virus“ je schopen neomezeného počtu mutací: je uzpůsoben okamžitě reagovat na libovolnou změnu stavu, aniž by byl vázán na jakýkoli plán, tedy na posloupnost přesně daných akcí, jejichž vykonání je závazné.⁹⁴ Ústřední fikční entita má

⁹² „...tlak skupiny vnucuje společenské faktory, avšak tyto faktory musí být „internalizovány“, přivlastněny myslí jednotlivce, aby mohly motivovat jeho konání (...).“ DOLEŽEL, cit. 7, s. 110.

⁹³ Náleží sem jazyk, kulturní archetypy, rasové, národnostní postoje, víra, ideologie či vědecké poznatky. Tamtéž, s. 109.

⁹⁴ Vždyť na ostrov Crab Key po tolika ohroženích na životě přichází vybaven pouze nožem a svou služební zbraní! Jakmile je Bondovi Dr. No odhalena podstata jeho plánu, mise získává nový cíl: zabránit jeho naplnění.

platnost biologické zbraně, která infikuje dosud stabilní strukturu nepřátelského podsvěta a svou nepředvídatelností jej nutí se obnažovat = oslabovat.

Naopak, Dr. No výhradně realizuje plány, a to plán primární (ovládnutí světa) a plány sekundární (eliminace překážek). Jeho fatální slabina spočívá v závislosti na plánu, na posloupnosti přesně daných akcí, jejichž vykonání je závazné. Stačí, aby jediná akce nebyla vykonána nebo byla vykonána jinak (Bondovo klíčové pootočení kolem přístroje), než jak stanovuje plán, a celý plán se hroutí.

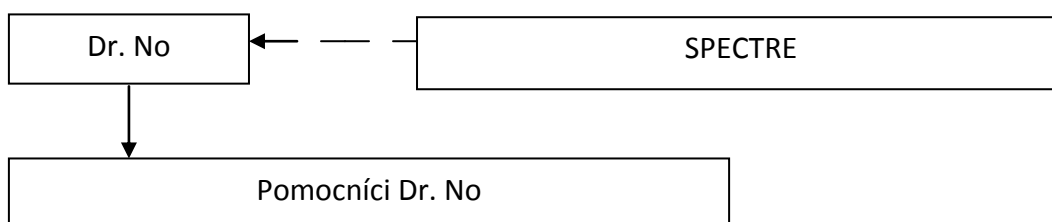
Takřka ideálním dokladem tohoto procesu je následující díl Srdečné pozdravy z Ruska. Zločinecké uskupení SPECTRE realizuje komplikovaný plán, jehož cílem je za zmatení a využití západních i východních tajných služeb zmocnit se ruského dekódovacího přístroje Lektor. James Bond má tento přístroj získat z ruské ambasády v Istanbulu, avšak ve vlaku, kterým bude následně cestovat na západ, má být spolu se svými spolucestujícími usmrčen a o přístroj okraden agentem SPECTRE Grantem. Mistrovský plán je ve svém důsledku závislý pouze na tom, zda se podaří Bondovi vzít Lektor a přitom jej zabít. Bond však rozpozná Grantovu slabinu, využije ji a ve rvačce jej přemůže. Struktura plánu, který byl závislý na naplnění všech jednotlivých fází, je narušena, protože se plán jednoduše zhroutí.

Každá sestava konatelů „je uspořádána do určitého kompozičního vzorce“.⁹⁵

a) Řízené spojenectví z oficiálního pověření:

b) Autoritářská vláda:

⁹⁵ DOLEŽEL, cit. 7, s. 106.

II. Akce a motivace

Pokud osoba vykonává akce, které působí změny ve světě, označuje Doležel tyto akce jako transitivity. Transitivity akce přitom mohou být tvořivé i ničivé.⁹⁶

Transitivity akce koná jak padouch, Dr. No, tak i James Bond. Oblast zaměření těchto akcí se však liší. Padouch vykonává tvořivé transitivity akce, buduje svůj komplex, avšak průvodním jevem těchto transitivity akcí jsou transitivity akce ničivé, likvidace všeho a všech, kteří brání nebo by mohli bránit realizaci plánu. Bond jako „virus“ vykonává pouze ničivé transitivity akce, které jsou zaměřeny na neutralizaci tvořivých i ničivých transitivity akcí padoucha.

Většina Bondových akcí je prostých (s pouhým využitím těla, kdy protivníka jednoduše přemůže). Vedle prostých akcí se objevují akce instrumentální (zabití pavouka botou, únik padouchům v autě, zničení komplexu Dr. No otočením kola na přístroji, kterým se ovlivňuje teplota reaktoru).⁹⁷

Padouch je však odkázán pouze na akce instrumentální, jelikož nemá ruce, namísto kterých používá protézy, které mu však poskytují nadlidskou sílu. Jako nástroje mu slouží jiní lidé, ba celý komplex jím (na jeho příkaz a dle jeho plánů) vystavěný.

Akce je podmíněna „bezprostřední duševní událostí“⁹⁸ – intencí. Ta orientuje k budoucnosti, k posunu od výchozího ke konečnému stavu, představuje přímo jakousi „účelovost jednání“.⁹⁹ Bondovo jednání je vždy svou účelovostí transparentní. Vychází z předpokladů, které se opírají o vyzorované skutečnosti (případně o známá fakta) a směřuje k potvrzení těchto předpokladů.

Bondovy akce nemají většinou podobu činností, nýbrž představují pouhé akty, okamžité akce.¹⁰⁰ Intence sama o sobě však nepředstavuje „postačující podmínku konání“.¹⁰¹ „Volbu, intenzitu a naléhavost činností“¹⁰² určuje zejména motivace. A s tím je spojena tzv. praktická inference.¹⁰³

⁹⁶ DOLEŽEL, cit. 7, s. 68.

⁹⁷ Prosté a instrumentální akce převzaty z tamtéž, s. 68.

⁹⁸ Tamtéž, s. 69.

⁹⁹ Tamtéž, s. 69.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 68.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 73.

¹⁰² Tamtéž, s. 74.

¹⁰³ Tamtéž, s. 75.

Na počátku je M konstatován cíl, k němuž se má James Bond dobrat za využití moci vyplývající z oficiálního pověření. Cílem je objasnit zmizení Strangwayse. Následují akce, které mají vést k cíli: nacházení stop, vymezení okruhu podezřelých. Akce vedené protivníky, které mají Bonda zneškodnit, potvrzují správnost dosavadních Bondových akcí: čím jsou pokusy o jeho likvidaci intenzivnější, tím silnější je Bondovo přesvědčení, že za událostmi okolo Strangwaysova zmizení je Dr. No a ostrov Crab Key.

Bondovou prvotní motivací je tedy dosáhnout jasně stanoveného cíle. K této motivaci, která vyplývá jednoduše z povolání tajného agenta, se postupně přidávají motivace další, jakými jsou například záchrana potenciální milenky (Honey Rider), případně msta přátel či kolegů (Quarrel, Strangways). K objektivní motivaci (úkol) se tak přidružují motivace subjektivní¹⁰⁴, které zvyšují onu intenzitu a naléhavost činností, jež mají vést k dosažení cíle.

III. Emoce

Bondovo chování je primárně impulsivní, sekundárně racionální, u padouchů je tomu zpravidla naopak.

Bond postupuje bez dlouhodobého a promyšleného plánu od jedné stopy ke druhé, od indicie k indicii. Na jeho straně jsou mimořádné reflexy (díky kterým téměř nic neujde jeho pozornosti) a fyzická zdatnost, pro kterou se sotva najde nějaká překážka, kterou by nebyl schopen zdolat či přemoci. Instinkt a intuice jsou však ve svém uplatnění podmíněny racionalitou – tedy znalostmi o fikčním světě a schopností těchto znalostí prakticky využívat. Způsob a rychlost uplatnění znalostí však zpětně závisí na impulsivnosti povahy.

Fikční entita Jamese Bonda není zbavena emocí, ale je jí dáno emoce ovládat natolik, že se často jeví jako neexistující, nulové emoce – apatie.¹⁰⁵ Jako „silná personalita (...) dokáže [Bond] pominout nebo potlačit konání i pod tlakem velmi intenzivních emocí“.¹⁰⁶ Tedy, ačkoli je pohnut smrtí jiné postavy, vnější znaky emoce jsou potlačeny na minimum. Bond

¹⁰⁴ V rozhovoru s Dr. No Bond otevřeně hovoří o pomstě za smrt Strangwayse a Quarrela.

¹⁰⁵ DOLEŽEL, cit. 7, s. 77.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 78.

sice dokáže tlumit emoce, avšak nedokáže potlačit dva základní pudy, sexuální a agresivitu.¹⁰⁷

James nezažívá žádné duševní události, lze u něj hovořit pouze o duševních aktech, které transparentně vycházejí z praktické mysli a směřují k fyzické akci. Vzato důsledně, 007 představuje fikční entitu duševně prázdnou, bez nálady a duševních prožitků. Jeho stav je odvislý pouze od požitků materiálních a jeho chování má podobu scénářů – z klidového stavu přechází v blízkosti půvabné ženy do stavu vzrušenosti, nepřátele provokuje pohrdavou ironií apod.¹⁰⁸

Z komplikovaných plánů na svou likvidaci Bond uniká zpravidla jednoduchým řešením. Jednoduchost a přímočarost je Bondovou devízou, jeho, vedle sexuálního pudu, nejvýraznější zbraní. Sex a instinkt staví do hry proti géniu zločineckých myslí a vyhrává.

Střety mezi Bondem a Dr. No probíhají po většinu děje nepřímo. Po tom, co je Bond na ostrově Crab Key zajat, dochází mezi nimi k prvnímu osobnímu setkání, při kterém Dr. No odhalí podstatu (cíl) svého plánu. Čím více překážek dokázal Bond zdolat, tím větší pozornost Dr. No si vysloužil. Nakonec Dr. No prohlašuje, že Bond je jediným, kdo může uznat a ocenit velikost jeho geniálního díla.

Dr. No imponuje Bondova sveřepost, je pro něj svou nepředvídatelností a jinakostí skutečným protihráčem. Střet mezi Dr. No a Bondem má však především podobu střetu dvou eg, jež se snaží vzájemně pokořit. Padouch chce, aby se Bond stal svědkem jeho vítězství, neboť jedině tak jej dokáže skutečně přemoci¹⁰⁹, a naopak, Bond usmrcuje padoucha v okamžiku, kdy je plán již přerušen a hroutí se (komplex spěje k destrukci výbuchem), nad trosky impéria nebo snu o impériu.

Padouchové nejsou schopni v takové míře kontrolovat své emoce, nadto často skrývají za racionálně utvořeným světem vlastní impulsivnost nebo dokonce iracionalitu.

Padouchové jako postavy, jež představují potenciální varianty prototypického Dr. No, se vyznačují shodnými vlastnostmi: prokazují se bohatstvím, kultivovaností, zálibou v luxusu, ba luxus je přímo základní bází jejich existence (stejně je tomu u Jamese Bonda), vlastní je

¹⁰⁷ DOLEŽEL, cit. 7, s. 76-77.

¹⁰⁸ Pokládá provokativní otázky, pronáší dvojsmysly, příznaková slova apod.

¹⁰⁹ Dr. No k Bondovi: „Stál jste mě čas, peníze, úsilí. Poškodil jste mou organizaci a dotkl se mé pýchy.“

jim obdiv k přírodě, konkrétně k určitým živočichům, kteří se vyznačují nebezpečnou vlastností (jedovatá ryba – *Srdečné pozdravy z Ruska*) nebo jsou jako nebezpeční obecně vnímáni (žraloci – *Agent, který mne miloval*).

Pokud nemají slabost pro zvířata, mají slabost pro věci (zlato – *Goldfinger*, umělecké předměty – *Dr. No*¹¹⁰), případně pro ženy, ke kterým přistupují jako k věcem (Emilio Vargo k Domino v *Thunderball*). Ve vztahu k ženám vystupují padouchové majetnický (Emilio Vargo) nebo jako neúspěšní nápadníci, kteří ženy lákají na své bohatství (*Goldfinger Pussy Galor*). Dr. No zakládá linii asexuálních padouchů, druhou linii představují padouchové sexuálně perverzní. Jak se ukáže v kapitole věnující se dílu *Žít a nechat zemřít*, Bondova sexualita se může stát i prostředkem triumfu nad nepřítelem.

Dr. No a jeho následovníci jsou však především mimořádně ješitní, pyšní lidé, jejich ego je pro Bonda nejvýraznější slabinou, kterou dokáže spolehlivě rozpoznat a napadnout. Jsou to vizionáři a výrazné individuality svou abnormálností stojící mimo řád aktuálního referenčního světa - preferují řád vlastní a za využití duševní a fyzické moci proto dosahují nebo chtějí dosáhnout moci společenské. Ne náhodou říká Dr. No o organizaci, k níž se hlásí, že sdružuje nejlepší, nadřazené, mozky světa.

IV. Interakce

Celá organizace, kterou Dr. No systémem uplatňování moci ve všech výše vypsáných podobách kolem sebe udržuje a rozšiřuje, zabitím Strangwayse a jeho sekretářky, potažmo jejich zmizením, vstupuje do konfliktu s MI6. Po přiletu Jamese Bonda do Kingston začíná boj¹¹¹ (který má podobu hry) a tento boj vrcholí třetí fází, vyřešením, které spočívá ve fyzické eliminaci Dr. No a v destrukci celého komplexu, o nějž se moc Dr. No opírala a kde se projevovala v nejčistší podobě.

Interakce, které zažívá James Bond, mají svou základní fyzickou podobu: je fyzicky napaden, po jeho těle leze jedovatý pavouk, je pronásledován nepřáteli v autě. Druhou skupinou interakcí jsou interakce komunikační, jež slouží k získání informací (k obohacení encyklopedie vědomostí ústřední fikční entity) a podněcují další konání.

¹¹⁰ Odkazem k aktuálnímu světu je přítomnost Goyova portrétu Wellingtona v sídle Dr. No, jelikož obraz byl právě v oné době ukraden z muzea. SEIDL, Tomáš: Bond. James Bond. Bondovky, diamanty a trendy jsou věčné. *Labyrint revue*, 2003, č. 13-14, s. 229-232. ISSN 1210-6887., s. 230.

¹¹¹ Hned po přiletu se jej ujme řidič vystupující jako zaměstnanec guvernérova paláce, který má však ve skutečnosti za cíl Bonda zlikvidovat.

Pokud interakce vede ke stavu, který „žádný z angažovaných konatelů nepředvídal jako svůj zamýšlený stav“, pak hovoříme o tzv. akcidentu.¹¹² Akcidenty přitom mohou být šťastné i nešťastné, přičemž vše seje na tom, z čí perspektivy se na událost pohlíží.

V případě nepřátel Jamese Bonda máme před sebou celou sérii nešťastných akcidentů. Vždyť každý pokus o jeho likvidaci je veden s úmyslem likvidaci provést, což se ovšem v žádném z případů nedaří. Ve výsledku nejen že Bond unikne všem nástrahám, ale přivodí také zkázu impériu Dr. No i jemu samotnému. Nepatrný problém (osamocený agent s omezenými vědomostmi¹¹³) se stává problémem fatálním.

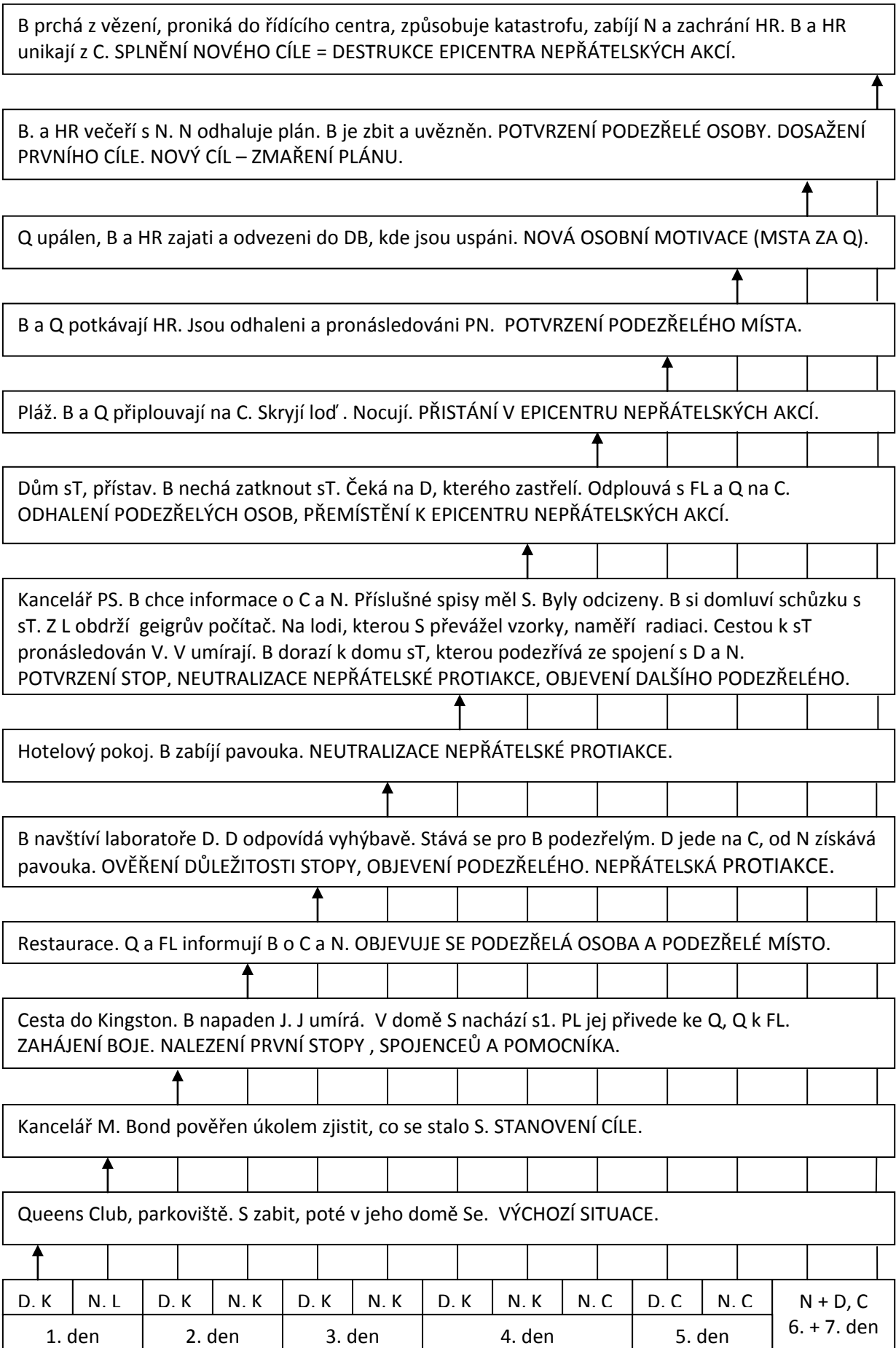
Z pozice Jamese Bonda se jedná o akcidenty mimořádně šťastné. Vždyť na Jamajku přichází pouze objasnit zmizení Strangwayse a jeho sekretářky (M: „Chci vědět, co se stalo se Strangwaysem.“), odhalí však plán na ovládnutí světa, jemuž zabrání a získá si přitom fyzickou náklonnost půvabné dívky.

A nyní závěrečné přehledové shrnutí:

K = Kingston (okolí),	DB = důl na bauxit	S = Strangways	HR = Honey Rider
L = Londýn	FL = Felix Leiter	PS = Pleydell Smith	sT = slečna Taro
C = Crab Key,	Q = Quarrel	Se = sekretářka	V = vrazi
D = den,	D = Dent	M = nadřízený B	PN = pomocníci N
N = noc.	N = Dr. No	s1 = doklad z laboratoří D	B = James Bond

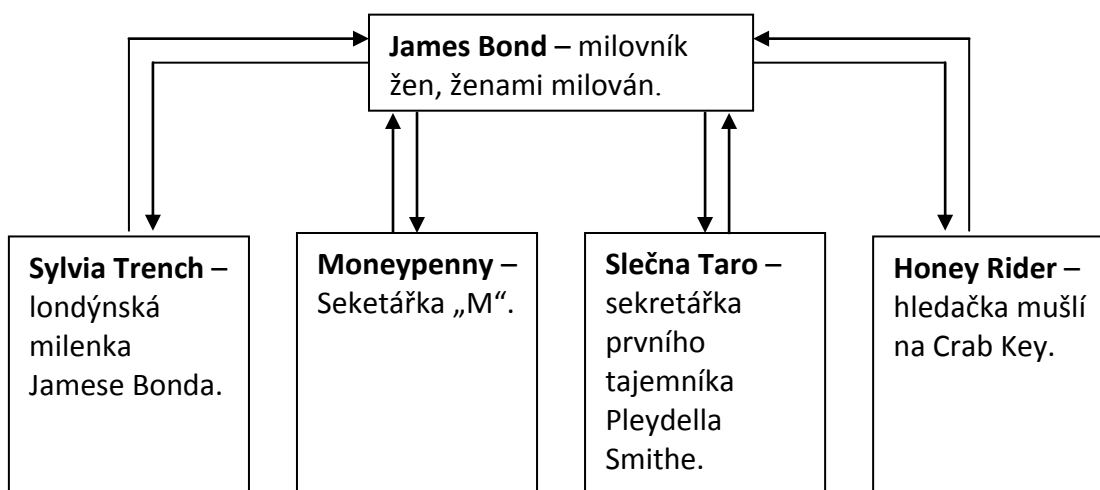
¹¹² DOLEŽEL, cit. 7, s. 108.

¹¹³ James Bond neví do rozhovoru s Quarrelem a Leiterem o existenci Crab Key a Dr. No, nemá žádné vědomosti o místních poměrech.

V. Bondova sexualita

Bondova sexualita má několik poloh, které se zračí v několika skupinách žen, s nimiž se střetává. **Doležel** označuje erotiku za „nejtypičtější motivační komplex ve světě s více osobami“.¹¹⁴ Pojímá ji z hlediska moci jako nástroj k ovládnutí, tedy jako nástroj politický, kdy je „erotické konání“ spojeno s „praktickým uvažováním“. Bondovo erotické chování, které je jedním z nejvlastnějších projevů této fikční entity a po právu i jedním ze základních identifikačních znaků, zahrnuje erotickou praxi, předstírání lásky, ale také uplatňování moci.¹¹⁵ Jednotlivé skupiny níže vyčleněné mají prototypickou platnost: v každém následujícím dílu série je vždy zastoupena více než jedna kategorie.

- A) Samostatnou kategorií je Moneypenny, sekretářka Bondova nadřízeného M. Moneypenny je jediná žena, se kterou Bond flirtuje, aniž by mezi nimi proběhlo cokoli intimnějšího. Moneypenny neskrývá svou citovou náklonnost k Bondovi a Bond naopak neskrývá svou elegantně ironickou lhostejnost k jejím citům.
- B) Další kategorií jsou ženy, které Bond zaujme, aniž by ony vzbudily jeho pozornost (kupříkladu recepční z hotelu v Kingston, kde je Bond ubytován). Tyto ženy výrazně poukazují na přirozený Bondův šarm, jemuž se mnohé samy od sebe a dobrovolně podvolují (sem patří i Sylvia Trench, kterou Bond nalezne ve svém hotelovém pokoji po návratu z kanceláře M, ačkoli schůzku měli domluvenu až na zítřejší den).

¹¹⁴ DOLEŽEL, cit. 7, s. 112.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 112.

- C) Třetí skupinou jsou ženy pro ukrácení chvíle, s nimiž Bond tráví čas mezi jednotlivými misemi, případně jimi vyplňuje mezery v ději, a to doslova (dvě cikánky – *Srdečné pozdravy z Ruska*, ošetřovatelka – *Thunderball*). V *Dr. No* je touto ženou Sylvia Trench, kterou Bond zaujme na začátku filmu v londýnském kasinu. Řečeno přímo, pokud Bond svým jednáním nesměřuje k rozuzlení děje, je jeho hlavní a jedinou kratochvílí sex spojený s luxusem.¹¹⁶
- D) Čtvrtou skupinou jsou ženy důležité pro vlastní děj. Mají pověření vlákat Bonda sexem do pastí, ovšem zároveň tím dosahují sekundárního cíle, kterým je potěcha ze samotného sexu s Bondem. Bond vůči těmto ženám (slečna Tarová – *Dr. No*, Fiona Volper – *Thunderball*) podle potřeby uplatňuje i násilí a je schopen je obětovat pro vlastní záchranu. Zejména však uplatněním donucovací moci získává od těchto žen informace, které umožňují posun děje.¹¹⁷ Průvodním jevem tohoto procesu je sexuální slast. Sex je ve vztahu k těmto ženám zdrojem potěchy a kratochvíle, zároveň ale mistrovsky využívaným pracovním nástrojem, což platí i o ženách této kategorie.
- e) Konečně, pátou kategorii představují takzvané „Bond Girls.“ Jedná se o mimořádně krásné dívky (v rámci fikčního světa), které mohou Bondovi zásadně prospět svými vědomostmi (Honey Rider – *Dr. No*), případně jsou nezbytné pro dosažení výchozího cíle (Taťána Romanovová – *Srdečné pozdravy z Ruska*). Tyto ženské postavy jsou vůči ostatním ženským postavám dominantní z hlediska svého stupně účasti¹¹⁸ na rozvíjení příběhu a vždy provázejí Bonda až k samotnému vyústění akčního děje.
- Ženy této kategorie spojuje, že se stávají Bondovými milenkami (což poruší teprve *Quantum of Solace*), jsou Bondem zachraňovány (Domino – *Thunderball*) a takřka vždy zachráněny (výjimkou je v tomto ohledu *Ve službách Jeho Veličenstva* a

¹¹⁶ V tomto ohledu je Bond podobný svým protivníkům, ženy jsou pro něj objekty fetišu a prostředky k vlastnímu ukojení, kterážto skutečnost je pouze nedostatečně maskována Bondovou něhou a mileneckou ohleduplností.

¹¹⁷ Bond předpokládá, že slečna Taro mluvila v telefonu s Dentem, který chce, aby Bonda zdržela, dokud nepřijde zabít, čímž, když se tak stane, potvrdí Bondův předpoklad, že je do celé záležitosti zapojen, a proto se snažil odvést Bondovu pozornost od Dr. No a ostrova Crab Key.

¹¹⁸ DOLEŽEL, cit. 7, s. 106.

Casino Roayle, kde se život „Bond Girl“ zachránit nepodaří), cíleně Bondovi pomáhají v jeho úsilí a jsou dokonce ochotny se kvůli Bondovi (z lásky k němu, nikoli z morálního přesvědčení, případně z důvodu zrady, která na nich byla spáchána padouchy a kterou jim odhalí teprve Bond) přidat na jeho stranu a zradit stranu jemu nepřátelskou (Pussy Galor – *Goldfinger*).

Dalším společným rysem těchto žen je, že jsou do Bonda zamilovány, zatímco on žádnou lásku vůči nim neprojevuje (opět vyjma *Ve službách jejího Veličenstva a Casino Roayle*) a je kdykoli připraven svůj postoj k nim změnit (Taťána Romanovová – *Srdečné pozdravy z Ruska*), ačkoli je ochraňuje a riskuje pro ně život.

A jakou jinou funkci má Honey Rider v *Dr. No*, než-li být ohrožena, zachráněna a pomilována. Zcela zanedbatelný význam má přitom její vyprávění, že právě Dr. No stál za smrtí jejího otce.

VI. Narativní modality fikčního světa Dr. No

V případě *Dr. No* lze hovořit s jistotou o přirozeném fikčním světě, tedy takovém, kde platí fyzikální zákony a omezení, jež jsou vlastní světu aktuálnímu. Je to svět logické kauzality, který si zachovává přehledné časové a prostorové parametry.

Avšak aletické modality¹¹⁹ (nutnost, možnost a nemožnost) jsou také subjektivní, „specifické pro určitou osobu“.¹²⁰ Každá osoba disponuje aletickým, tj. fyzickým, duševním a nástrojovým vybavením. Z tohoto hlediska lze vydělit postavy normální aletické výbavy, výbavy abnormální a podnormální.¹²¹

Za aleticky abnormálně vybavenou osobu lze považovat zejména Dr. No, který jako vědecký génius disponuje duševními nástroji, díky kterým vytváří abnormální nástroje (vědecké pracoviště či zvětšovací sklo svého akvária), z nichž jeden (protetické ruce) mu propůjčuje i abnormální fyzické vybavení.

V míře podstatně menší je abnormálně vybavenou postavou i James Bond (ačkoli míra abnormality bude růst s dalšími díly série). Je schopen se fyzicky vypořádat s jakýmkoli

¹¹⁹ DOLEŽEL, cit. 7, s. 122.

¹²⁰ „Subjektivně M-operátor udává, které akce jsou v oboru možností určité osoby.“ Tamtéž, s. 125.

¹²¹ Tamtéž, s. 125.

nepřítelem, disponuje duševními nástroji, které mu dovolují rozpoznat nebezpečí a zaměřit pozornost k vybraným podezřelým osobám a zachovat rozvahu v jakkoli vypjaté situaci – James Bond je zkrátka vybaven právě takovými nástroji, aby s jejich pomocí mohl dosáhnout cíle výchozího (objasnit Strangwaysovo zmizení) i cíle nového, který vyplyne z ohrožení světa plánem Dr. No.

Deontická modalita tvaruje svět zakazujícími nebo příkazujícími normami.¹²² Bond je vázán plnou poslušností ke svému nadřízenému a k instituci, kterou reprezentuje¹²³; jeho subjektivní normy jsou v souladu s pracovním kodexem¹²⁴. Osobní normy mu příkazují ochraňovat bezbranné dívky (Hoeny Rider), mstít se (Quarrel, Strangways) a trestat smrtí ty, kteří se proviní proti obecným normám, byť by se jednalo o neozbrojené osoby (profesor Dent).

Dr. No je naopak postava, která se obecným normám vymyká a zakládá si svůj deontický řád, ve kterém může uplatňovat výhradně vlastní pravidla, příkazy a zákazy.

Axiologická modalita představuje určení hodnoty a nehodnoty (dobrého a špatného).¹²⁵ Dr. No se podřizuje pouze axiologickému kodexu vlastní zločinecké skupiny, která pojímá zločin jako oblast působení nadřazených a výjimečných jedinců. Svět hodnocený z této perspektivy je tedy nehodnotou, která má být nahrazena či podřizena hodnotám zastávaným Dr. No.

James Bond naopak hájí hodnoty aktuálního referenčního světa (řád, pravidla, platné normy) a v činnosti nepřátel spatřuje nehodnoty, které je nezbytné eliminovat. Jeho prostřednictvím obecné hodnoty potlačují jako nehodnoty individuální hodnoty.

Podkapitulu ukončíme zastavením u epistémických modalit, které zahrnují „systém vědění, nevědění a věření“.¹²⁶ Doležel označuje za základ epistémického narativu příběh s tajemstvím, který „znamená transformaci nevědění (...) ve vědění“.¹²⁷

¹²² DOLEŽEL, cit. 7, s. 127.

¹²³ Výjimky existují, ale nikoli ve fikčním světě Dr. No.

¹²⁴ Termíny převzaty z DOLEŽEL, cit. 7, s. 127.

¹²⁵ Tamtéž, s. 130.

¹²⁶ Tamtéž, s. 132.

¹²⁷ Tamtéž, s. 132.

V *Dr. No* je tímto tajemstvím, kdo a proč způsobil zmizení Strangwayse a jeho sekretářky. Tím je naplněn první stupeň hádanky: předložení. Když je po příletu Bond napaden a když se dozvídá o tajemném Číňanovi jménem Dr. No a ostrově Crab Key, je prvotní hádanka ještě zesílena. Teprve příchod na ostrov Crab Key a osobní setkání s Dr. No umožňuje její řešení.¹²⁸

Bond vskutku postupuje tak, že získává vědomosti, které mu umožní vymezit místo řešení hádanky a následně na toto místo cestuje a řešení zde nachází. Teprve odhalení záhady završí proces získávání potřebných informací a umožňuje vyústění akčního děje.

VII. Implikované významy a ideologie

Svět *Dr. No* se vyznačuje neúplností, která je vlastní jakémukoli fikčnímu narativnímu světu.¹²⁹ „Jestliže autor nenapiše nic – případ nulové textury – vzniká ve fikčním světě mezera.“¹³⁰ Nepřítomnost, nezaplňenost určité části světa představuje mezeru (lakunu), která je spolu s narážkami jednou ze dvou variant, v jakých se projevují implicitní významy.¹³¹

Mezery se dají dovodit prostřednictvím presupozice, tedy ze skutečnosti, že určitá věta S současně presuponuje větu S'.¹³² Pokud si Bond v jedné scéně vyzvedne v guvernérově paláci geigrův počítač, aniž bychom byli předtím svědky toho, jak si jej objednává, pak tento akt vyzvednutí přístroje současně presuponuje jeho předešlou objednávku.

Podobné implikované významy však ponechám stranou, neboť jsou lehce dovoditelné (což ovšem není příklad některých pozdějších děl série). Zaměříme se spíše na poodhalení významů, které vyplývají z činností a vztahů mezi postavami, ze samotné podoby fikčního světa.

„Přineste mi boty.“ říká James Bond Quarrelvi, běloch černochovi, Angličan Jamajčanovi, imperiální mocnost své kolonii.

¹²⁸ Doležel vyděluje tři stupně hádanky: předložení, zesílení a řešení. DOLEŽEL, cit. 7, s. 132.

¹²⁹ Tamtéž, s. 171.

¹³⁰ Tamtéž, s. 171.

¹³¹ Doležel k implicitnímu významu: a) známky implicitního významu jsou obsaženy v explicitní struktuře, b) implicitní význam lze odkrýt vymezitelnými procedurami. Tamtéž, s. 174-175.

¹³² Tamtéž, s. 175-177.

Angličané získali Jamajku na Španělech roku 1655.¹³³ Stala se jim prostorem importu otroků z Afriky a exportu cukru, jenž přisuzoval Jamajce pro Anglii mimořádný hospodářský význam.¹³⁴ Ačkoli imperiální působení Anglie na Jamajce bylo provázeno četnými povstáními¹³⁵, Jamajka svou nezávislost získala teprve v roce 1962 a téhož roku se stala součástí Commonwealthu.¹³⁶ Rozklad kolonialismu probíhal současně se vstupem světa do éry studené války.¹³⁷ Bývalé kolonie však svou nově nabitou svobodou budily zájem obou zneprátených politických táborů.¹³⁸ Na každý pád byla Jamajka i navzdory nestabilitě po tři staletí ovlivňována civilizačním působením britské koloniální politiky. Snad i proto je Bond na Jamajce jako ryba ve vodě a aktuální svět, v němž velmocenské postavení Anglie přejalo USA, jako by této fáze nebyl dosáhnul.

Když se Bond setká s Dr. No a snaží se vyzískat potřebná informace, řekne mu provokativně: „Lidského života si moc nevážíte. Určitě pracujete pro Východ.“ Toto nařčení Dr. No povýšeně odmítne a pokračuje obdivným líčením organizace SPECTRE, jejímž je členem.

Ovšem, studená válka je také součástí tohoto světa, ačkoli žádnou určitější roli v příběhu nezaujímá.¹³⁹ Vždyť na podzim roku 1962, přibližně v téže době, kdy měl Dr. No svou premiéru, propukla nechvalně proslulá kubánská krize.¹⁴⁰ A jen o rok dříve byla vystavěna 150 kilometrů dlouhá zeď, která rozdělila Berlín s cílem zabránit emigraci obyvatel Německé demokratické republiky do Západního Německa.¹⁴¹

K častým důvodům takovéto emigrace náležela životní úroveň a prosperita Západu, kterou i svět *Dr. No* okázale staví na odiv.¹⁴² Ačkoli situace Velké Británie na konci

¹³³ FERGUSON, Niall: *Britské impérium*. 1. vyd. Prostor, 2007. 408 s. ISBN 978-80-7260-175-2., s. 34.

¹³⁴ Tamtéž, s. 42.

¹³⁵ „Vzpourey byly na Jamajce stejně časté jako hurikány.“ Tamtéž, s. 114.

¹³⁶ COMMONWEALTH SECRETARIAT

<http://www.thecommonwealth.org/Templates/YearbookHomeInternal.asp?NodeID=139044>

¹³⁷ „Tento proces začal ještě před nástupem studené války, probíhal současně s její počáteční fází a jen pozvolna ovlivňoval její další vývoj.“ GADDIS, Lewis John: *Studená válka*. 1. vyd. Slovart, 2006. 280 s. ISBN 978-80-7209-832-9., s. 112.

¹³⁸ „Připustit, aby se třeba i pouhá rozvojová země s nulovým vojenskoprůmyslovým potenciálem dostala pod komunistickou nadvládu, mohlo otřást sebedůvěrou celého nekomunistického světa.“ Tamtéž, s. 114.

¹³⁹ Politické pozadí Flemingových románů bylo cíleně otupeno, stejně jako i v případech následujících adaptací.

¹⁴⁰ Kubánská krize je považována „za bod, ve kterém se svět druhé poloviny 20. století nejmíc přiblížil k prahu třetí světové války“. GADDIS, cit. 136, s. 78.

¹⁴¹ „Celkový počet obyvatel Německé demokratické republiky neustále klesal: z 19 miliónů na 17 miliónů.“ Tamtéž, s. 107.

¹⁴² „Světová průmyslová výroba vzrostla od začátku 50. do začátku 70. let čtyřnásobně. (...) Produkce potravin rostla rychleji než lidská populace. Spotřební zboží, kdysi považované za přepych – automobily,

padesátých let zdaleka tolik pozitivní nebyla (vojensky se stala závislou na Americe, impérium stálo na prahu svého konce a mezinárodní postavení došlo značné újmy v důsledku událostí kolem Suezské války¹⁴³), stala se právě Británie vlivným příkladem západní prosperity.¹⁴⁴

Než-li je Strangways na parkovišti zastřelen, věnuje se v „Královnině klubu“ hraní bridže, hry tolik Britům blízké. Jamese Bonda zastihneme poprvé při hraní bakaratu v londýnském klubu Le Cercle. A schůzka, kterou si Bond smluví se Sylvíí Trench na další den, se má alespoň ve své první fázi odehrát při golfu.

Fikční entity naplňují svůj čas hrami a chudoba není součástí tohoto světa, na čemž chatrné ploty a domy na Jamajce, které se tu a tam objeví, nic nemění. Bond nosí elegantní společenské šaty a uhlazenost jeho vzhledu si v ničem nezadá s uhlazeností jeho vystupování, ne-ní-li ovšem zapotřebí tuto uhlazenost na okamžik odložit, aby mohla být vykonána fyzická činnost spočívající v likvidaci protivníka.¹⁴⁵

Výše jsme se zmínili, že luxus je způsobem existence padoucha, stejně jako Jamese Bonda. Měli bychom toto tvrzení ještě doplnit, neboť luxus je dokonce jedním z určujících principů existence celého fikčního světa *Dr. No*.

Ať už jsou to křišťálové lustry a zlatavé tapety londýnského kasina, dřevěné táflování v kanceláři M, historizující nábytek v Bondově bytě, moderní design pokojů v bývalém dole na bauxit nebo jen elegantní hotelový pokoj v Kingstonu, pokaždé se jedná o prostory barevně sladěné, uklizené, přívětivé a prosvětlené (až by se chtělo říci sterilní).

Prostory spjaté s Brity a britskou koloniální vládou obzvláště spojuje nábytek, který nese stopy ornamentálních prvků evropských slohů: klasicistní v kanceláři M, empírový v Bondově bytě, koloniálně klasický v guvernérském paláci. I v takovéto podobě se může projevit síla tradice a kulturní převaha. Nábytek historizující příhodně doplňuje moderní design hotelového pokoje, domu slečny Taro a apartmánů v sídle *Dr. No*.

ledničky, pračky, telefony, rozhlasové a televizní přijímače – se stalo běžným vybavením domácností.“ Tamtéž, s. 109.

¹⁴³ BARON, Cynthia: *Dr. No: Spojování britské identity s rasovou suverenitou*. LINDNER, Christoph (editor): *The James Bond Phenomenon: A Critical Reader*. 2. vyd. Manchester University Press, 2009. 272 s. ISBN 978-0-7190-8095-1. s. 155.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 156.

¹⁴⁵ Bond jako ztělesnění anglického „kultu komerce“, jehož počátky sahají až do 19. století. Stock je nazývá „hrdinou korkorátního kapitalismu“. STOCK, Paul: *Dial 'M' for metonym: Universal Exports, M's office space and empire*. *The James Bond Phenomenon: Critical Reader*, cit. 134, s. 254-257.

Vstoupili jsme totiž do světa pohodlí a krásy v jejím tradičním pojetí, do světa, jenž se řídí pouze požitky (popíjením koktejlů a lahodného vína, noční zábavou při hudbě a u karetního stolu, sexuálními dobrodružstvími) a kde jediní pracující jsou ve sféře služeb = zprostředkování oněch požitků. Společenské rozdíly tu sice existují, ale nejsou jako takové pociťovány, či přesněji, společenské rozdíly jsou souhlasně akceptovány všemi vrstvami.¹⁴⁶

Je to svět spokojenosti a dostatku, který může ohrozit pouze padouch, jehož cílem je tento idylický stav narušit. Zde mají své základy ony společenské reprezentace, které Bond hájí: hojnost, mír, sociální a ekonomickou stabilitu Západu.¹⁴⁷

Když to spojíme s tím, co jsme napsali na počátku této podkapitoly, získáme ve výsledku fikční entitu, která v anglické (bývalé) kolonii hájí harmonizující civilizační působení vlastní země, potažmo západoevropské a severoamerické (na Felixe Leitera nesmíme tak docela zapomenout) kultury. Západ je tudíž nejen zárukou prosperity, ale také ochrany světa. Jelikož Dr. No je poloviční Číňan a opírá svou moc o černochoy a Číňany (nebo další poloviční Číňany), můžeme souhlasit se **Cynthií Baron**, že „Film ztotožňuje britskou identitu s rasovou suverenitou a misí 007 je znovu vytvořit základy pro takovouto svrchovanost.“¹⁴⁸ Autorka, aplikující na Dr. No post-koloniální teorii, zachází dokonce ještě dál a spatřuje v něm reakci domorodých obyvatel Británie na hrozbu přistěhovalců „ne-bílé“ pleti v důsledku rozpadu impéria.¹⁴⁹ Bond v tomto ohledu znovu ustavuje a dokazuje světovou vládu Británie¹⁵⁰ a opětovně klade pevnou dělící čáru mezi „rasově čistými“ a „těmi druhými“.¹⁵¹

Honey Rider i Quarrel věří, že na ostrově Crab Key se pohybuje drak, který chrlí oheň. James Bond tohoto tvora sice neviděl, ale je přesvědčen, že jev má své přirozené vysvětlení, ačkoli zatím neví jaké. Vždyť „Draci neexistují,“ prohlašuje neoblomně.

¹⁴⁶ Quarrel (černošský rybář z Kingston) automaticky přijímá nadřazené Bondovo postavení a ochotně jej poslouchá v každém ohledu.

¹⁴⁷ V Goldfingerovi je padouch podporován „rudou Čínou“, která si od výbuchu atomové bomby v pevnosti Fort-Knox slibuje ekonomickou nestabilitu Západu.

¹⁴⁸ Přeloženo z BARON, cit. 142, s. 154.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 158.

¹⁵⁰ „Představa světa ovládaného Británií je následkem jeho činů spíše než zdrojem jeho úspěchu.“ Tamtéž, s. 162.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 164.

Dva domorodí obyvatelé se tu střetávají s mužem velkého světa, jejich prostá, důvěřivá a takřka primitivní mysl v zajetí představ a mýtů vstupuje do styku s racionální a kritickou myslí evropskou. Je to sice malý bod, ale velký ukazatel.

Kulturní převaha Jamese Bonda, jeho příslušnost k civilizovanějšímu národu, se tu projevuje ještě v jednom významném ohledu, a sice ve způsobu myšlení. Bond je schopen díky kritickému vyhodnocení informací, svým vědomostem a pokročilosti vlastní civilizace, kterou reprezentuje, proniknout za slupku tajemna, jíž Dr. No využívá, aby udržel místní obyvatele v dostatečném odstupu od svého ostrova.¹⁵²

VIII. Shrnutí

Dr. No získal své výlučné postavení jakožto první díl série. Představuje akt prvotního zrození ústřední fikční entity, Jamese Bonda, skrze identifikační znaky, které této entitě byly přisouzeny, a skrze rigidní označení, kterým sama sebe pojmenuje. Bondova základní pozice ve fikčním světě *Dr. No* je úzce vázána na jeho postavení v britské tajné službě MI6, kde zastává pozici agenta s povolení zabíjet a disponuje unikátním číselným kódem 007, schopným zastupovat i jméno. Institucionální pozice je tudíž Bondovou S-nezbytnou vlastností.

Institucionální zapojení je (a nadále bude) pro konstruování fikčních světů bondovek klíčové. MI6 je oficiální institucí, jejímž účelem je neutralizovat a eliminovat jakékoli aktivity, které by ve svém důsledku mohly způsobit změnu aktuálního referenčního světa. Bond získává oficiální pověření od svého nadřízeného jménem M, držitele pověřovací moci, kterou užívá formou performativních aktů. Institucí pověřený Bond následně přechází do prostoru, ve kterém je mu dáno toto pověření uplatnit.

V novém prostoru vystupuje Bond jako držitel moci a z této pozice zakládá sekundární mocenskou strukturu svých pomocníků a spojenců, kteří disponují takovými znalostmi a vlastnostmi, aby mohli Bondovi pomoci dosáhnout výchozího cíle. Bond jediný má totiž díky pověření schopnost vyřešit nastalou situaci, odhalit skryté a zažehnat případnou hrozbu, čemuž jsou ostatní spojenecké fikční entity dobrovolně nápomocny: mají funkci Bondových nástrojů.

¹⁵² „Ve všech bondovkách erotická dobrodružství 007 a studená válka maskovaly fakt, že Bond je ve skutečnosti imperiálním hrdinou, který poskytuje britské identitě možnost, aby i nadále byla popisovaná v opozici k „tmavým“ lidem.“ BARON, cit. 134, s. 154.

Protilehlou a nepřátelskou stranou je podsvět, který kolem sebe utváří Dr. No. Ten zakládá vlastní mocenskou strukturu a deontický řád, který prozatím uplatňuje na omezeném prostoru, avšak postupně realizuje plán, jehož cílem je rozšířit vlastní moc i na aktuální referenční svět, pro který tudíž představuje hrozbu.

Zatím co padouch realizuje plán, který je závislý na bezvýhradném naplnění každé jeho jednotlivé části, Bond jakýkoli plán postrádá. Chová se totiž jako adaptabilní virus: neskrývaně infiltruje nepřátelský podsvět a jelikož není závislý na provedení jakékoli série akcí, dokáže se tomuto podsvětu přizpůsobit, lokalizovat jeho zranitelné místo, zasáhnout ho a vyvolat tím rozklad podsvěta.

Samotný Bond je představitelem západoevropské kulturní a politické dominance, implicitně ochráncem stávajícího řádu a ekonomické prosperity. Představuje duševně prázdnou fikční entitu, které jedná podle daných scénářů a vždy pouze (především impulsivně) reaguje na stávající situaci. Pouze sexuální pud a pud agresivity Bond zcela neovládá, jinak ovšem vystupuje jako silná personalita zcela kontrolující své emoce.

VE SLUŽBÁCH JEJÍHO VELIČENSTVA

Dospěli jsme ke konci 60. let, kdy námi sledovanou sérii očekávala první „zatěžkávací zkouška“, zněna představitele hlavní role. Producenti **Saltzman/Broccoli** hledali někoho typově odpovídajícího **Seanu Connerymu**, u něhož se přílišná popularita, kterou mu bondovky přinesly, uvádí zpravidla jako hlavní důvod, proč už před natáčením *Žiješ jenom dvakrát* (1967) oznámil, že tento film bude jeho poslední spoluprací na sérii.¹⁵³

Producenti měli v roce 1968 ve svých rukou zavedenou a mimořádně úspěšnou sérii, jejíž prozatím poslední díl, zmíněné *Žiješ jenom dvakrát*, představoval posun směrem ke sci-fi a okázalé zúročení a zdůraznění všech prvků syžetové skladby, které se za předešlá léta navršily.¹⁵⁴ Z dnešní perspektivy představuje *Žiješ jenom dvakrát* výraznou změnu fikčního světa, kterou však budeme demonstrovat na jiném dílu série, na *Žít a nechat zemřít*.

Ve službách Jejího Veličenstva byl zamýšlen naopak jako návrat k uměřeným počátkům, kdy měly bondovky nejbližší k špiónážímu filmu a thrilleru. Režii byl pověřen **Peter Hunt**, který jako střihač vtiskl prvním čtyřem dílům série jejich moderní dynamičnost, a to zejména v akčních scénách.¹⁵⁵

Jako představitel hlavní role byl na základě kamerových zkoušek vybrán herecky nepřilíživě zkušený, avšak typově uspokojivý **George Lazenby**.¹⁵⁶ Nezbytnou byla shledána nutnost přesvědčit diváky, že v okamžiku, kdy nový James Bond prohlásí „Jmenuji se Bond. James Bond,“ řeknou si tito „Ano, to je James Bond“.¹⁵⁷

I. Znovustvoření světa

Je brzké ráno a slunce ještě nevystoupilo nad obzor. Muž, jehož tvář nevidíme, řídí automobil Aston Martin DBS. Najednou za ním netrpělivě zatroubí spěchající dívka. Muž ji

¹⁵³ Po *Ve službách Jejího Veličenstva* se však vrátil v následujícím dílu *Diamanty jsou věčné* z r. 1971.

¹⁵⁴ Bondův vírník Malá Nellie, Blofeldova záliba v piraních, jež čas od času krmí svými neposlušnými podřízenými, samotné Blofeldovo obří sídlo zbudované pod falešným jezerem v sopečném kráteru, vlastní kosmický program SPECTRE, kosmická loď, která loupi jiné kosmické lodi a vrací se s nimi na zemi apod.

¹⁵⁵ Srdečné pozdravy z Ruska: „Hunt experimentoval s rychlejším, kinetickým stříhem, který nedbal na tradiční poslušnost ve prospěch pohybu a akce.“ CORK, John; STUTZ, Collin, cit. 2, s.285.

¹⁵⁶ Pro Lazenbyho bylo *Ve službách Jejího Veličenstva* filmovým debutem. Předtím pracoval mimo jiné jako model a účinkoval rovněž v reklamách.

¹⁵⁷ Zvažovala se proto i varianta, ve které James Bond prošel plastickou operací, aby mohl proniknout ke svým nepřátelům. CHAPMAN, James: *Licence to Thrill*. I. B. Tauris, 2008. 2. vyd. 336 s. ISBN 978-1-84511-515-9., s. 114.

nechá projet a vypadá to, že se dokonce vydá za ní, po chvíli však s malým zabručáním opět zpomalí (v podobném pokušení se James Bond ocitnul ve filmu *Goldfinger* a rovněž mu odolal). Ještě předtím ale zjišťujeme, že dotyčný kouří a má tutěž tabatěrku, z jaké James Bond vytahoval cigaretu na počátku *Dr. No*, rovněž před tím, než jsme poprvé spatřili jeho tvář.

Po chvíli muž dorazí k pláži, kde je na kraji cesty zaparkováno auto dívky, která jej předjela. Ji samotnou zahlédne, jak po pláži kráčí vstříc mořským vlnám. Muž odkryje přihrádku palubní desky, kde se ukrývá odstřelovačská puška, stejná, jakou měl James Bond v přihrádce palubní desky svého Aston Martinu DB 5 v dobrodružství *Goldfinger* (a tatáž, kterou používal v *Srdečných pozdravech z Ruska*), aby si dívku lépe prohlédl a ubezpečil se, že její úmysly jsou sebevražedné.

Muž se vydá nebohou ženu zachránit. Konečně, když vytáhne dívku na pláž, poprvé onu záhadnou tvář spatříme zblízka a za dostatečného světla. Takřka v téže chvíli dotyčný promluví: „Dobré ráno. Jmenuji se Bond. James Bond.“ Tvář ani hlas však již nepatří **Seanu Connerymu**.

Jestliže jsme v úvodních kapitolách v souvislosti s *Dr. No* hovořili o jakémsi „křtu“ fikční entity, aktu, při němž se spojilo tělo, hlas, jméno a jiné prvky spoluurčující tuto identifikaci (oděv, chování, hazardní hra), pak nyní dovolíme si tento pojem trochu pozměnit, aby lépe vyhovoval smyslu okamžiku, jemuž tu předcházelo podrobnější líčení. Nyní jsme se totiž staly svědky „překřtění“. Totéž rigidní označení a tytéž identifikační znaky (oděv, auto, pudový zájem o ženy a jejich ochranu, v rovině extradiegetické hudba) jsou najednou přisouzeny nové tváři, novému tělu a novému hlasu. Pečlivost, s jakou je tento okamžik připraven, vskutku neponechává nic náhodě, čímž se dostáváme k intertextualitě.

II. Intertextualita

Intertextualita má podle **Doležela** dva základní zdroje, jedním z nich je univerzální kulturní zásoba, tím druhým, pro nás důležitějším, jsou konkrétní texty.¹⁵⁸ Oproti vlivu, který je jednosměrným, představuje intertextualita spojení textů „vzájemným vztahem

¹⁵⁸ DOLEŽEL, cit. 7, s. 198.

významového zrcadlení“.¹⁵⁹ Intertextualita je složkou intensionálního významu textu, ale „díla jsou intertextuálně spjatá také na úrovni fikčních světů“.¹⁶⁰ **Doležel** nahrazuje pojem intertextualita (z praktických důvodů se jej však přidržíme) vlastním pojmem literární transdukce, který označuje proces, kdy se „dílo přenáší za hranice komunikačního aktu, do otevřeného, neomezeného řetězu převodů“.¹⁶¹ Co je však pro nás mnohem podstatnější, „původní svět může být přetvořen velmi radikálně, nástupnický svět může k němu mít nejrůznější vztah“.¹⁶²

Ve službách Jejího Veličenstva představuje zdůraznění kontinuity. Na základě důvěrně známých prvků jsme schopni přisoudit identitu fikční entitě ještě dříve, než spatříme její tvář nebo ji uslyšíme hovořit. V okamžiku, kdy je tvář odhalena, sice můžeme být překvapeni, ale nemůžeme onu skutečnost neakceptovat. Fikční svět je tímto v ohledu, v jakém jej pojímáme: jako utvářený v souladu s fikční entitou, skutečně znovustvořen.

Znovustvořený svět však nechce, alespoň na úsvitu své fikční existence, být svébytným, neodvozeným, ba naopak se tento svět v dosud nebývalé míře hlásí explicitními a implicitními odkazy k intertextuálnímu dědictví světů předcházejících (viz výše).

Bond je náhle spolu s dívkou přepaden dvojící mužů. Ačkoli je při fyzické konfrontaci Bond oba přemůže, dívka uprchne a jemu nezbude než sledovat, jak odjíždí. Nakonec celou situaci zhodnotí slovy: „Tohle se tomu druhému chlapíkovi nikdy nestalo,“ načež se podívá přímo do kamery.

Jak předešlému ve vztahu k fikčnímu světu porozumět? Nebo lépe, co se v dané chvíli s fikčním světem odehrává? James Bond, který se představil jako James Bond, tu nepřímo říká, že není tímtež Bondem - konstatuje skutečnost změny postavy, tváře a hlasu navzdory zachování identifikačních znaků.

Po znovustvoření skrze nabití rigidního označení je nám implicitně řečeno: „Nyní se tento svět stává svébytným.“ A znamená to, že od tohoto okamžiku se může a bude projevovat jeho jinakost oproti světům, ve kterých měl James Bond postavu, tvář a hlas **Seana Conneryho**.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 198-199.

¹⁶⁰ DOLEŽEL, cit. 7, s. 199.

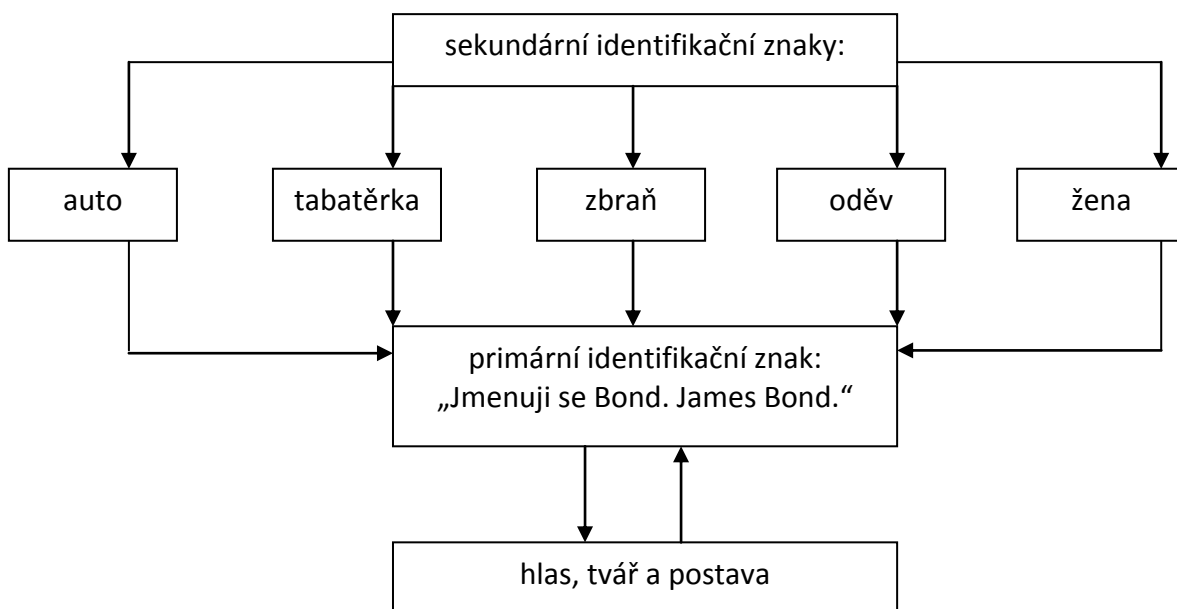
¹⁶¹ Tamtéž, s. 201.

¹⁶² Doležel tímto směřuje zejména k vydělení tří typů postmoderních přepisů (transpozice, rozšíření, mutace), které ovšem budou aktuální až v kapitole, v níž se budu zabývat filmem *Casino Royale*. Tamtéž, s. 202.

Tím, jak James Bond připouští, že je tímtéž a současně jiným Jamesem Bondem, odhaluje vnitřní zákonitost série, která je závislá na mezisvětové totožnosti (potenciálních variantách prototypických postav) uskutečnitelné díky identifikačním znakům a S-nezbytným vlastnostem, a současně tak vstupuje od intertextuálního prostoru fikční encyklopedie bondovek i aktuálního světa, jemuž pochopitelně změna představitele nezůstala skryta.

V několika málo minutách předtitulkové scény je před našimi zraky minulost aktualizována přítomností (znovustvoření do jinakosti) a fikční svět je demaskován ve své konstruovanosti.¹⁶³

Schéma identifikace ústřední fikční entity:

III. Minulost jako zdroj nástupnické legitimacy

Hovoříme-li o fikčním čase, jedná se o takový čas, který „existuje výlučně skrze hlediska podávající informaci o světě fikce“.¹⁶⁴ Je součástí logicky konstruovaných fikčních oblastí, kde se „časové indikátory a časové pojmy (...) chápou jako něco, co vyznačuje modální

¹⁶³ Přes všechnu snahu tvůrců o zvýraznění kontinuity právě změna představitele Jamese Bonda v kombinaci s (poprvé) nešťastným závěrem vedla k nižším tržbám dílu, ačkoli se stále jednalo o jeden z finančně nejúspěšnějších filmů roku 1969. CHAPMAN, cit. 156, s. 120-122.

¹⁶⁴ RONENOVÁ, cit. 28, s. 236.

odlišnosti, nikoli pouze časové vztahy či časová rozvržení“.¹⁶⁵ Rozlišit přitom můžeme dva typy časových lokalizací. První typ představuje lokalizace na realizované časové linii příběhu, druhý typ, v tomto fikčním světě zvláště důležitý, představuje časové lokalizace, které leží mimo tuto linii.¹⁶⁶

Aluze na předešlé díly se ovšem v dosavadním vývoji série objevovaly jen poskromnu:

- a) v Srdečných pozdravech z Ruska je operace SPECTRE mimo jiné příležitostí k pomstě Dr. No,
- b) v Goldfingerovi je při prvním setkání Bonda a Felixe Leitera vzpomenuť Jamajka,
- c) v tomtéž filmu se objevuje skládací puška ze Srdečných pozdravů z Ruska,
- d) v Thunedrballu používá na začátku Bond tentýž Aston Martin DB 5 jako v Goldfingerovi.

Světy jednotlivých dílů série dosud fungovaly zcela samostatně; žádný z nich nezbytně nepředpokládal ten předcházející. Skutečnost, že každý díl série představoval znovustvoření světa, je řadila vedle sebe. Fikční světy díky tomu existovaly bez zřetelné časové posloupnosti a časových vztahů.

Teprve *Ve službách Jejího Veličenstva* provádí časovou revizi předešlých dobrodružství, a to ve scéně, kdy si Bond, potom, co podá svou rezignaci, balí do kufru věci ze své kanceláře. V jeho rukou se náhle ocitají předměty/„vzpomínky“ z jiných fikčních světů, aniž by měl v úmyslu tyto předměty jakkoli použít:

- a) nůž a opasek z Dr. No,
- b) hodinky se škrtkící šňůrou ze Srdečných pozdravů z Ruska,
- c) tubus s kyslíkem z Thunderballu.

Pořadí tu přitom odpovídá posloupnosti série. Vedle těchto explicitních aluzí na minulost fikční svět *Ve službách Jejího Veličenstva* zahrnuje i aluze implicitní:

VIZUÁLNÍ

- a) hotelový areál je podobný hotelu v Miami z Goldfingera,
- b) tapety v hotelovém kasinu jsou podobné tapetám v londýnském kasinu z Dr. No, jen zlatavá barva je zaměněna za fialovou.

VERBÁLNÍ

- a) „Jsi pořád stejný, Jamesi.“ (Momeypenny),

¹⁶⁵ RONENOVÁ, cit. 29, s. 229./237.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 236.

- b) „Měl jste na jeho dopadení dva roky.“ (M o Blofeldovi),
- c) „Přiznám se, že jsem vás občas považoval za trochu...“ (Q).

Snaha tvůrců prostřednictvím zdůrazněné kontinuity podpořit proměnu **George Lazenbyho** v Jamese Bonda vyvolala pozoruhodnou proměnu samotného fikčního světa, který je poprvé v rámci série obohacen o rozměr minulosti prostřednictvím využití časových lokalizací, které leží mimo linii příběhu.

Vždyť Blofeld, „číslo 1“ organizace SPECTRE, se nestává padouchem v rámci světa *Ve službách Jeho Veličenstva* (ačkoli postavení padoucha opětovně potvrzuje), ale své padoušství si jako identifikační znak (je výhradním držitelem moci v rámci podsvěta c), nepřítel MI6) přináší ze světa předcházejícího (zkonstruovaného *Žiješ jenom dvakrát*).

A stejně tak Bondova prvotní motivace Blofelda dopadnout není vyvolána jakýmkoli Blofeldovým činem v rámci fikčního světa *Ve službách Jeho Veličenstva*, ale zločiny, které spáchal v předcházejících fikčních světech. Po většinu filmu tedy sledujeme pátrání Jamese Bonda po někom, kdo se nijak neprovinil vůči aktuálnímu referenčnímu světu, a toto pátrání má svůj motivační původ v událostech předcházejících fikčních světů.

Sepětí s minulostí v tomto ohledu dalece přesahuje pouhé aluze, jelikož *Ve službách Jeho Veličenstva* představuje nástupnický svět závislý.

IV. Proměna ústřední fikční entity

Ještě jednou se musíme vrátit ke scéně balení se, kdy se objevují předměty z předešlých dílů série. Už jsme si pověděli, co tato skutečnost znamená pro časovost námi zkoumaného možného světa, nyní se zamyslíme nad tím, co nám scéna prozrazuje o ústřední fikční entitě.

V předešlé kapitole jsme v souvislosti s ústřední fikční entitou napsali: „James Bond nezažívá žádné duševní události, lze u něj hovořit pouze o duševních aktech, které transparentně vycházejí z praktické mysli a směřují k fyzické akci. Vzato důsledně, 007 představuje fikční entitu duševně prázdnou, bez nálady a duševních prožitků.“ I v následujících čtyřech dílech zůstalo jen u tohoto vnějškového pojetí postavy.¹⁶⁷

¹⁶⁷ „Poté, co Bond získal desítky těl, ať už vlahých a žádoucích žen, nebo chladnoucích mrtvol padouchů, dostalo se mu v tajné službě Jeho Veličenstva i duše.“ BALDÝNSKÝ, Tomáš: 007 divů světa. *Premiere* 4, 2003, č. 1, s. 60-68. ISSN 1212-8899., s. 68.

Avšak *Ve službách Jejího Veličenstva* přináší změnu, jelikož jsme svědky toho, kterak James Bond poprvé zažívá duševní událost, tedy stav, který bezprostředně nepředchází vykonání konkrétní akce. 007 zakouší nostalgii, smutek nad koncem svého působení v tajné službě (jak se alespoň v dané chvíli domnívá).

James Bond však nezůstane jedinou fikční entitou, u níž se projevuje vnitřní život. Zachráněnou dívkou se ukáže být nešťastná komtesa Teresa di Vincenzo. Nespokojenost s vlastním životem ji přivádí k sebe-destructivnímu chování, jež se navenek projevuje lhostejností, chladem a pohrdáním sebou i ostatními.¹⁶⁸

Bond se s Teresou střetne v hotelovém kasinu při hře bakarát. Teresa prohraje velkou sázku, avšak na zaplacení, jak tvrdí, nemá. Bond se jejího dluhu ujme a uhradí jej. O něco později najde Teresu ve svém pokoji. Přišla mu sama sebou zaplatit za dluh, který způsobila. Bond, potom, co neomylně identifikuje její parfém¹⁶⁹, zeptá se Teresy: „Myslím, že máte potíže. Chcete si o tom popovídat?“

Pakliže tvůrci považovali naplnění identifikačních znaků a četné aluze za nezbytné pro zdárné utvrzení kontinuity, jinakost ústřední fikční entity našli v jejím emocionálním obohacení.¹⁷⁰

Bond potkává otce Teresy, člena evropského zločineckého syndikátu „Union Corse“, Marca Angeho Draca.¹⁷¹ Draco se Bondovi svěří, že potřebuje jeho pomoc: (k Bondovi) „Muže jako jste vy.“ Bonda k sobě nechal přivést proto, aby jej požádal, ať se sblíží s jeho dcerou, dohlédne na ni a případně se s ní ožení, za což bude odměněn jedním milionem liber.¹⁷²

Bond nabídku zprvu odmítá kvůli zločinecké povaze Dracových aktivit: „Máte konexe, které mi nejsou přístupné.“ Nakonec je však dohoda uzavřena, neboť Draco může Bondovi poskytnout informaci vedoucí k nalezení Blofelda.¹⁷³

Bond je Terese oficiálně představen při příležitosti Dracových narozenin, avšak Teresa dohodu záhy odhalí a přiměje svého otce Bondovi prozradit, že Blofeld je napojen na

¹⁶⁸ Jak se posléze ukáže, má její chování svou příčinu v tom, že se její muž, italský hrabě, zabil v autě se svou milenkou.

¹⁶⁹ Nepostihnutelná šíře znalostí je rovněž cíleně přejatým a zdůrazněným rysem Conneryho Bonda.

¹⁷⁰ Tato proměna ústřední fikční entity byla často vnímána negativně. Kupříkladu Heiko Rosner ji ve svém článku označuje slovy „Bond-slaboch“. Cit. 18, s. 64.

¹⁷¹ Přesněji, je unesen jeho muži.

¹⁷² Přitom Bonda seznámí s osobní historií své dcery.

¹⁷³ Pro Draca je Blofeld a SPECTRE konkurencí: „Blofeld. Nedávno k němu přeběhlo pár mých lidí.“

švýcarskou advokátní kancelář Gebrüder Gumpold, načež společnost kvapně opustí. Bond Teresu následuje a nalezne na parkovišti, kterák pláče. Utiší ji a otře její slzy, po čemž následuje stříhová sekvence ve zkratce dokládající postupné sblížení milenců, které je zakončeno záběrem na snubní prsten ve vitríně klenotnictví.

Nadále jsou Bondovi vlastní sexuální pud a agrese, jejímž produktem je také hněv, který poprvé otevřeně projevuje i vůči nadřízenému (stejně tak Terese ušetří facku, jak to činíval vzpurným ženám **Sean Connery**), avšak sexuální pud je utlumen emocionalitou projevující se vůči Terese, která je „snadno vzrušitelným temperamentem bezprostředně převádějícím emoce v akce“.¹⁷⁴ Bond jejím vlivem prochází emocionálními změnami, které se projevují v jeho chování.¹⁷⁵ Jestliže předchozím dílům série bylo vlastní maximální potlačení vnějších znaků emocí, nyní se děje proces obrácený, vnitřní prožitek emoce se odráží v chování. James Bond jednoduše slyšitelnými (tónem hlasu, smíchem) i pozorovatelnými (pohledy, gesty) znaky projevuje, stejně jako Terese, svou zamilovanost. Posuneme-li se v příběhu do jeho druhé poloviny, nalezneme Bonda a Teresu na útěku před Blofeldem a jeho pomocníky. Terese, jejíž akční konání je zřetelně emocionálně podmíněno (miluje Jamese Bonda), se vydá Jamese hledat a nalezne jej na útěku, když se skrývá před svými pronásledovateli. Po konfrontaci s protivníky nalézají dvojice v nastalé vánici úkryt ve stodole u cesty.

Mezi milenci se odehraje rozhovor o jejich vztahu. James Bond konstatuje svůj dřívější stav: „Agent se nesmí starat o nic jiného než o sebe.“ A tento stav nahrazuje vidinou stavu nového: „Budu si muset najít něco jiného.“ Vskutku, James Bond pojme úmysl nebýt nadále agentem britské tajné služby a nositelem kódového označení 007.

Vzato z hlediska fikčního světa, ústřední fikční entita se rozhodne zrušit svou S-nezbytnou vlastnost a nahradit ji novou nezbytnou vlastností, která by její primární pozici ve fikčním světě určila ve vztahu k Terese. Ptá-li se jí „Vezmeš si mě?“ můžeme tomu rozumět „Budeš definována tím, že jsi má žena a já tím, že jsem tvůj muž?“ James Bond se tímto vymaňuje z existenční vazby na své institucionální postavení, ba co víc, uvažuje o budoucnosti mimo nám zpřístupněnou plochu fikčního světa.

Z hlediska emocionální proměny ústřední fikční entity je scéna nejpatrnějším dokladem nebývale intenzivní emoce zaměřené na Teresu (Bond k Terese: „Miluji tě.“), která nabyla

¹⁷⁴ DOLEŽEL, cit. 7, s. 78.

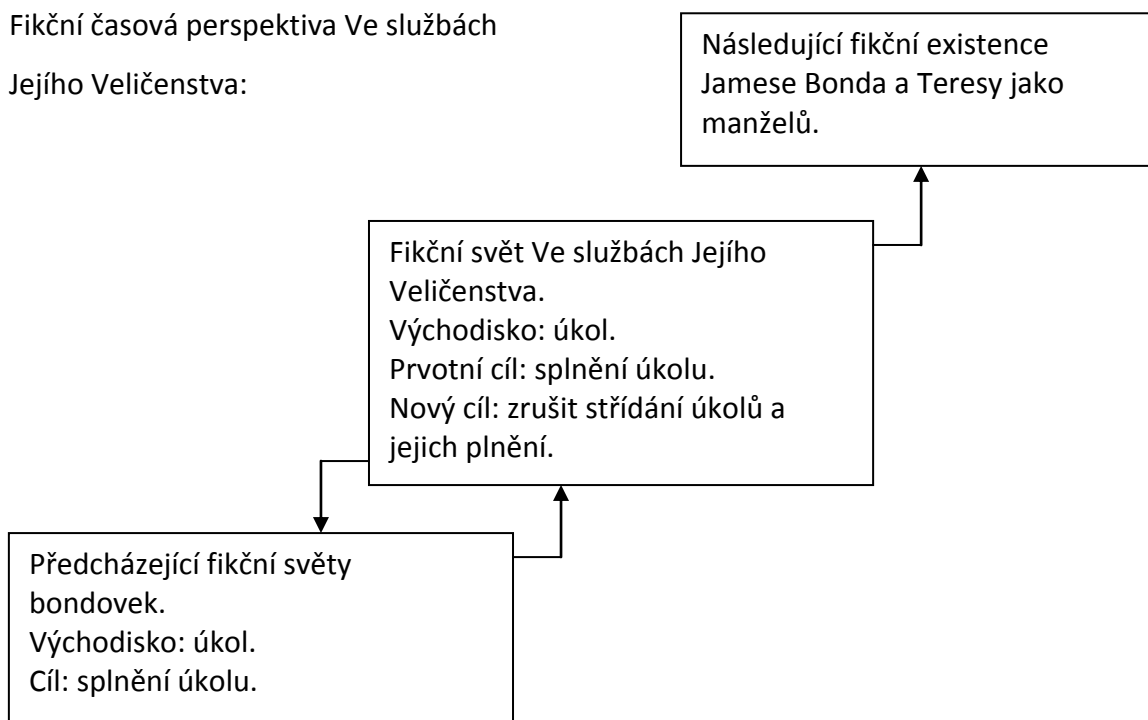
¹⁷⁵ Tamtéž, s. 79.

platnosti klíčové události v životní historii Jamese Bonda a způsobila radikální proměnu jeho konání.

Dopadení Blofelda, výchozí cíl a zdroj prvotní motivace, přestává být cílem konečným, ale stává se podmínkou pro ukončení dosavadního způsobu Bondovy fikční existence jakožto agenta.¹⁷⁶

Fikční časová perspektiva Ve službách

Jejího Veličenstva:

Když je Teresa zajata a Bond se jí vydá osvobodit, emocionální vazba k ní se výrazně podílí na motivaci jeho akčního konání. Samotnému vysvobození předchází návštěva kanceláře M, kterou nejprve vidíme zvenčí. Bond stojí u okna, na část jeho plochy je promítáno zajetí Teresy. Je to svého druhu výjimečný moment, neboť Bond nejenže duševní událost prožívá, ale tato událost je dokonce vizualizována – zpřístupněna divákovi.

Teresa je zachráněna, padouch přemožen a svatba uskutečněna. Na cestě ze svatby si James a Teresa povídají o budoucích plánech na založení rodiny. „Ale miláčku, teď máme čas až navěky,“ vyjadřuje Bond otevřenou perspektivu jejich fikční existence mimo dosavadní pozice ve fikčním světě. A Teresa se přidává: „Stejně jsi mi dal svatební dar. Ten nejlepší. Budoucnost.“

¹⁷⁶ „Změny v předmětech a intenzitě emocí jsou rozhodující události v životní historii osoby, vedoucí k podstatným změnám průběhu jejího konání.“ DOLEŽEL, cit. 7, s. 79.

V tom kolem nich projede auto, jež řídí Blofeld a z nějž na ně vystřelí jeho pomocnice Buntová. Bond, který ze svého auta právě sundával svatební květiny, nasedá s úmyslem útočníky pronásledovat, avšak za volantem nachází svou nevěstu zastřelenou. Ústřední fikční entita je tak připravena o budoucnost, navracena přítomnosti (sérii souběžných znovustvoření) a své S-nezbytné vlastnosti.

Jestliže se v zasněžené stodole ponořil Bond do rozjímání nad možnou budoucností, nyní se obrací do sebe, aby nahlédl budoucnost nemožnou. Sen o životě mimo fikční svět definovaný v základu jako střetávání dvou protichůdných sil na pozadí aktuálního referenčního světa, je tou největší duševní událostí, jakou dosud James Bond zažil.

V. James Bond - proměna deontické modality a důsledky této proměny pro mocenské uspořádání fikčního světa

Na samém začátku filmu se ocitáme v Londýně, v ústředí MI6. M se marně ptá Moneypenny, zda byl James Bond již nalezen, jelikož „Premiér projevuje nelibost nad operací Bedlam,“ a chce být „informován, až se 007 najde“.¹⁷⁷

V *Dr. No* je Bond doslova polován z klidového stavu (vykonává jen takové akce, jejichž cílem je okamžitá slast – hra bakaratu, flirtování se ženou) ke splnění úkolu, tedy v činnost z pověření. U následujících dílů je tomu zrovna tak. V *Srdečných pozdravech z Ruska* je vyrušen při pikniku se Sylvii Trench, v *Goldfingerovi* je Bond poslán do hotelu v Miami, kde je následně pověřen úkolem, v *Thunderballu* se ocitá v léčebně, odkud je odvolán, když dojde k únosu letadla se dvěma atomovými bombami.

Pokaždé dosud MI6 věděla, kde se Bond nachází, nebo jej dokázala v několika hodinách vypátrat. Avšak *Ve službách Jeho Veličenstva* přináší již na počátku změnu, na první pohled možná málo výraznou, ale pro děj (a podobu fikčního světa) posléze nesmírně důležitou. Agent 007 totiž přestává být pouhým institucionálním nástrojem a v souladu s emocionálním obohacením tato postava získává i na akčním konání, které vychází mnohem více ze subjektivních norem a osobních motivací, než-li z pravidel a pověření, daných MI6.

¹⁷⁷ Cílem operace Bedlam, jak se dozvíme později, je dopadení Blofelda.

Subjektivní normy Jamese Bonda navíc přestávají být v souladu s jeho pracovním kodexem. Deontická modalita ve vztahu k ústřední fikční entitě v sérii poprvé (nikoli však naposledy) doznává patrné změny.

Dokud je dopadení Blofelda cílem konání shodným pro MI6 i Jamese Bonda, potud se Bond plně ztotožňuje s institucí, jejímž je reprezentantem. Jakmile se však cíl MI6 změní, Blofeldovo dopadení přestane být prvořadým¹⁷⁸, je Bond odhodlán MI6 opustit, neboť dosavadní symbióza, při níž byl pověřen dosažením výchozího cíle, který se mohl shodovat s jeho cílem osobním, již není uskutečnitelná.¹⁷⁹

Bondem zamýšlená rezignace je Moneypenny změněna na dvoutýdenní dovolenou. Bond se v onom čase sblíží s Teresou, vloupe se však rovněž do kanceláře, ze které získá důkaz o existenci Blofeldova sídla ve švýcarských Alpách.

Když se Bond s nalezenou stopou vrátí do Londýna, přichází nikoli na ústředí MI6, ale do domu M. Jestliže v kanceláři M došlo k rozkolu, k rozštěpení dotud jednotného cíle, pak smíření, opětovné scelení rozštěpeného cíle, proběhne mimo instituci, ačkoli ne zcela mimo institucionální vztahy.

V závislosti na emocionálním obohacení ústřední fikční entity doznaly totiž svého emocionálního obohacení i takové fikční entity, které s tou ústřední spojuje minulost. Bondovo usmíření s M tudíž získává na osobním rozměru, implicitně obsaženém v místě, kde k usmíření dochází.

Opětovný rozkol nastává v čase (a opět v kanceláři), kdy Blofeld již vydírá Organizaci spojených národů pod hrozbou rozšíření viru, který je schopen rostliny i zvířata učinit sterilními. Bondovi se nepodařilo včas informovat MI6 o Blofeldově plánu, protože je OSN rozhodnuta podmínky kladené Blofeldem splnit. Teresa, která se stala Blofeldovou zajatkyňou, není součástí tohoto plánu.¹⁸⁰

¹⁷⁸ M k Bondovi: „Odvolávám vás z operace Bedlam. (...) Ale povolení zabít je k ničemu, když nenajdete cíl.“

¹⁷⁹ James Chapman považuje snímek za nejvíce patriotický v rámci série. Nasvědčuje tomu titulková sekvence, přítomnost portrétu Alžběty II. v Bondově pracovně i Bondův smysl pro povinnost. CHAPMAN, cit. 156, s. 116.

¹⁸⁰ K rozkolu dochází v kanceláři, která podle Paula Stocka symbolizuje historii, jež se nepohnula v čase, ba přímo touhu lpět na starých principech. Analýzou její podoby a vztahu k M, který kancelář využívá, dospěl Stock k pojetí kanceláře jakožto metonymie Británie. Iluze trvajících vzpomínek na imperiální slávu Británie se odráží kupříkladu v přítomnosti četných obrázků lodí na stěnách. STOCK, cit. 144, s. 251-252.

Bond, který je do Teresy zamilován, a který odmítá vyhovět požadavkům padoucha (není to slučitelné s jeho subjektivními normami, stejně jako s nimi předtím nebylo slučitelné nehledat padoucha), se proto opětovně rozchází s MI6.

Přestože je nadále definován jako agent MI6 s kódovým označením 007, uskutečňuje Bond záchrannou akci, která spočívá v přepadení Blofeldova sídla Piz Gloria, a to mimo plán obou stran a jejich spojenců, za využití fyzické a společenské moci Teresina otce, člena zločineckého syndikátu.

Blofeld je poražen, jeho plán zmařen a Teresa zachráněna. Následuje scéna svatby, na které jsou přítomni M, Q i Moneypenny. Přestože Bond jednal v rozporu s rozhodnutím svého nadřízeného, bez jeho pověření, je přítomností nadřízeného na svatbě implikováno pověření zpětně udělené, vyplývají ze skutečnosti, že Bond nejenže ochránil před jakoukoli změnou svět a), aktuální referenční svět, ale dokonce zachránil i statut podsvěta b), jehož pozice je dána ochranou světa a) před změnami v důsledku působení podsvěta c).

Řečeno přímo, kdyby Organizace spojených národů vyhověla Blofeldovi, ustoupila jeho požadavkům, přestala by MI6 splňovat základní podmínku své fikční existence, která je dána konáním vedoucím k potlačení akcí nepřátel. Z tohoto hlediska, kdykoli je ve fikčním světě *Ve službách Jejího Veličenstva* ohrožena schopnost MI6 vykonávat svou primární úlohu, Bond tuto primární úlohu přejímá na sebe (umožňuje mu to přetrvávající příslušnost k tajné službě) a vytváří vlastní pověřovací a sebepověřovací moc.

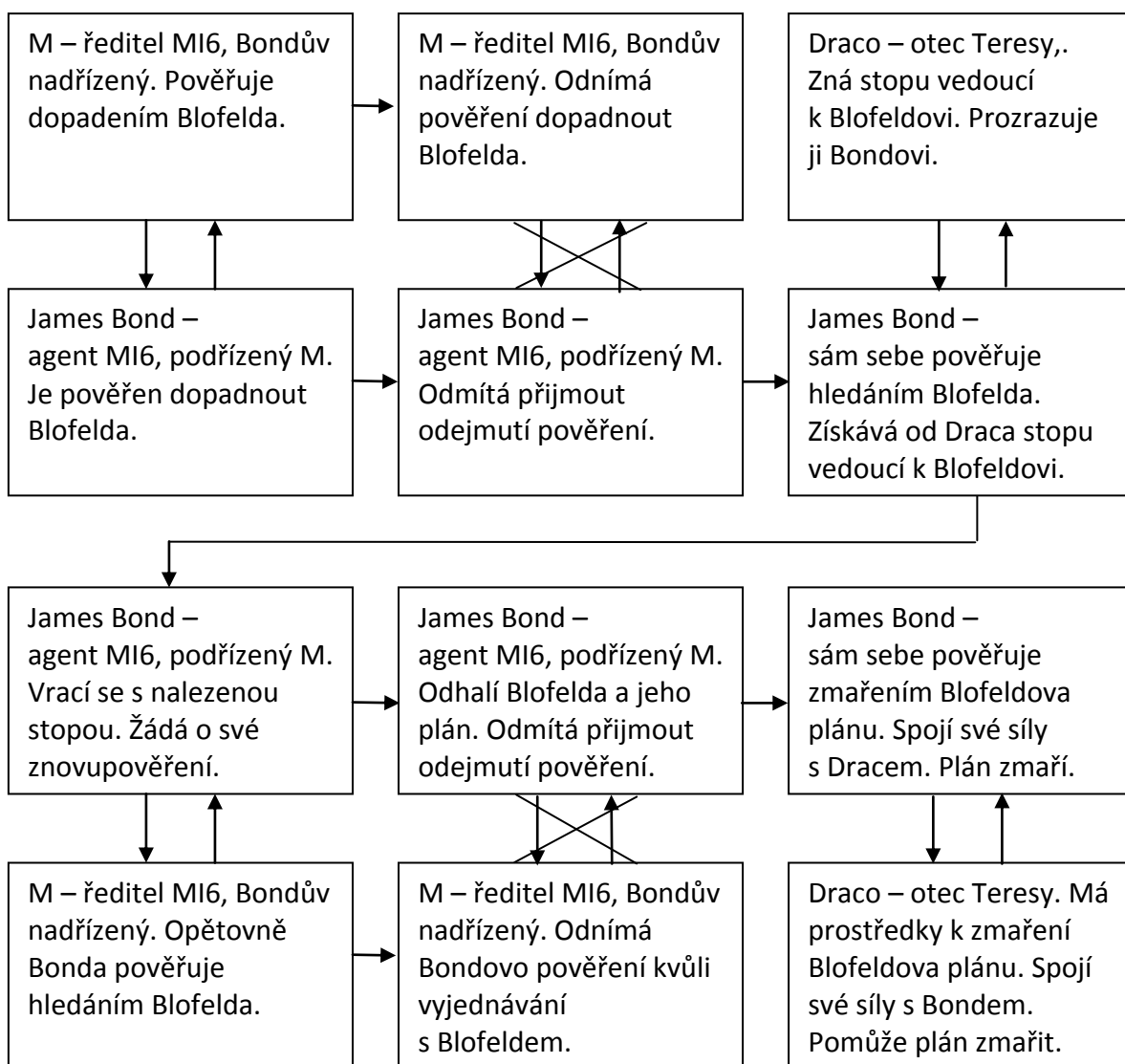
Může tedy sám hledat stopy vedoucí k odhalení místa pobytu padoucha, ba může dokonce spojit své síly se zločincem, Dracem, neboť díky pověřovací moci je Bond schopen začlenit jej do podsvěta b), tedy učinit zločince ochráncem aktuálního referenčního světa a).¹⁸¹ Tento krok je na již zmíněné svatbě v rovině implicitní rovněž zpětně schválen, když si M povídá s Dracem o dřívějším nepřátelství.¹⁸²

Jestliže se u *Dr. No* jednalo o založení sekundární mocenské struktury z pověření, *Ve službách Jejího Veličenstva* představuje přenesení těžiště institucionální a pověřovací moci na Jamese Bonda z důvodu krize, při níž je ohrožena samotná platnost pozice MI6.

¹⁸¹ Nelze samozřejmě pominout i Dracovu osobní motivaci, jelikož Blofeld drží v zajetí jeho dceru Teresu.

¹⁸² Toto spojení je uskutečnitelné i díky tomu, že SPECTRE, která „působí všude“, je závažnějším nepřítelem, ale zejména proto, že Dracovy aktivity nejsou zaměřeny na změnu aktuálního referenčního světa.

Přenesení těžiště institucionální a pověřovací moci:

VI. Padouch – proměna axiologické modality a důsledky této proměny pro základový fikční svět / mocenské uspořádání

Blofeld vyvine smrtící virus omega, aby s jeho pomocí mohl vydírat svět.¹⁸³ V rámci série však sleduje vskutku jedinečný cíl. Nežádá totiž nic víc, než aby mu byly prominuty všechny zločiny, jichž se dopustil, a udělen hraběcí titul, který si nárokuje.

Padouch tedy nespátřuje svět jako nehodnotu, kterou chce nahradit vlastními hodnotami, ale jako hodnotu, která mu jakožto zločinci není dostupná. Cílem Blofeldova plánu je přimět svět tolerovat jeho vlastní zločiny, upravit platné normy a společenské

¹⁸³ Jelikož je vydírána Organizace spojených národů, představuje Blofeld ohrožení hospodářské a ekonomické stability nikoli pouze Západu, ale takřka celého světa.

reprezentace tak, aby se mohl stát bezúhonným šlechticem. Bude-li mu vyhověno, stáhne se do ústraní.

Nejenom ústřední fikční entita pojme úmysl zrušit svou elementární pozici v rámci fikčního světa *Ve službách Jeho Veličenstva*, ale dokonce i padouch jako potenciální varianta sleduje obdobný cíl. Vždyť Blofeld chce nadále nebýt padouchem, úhlavním nepřítelem podsvěta MI6 a jejích spojenců! Jeho cílem je pod pohružkou použití viru změnit fikční svět tak, aby již nebylo podsvěta c), který coby padouch vytváří a je nucen vytvářet.

Blofeld zabitím Teresy připraví Jamese Bonda o perspektivu budoucnosti mimo základový fikční svět. Blofeldova akce je však pomstou za to, že jej Bond jako první připravil o totožnou perspektivu, když zmařil jeho plán.

Ústřední fikční entita i padouch vykonají každý ničivou transitivity akci, která ve svém důsledku vede k zachování základového fikčního světa. Blofeld zůstává padouchem, úhlavním nepřítelem MI6 a Jamese Bonda - Bond (který svou příslušnost k MI6 v žádném okamžiku nepozbyl) zůstává agentem MI6, úhlavním nepřítelem Blofeldovým.

Blofeld je výhradním držitelem moci ve vlastním prostoru, horském sídle Piz Gloria a přilehlém okolí. Disponuje především mocí duševní (dokáže léčit alergie a vyvinout smrtící virus) a mocí společenskou (omezenou pouze na horské sídlo), která se opětovně vyznačuje neomezenými finančními prostředky a neurčitým množstvím pomocníků, kteří plní Blofeldovu vůli.

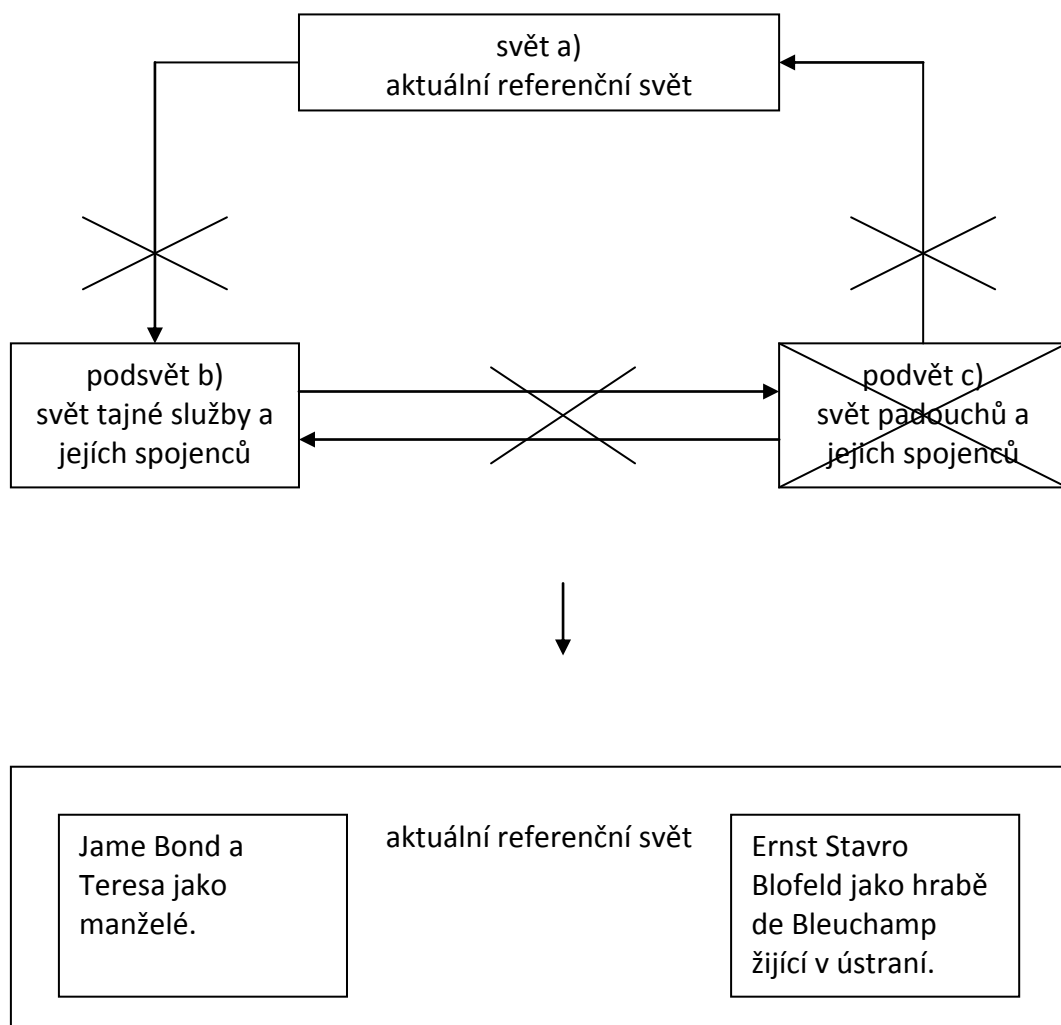
Moc v jeho rukou se projevuje ovlivňováním, zejména komunikací (pomocí hypnózy vytváří ze svých pacientek potenciální šířitelky viru sterility), ale také ukládáním norem (nepozvaný nesmí vstoupit na pozemek vlastněný Blofeldem, pozvání musí udržovat přísný řád pobytu – komplex ani jednotlivé pokoje nelze opouštět bez dozoru). Pakliže jsou uložené normy porušeny, je uplatněna potlačovací moc (muž, který nelegálně vnikne na Blofeldův pozemek, je zavražděn).

Blofeld neuplatňuje vůči svým pomocníkům moc represivně, avšak zdůrazněna je pozice pomocníků jakožto nástrojů bezvýhradně poslušných padouchovi (při pronásledování Bonda nechá Blofeld tři své muže vědomě zavalit lavinou).

Uplatněním moci konečně nespěje k dosažení neomezené moci společenské, neboť společenská moc, nabytá donucováním, má posloužit pouze jako prostředek k získání

společenského uznání. Blofeld svou moc uplatňuje proto, aby ji uplatňovat nadále nemusel.

Možný důsledek proměny ústřední fikční entity a padouchovy axiologické modality pro základový fikční svět Bondovek:

VII. Interakce

James Bond přichází do Piz Gloria s krycí identitou, kterou mu propůjčil zaměstnanec londýnského heraldického úřadu, sir Hilary Bray. Blofeld totiž vystupuje pod jménem Balthazar de Bleuchamp (jedná se o francouzskou formu jména Blofeld) a londýnský heraldický úřad oslovil, aby potvrdil oprávněnost jeho nároku na rodinný šlechtický titul.

Za svého pobytu usiluje Bond komunikací vyzvědět od jednotlivých dívek léčených na alergie i od samotného Blofelda a jeho pomocnice Buntové podrobnosti o laboratořích, ozbrojených strážích a pravidlech, jimiž se řídí pobyt každého návštěvníka. Aby však mohl s dívkami hovořit, je Bond nucen porušit uložené normy, díky čemuž je odhalena jeho skutečná identita.¹⁸⁴

Jelikož konflikt má svůj původ v předcházejícím fikčním světě, můžeme hovořit pouze o jeho aktualizaci nebo lépe o opětovném propuknutí konfliktu. K této události v narativním fikčním světě dochází až ve druhé polovině filmu. Jakmile se Bond pokusí z Piz Gloria uprchnout, začíná boj, který je zesílen zajmutím Teresy. Zničení Piz Gloria však znamená pouze zdánlivé vyřešení konfliktu, jelikož Blofeld uprchne, aby se následně mohl pomstít. Bond ochromený smrtí Teresy není schopen Blofelda pronásledovat, akční struktura narativního světa tudíž dospívá ke svému vyústění, aniž by osobní konflikt mezi Bondem a Blofeldem došel vyřešení.

Ve službách Jeho Veličenstva je tudíž fikčním světem otevřeným nejen vůči světům předcházejícím, ale i vůči těm nástupnickým.

VIII. Akcidentální události

Z výše napsaného jednoznačně vyplývá, že závěr *Ve službách Jeho Veličenstva* představuje z Bondovy perspektivy nešťastný akcident. Zamýšlený život po boku Teresy, nový cíl Bondova konání, je zmařen její smrtí.

Akcidenty mohou postihovat i osoby stojící mimo interakci.¹⁸⁵ Teresa je v tomto ohledu obětí nešťastného akcidentu, jelikož se stala součástí konfliktu mezi Bondem a Blofeldem. Blofeld, přesvědčený o nezbytnosti naplnění svého plánu, čelí nešťastným akcidentům, zničení svého sídla a zmaření svého plánu, jelikož nebyl schopen do něj započíst proměnnou, Jamese Bonda, jehož adaptabilní přizpůsobivost dovolila zosnovat útok s pomocí zločince a mimo oficiální pověření.

¹⁸⁴ Druhou chybou je, že Bond mylně určí jako místo rodinné hrobky de Bleuchampů Augsburg.

¹⁸⁵ DOLEŽEL, cit. 7, s. 108.

IX. Přírodní síla

Příroda je v bondovkách idylickou a atraktivní kulisou, důsledně vybíranou tak, aby naplnila stereotypní představy o dané zemi a její specifické kráse (prosluněné pláže - *Dr. No*, majestát hor v Alpách – *Ve službách Jejího Veličenstva*).

Příroda takřka nikdy nevstupuje do děje (zaujímá v bondovkách „okrajový stupeň zasahování“¹⁸⁶), pouze mu slouží tím, že umožňuje akční konání fikčních entit obohatit o své vlastnosti (močály v honičce na člunech – *Žít a nechat zemřít*, honička na lyžích v horách – *Ve službách jejího veličenstva*).¹⁸⁷

Nad přírodu je postaven luxus, který samu přírodu zbavuje jakýchkoli negativních a nepříznivých aspektů. Jednoduše řečeno, kdekoli si Bond lehne s dívkou do trávy, tam rozkvétá zahrada (*Goldfinger*, *Žít a nechat zemřít*). Příroda je součástí požitků, které Bondovi nabízí fikční svět, stejně uhlazenou jako lidské výtvoř.¹⁸⁸

Ve službách Jejího Veličenstva je ovšem světem, kde padouch dokáže díky znalosti přírodních zákonů uměle vyvolat přírodní událost a tím také využít přírodní síly. Mním zde ojedinělou scénu, kdy Blofeld odpálením světlice spustí lavinu a ta následně zavalí ujíždějícího Bonda a Teresu.

X. Shrnutí

James Bond poprvé získává nový hlas, novou tvář a nové tělo. V okamžiku, kdy je tato tvář odhalena, dochází k vyslovení rigidního označení, kterým sám sebe představitel Jamese Bonda, **George Lazenby**, jako Bonda identifikuje. Můžeme proto hovořit o aktu „překřtění“, který je předpřipraven sérií intertextuálních odkazů na předcházející světy a realizací některých identifikačních znaků Bondovy vlastních.

Dosud existovaly bondovské světy nezávisle na sobě, přičemž žádný z nich ty ostatní nezbytně nepředpokládal. Nyní však dochází k fikčně časové revizi, kdy jsou prostřednictvím intertextuality a implicitních významů předcházející světy připomínány. Bondovské univerzum se obohacuje o rozměr minulosti, která se projevuje rovněž v

¹⁸⁶ DOLEŽEL, cit. 7, s. 70.

¹⁸⁷ „Příroda a svět jsou Bondem ochočovány.“ DERDOWSKA, Joanna. James Bond a herní prostor ve filmu. *James Bond a major Zeman / Ideologizující vzorce vyprávění*. 1. vyd. Pistorius & Olšanská, 2007. 134 s. ISBN 978-80-87053-06-5., s. 28.

¹⁸⁸ I stodola v zimní vánici se pro Bonda a Teresu stane pohodlnou ložnicí.

osobnějším vztahu jednotlivých fikčních entit. *Ve službách Jejího Veličenstva* dokonce představuje závislý svět, neboť status padoucha si Blofeld přináší z předcházejícího světa *Žiješ jenom dvakrát*, stejně jako je tímto světem určena příčina a povaha jeho nepřátelství s Bondem.

Svého rozvinutí dojde Bondova emocionalita, která se projevuje v dosud největší míře viditelnými i slyšitelnými znaky dokládajícími Bondovo zamilování se, ba dokonce, James Bond poprvé zažívá duševní události, nostalgii, lásku, štěstí a bolest ze ztráty blízké osoby. V důsledku rozvinuté emocionality Bond zamýšlí opustit MI6, zrušit svou S- nezbytnou vlastnost a přestat být součástí podsvěta b). Obdobně směřuje i padouch realizací svého plánu ke zrušení podsvěta c), který sám sebou nezbytně utváří. V závěru však jeden druhého ničivou transitivity akcí o perspektivu života mimo základový fikční svět připraví a navrátí výchozí pozici.

Ve službách Jejího Veličenstva je světem konfliktu mezi osobními normami Jamese Bonda velícími nepřestat hledat Blofelda, a pracovním kodexem MI6, který naopak velí respektovat vůli nadřízeného, jenž pátrání po Blofeldovi odvolá. Na tento nesoulad zareaguje Bond přenesením pověřovací moci na sebe a za využití člena zločineckého syndikátu v pátrání pokračuje. Bondovky tím získávají další z podstatných rysů, který se odráží hned v několika následujících světech. Jakmile je ohrožena pozice MI6 v rámci podsvěta b), Bond ze systému pověření přechází na systém sebepověření a úlohu MI6 (bránit aktuální referenční svět před jakýmkoli změnami v důsledku působení podsvěta c)) přejímá na sebe. Správnost takového jednání je legitimizována zpětně uděleným pověřením v implicitní rovině.

ŽÍT A NECHAT ZEMŘÍT

I. Podobně a přece jinak

Během 24 hodin jsou zabiti tři agenti MI6. V New Yorku, v budově OSN, je pomocí zvláštního zařízení zvukem zabit agent Dewes, agent Hamilton je zabodnut v New Orleans a třetí agent, Baines, se na karibském ostrově San Monique stane obětí voodoo rituálu, při kterém je uštknut hadem. Všechna těla budou nalezena, aby mohla dosvědčit, co na nich bylo spácháno.

Zpráva o těchto událostech dorazí na ústředí MI6 a ukáže se natolik závažnou, že ředitel tajné služby v brzkých ranních hodinách, následován svou sekretářkou, navštíví tajného agenta Jamese Bonda, aby jej mohl pověřit novým úkolem.

Vracíme se tedy, ačkoli ne bezvýhradně, k prvotnímu mocenskému uspořádání z *Dr. No*. M jako držitel institucionální moci pověřuje svého podřízeného splněním úkolu. Výchozí situace je zřejmá: (M) „Za posledních 24 hodin zabili tři agenty.“ Odtud plyne jednoznačný cíl: Bondovým úkolem je zjistit, zda spolu vraždy souvisí. Pověřenému agentovi je dokonce odhalena první (a nejdůležitější) stopa. Agent Dewes sledoval premiéra ostrovního státu San Monique v Karibiku, Dr. Kanangu, který se momentálně nachází v New Yorku.

Totožnost aktu pověření s tímtež procesem v *Dr. No* však narušují tři závažné skutečnosti: První z nich je, že ředitel tajné služby osobně přichází do domu svého podřízeného, kde jej pověřuje úkolem. Místo pověření implikuje, že na rozdíl od *Ve službách Jeho Veličenstva*, kde jsme mohli hovořit o podmíněné schopnosti Bonda neztotožňovat se s MI6, je v *Žít a nechat zemřít* ztotožnění s institucí absolutní. Fikční existence Jamese Bonda je definována výhradně působením v tajné službě Jeho Veličenstva.

Vstoupili jsem totiž do fikčního světa maximálních institucionálních vazeb (o všech třech vraždách ví M během 24 hodin). Agent 007 nemá žádné soukromí a jeho byt, vyjma ložnice, neneso známky toho, že je obýván. Jako prostor pověření může posloužit právě proto, že je v dosahu institucionální moci.

Druhá skutečnost spočívá v tom, že nikoli Bond přichází k nadřízenému, aby od něj pověření přijal, ale nadřízený přichází k Bondovi, aby mu pověření mohl udělit. Tímto je zdůrazněna centrální pozice ústřední fikční entity, která sice uznává nadřízenost M,

přijímá od něj pověření, ale zároveň je M uznávána jako centrální, tedy jako jediná schopná pověření/úkol splnit.

Konečně třetí, na počátku *Dr. No* stála záhada, jejímž řešením byl James Bond pověřen. Na počátku *Žít a nechat zemřít* je nám prozrazeno jméno sledovaného premiéra, Dr. Kanangy, na nějž se má soustředit Bondova pozornost. Bond již nemusí podezřelého určit na základě vlastního úsudku, pozorovacích schopností či logických operací, neboť podezřelý je mu určen předem, ba dokonce je v osobě Dr. Kanangy identifikován již přímo jako viník. Bondův úkol spočívá v odhalení příčiny Kanangova apriori daného provinění.

II. Identifikace fikční entity

James Bond má v *Žít a nechat zemřít* opět novou tvář, nové tělo a nový hlas, tentokrát herce **Rogera Moora**. Když Bonda poprvé spatříme, neidentifikuje však sám sebe vyslovením svého jména. Identifikace potenciální varianty prototypického Jamese Bonda je v tomto fikčním světě dána právě oněmi zesílenými institucionálními vztahy, tedy skutečností, že přichází M a Moneypenny (s tváří, tělem a hlasem potenciálních variant z předchozích světů), přičemž M jako ředitel MI6 pověřuje úkolem a Moneypenny jej doprovází jako jeho sekretářka.

V rozhovoru mezi M a Bondem je rovněž zmíněn zbrojmistr Q, další prototypická postava definující Bondovu pozici ve fikčním světě, který Bondovi posílá opravené hodinky. Po příletu do New Yorku je nový James Bond identifikován ještě Felixem Leiterem, agentem CIA a Bondovým spojencem z několika předcházejících světů.

Rozměr minulosti, kterým se vyznačovala identifikace ústřední fikční entity ve světě *Ve službách Jejího Veličenstva*, je v *Žít a nechat zemřít* nahrazen opakovaným potvrzením jedinečné Bondovy pozice vyplývající z jeho oboustranně definujících vztahů s jinými fikčními entitami, přičemž tyto definující vztahy byly ustaveny již v *Dr. No*.

III. Vědoucnost entit

Z New Yorku cestuje James Bond za Kanangou do Karibiku, kde se ubytuje v hotelu. Navzdory tomu, že byl v New Yorku dvakrát napaden a nyní přichází na území pod vlivem nepřítelů, dopouští se Bond zdánlivě hned několika chyb:

- a) dveře vedoucí do pokoje nechá odemčené,
- b) služební pistoli, jedinou zbraň, kterou je vybaven, nechá volně ležet na posteli,
- c) objednané šampaňské přinese Bondovi tentýž muž, který se jej v New Yorku pokusil zabít a následně přivedl až ke Kanangovi, avšak Bond jej nepozná,
- d) otočením kohoutků u vany Bond nevědomky uvolní mechanickou přepážku, za níž se skrývá had; hada sice zneškodní, ale po jeho původu nepátrá a odhalené přepážky si nepovšimne,
- e) když nalezne na posteli ve vedlejší ložnici malý černý klobouk se zakrváceným peřím, jednoduše jej odhodí a jeho výskytu na daném místě nevěnuje žádnou pozornost.

V *Dr. No* měl svou zbraň Bond vždy při sobě: vždyť jej nepřátelé napadli hned po příletu do Kingstonu. Potom, co se ubytoval, zajistil svůj pokoj před odchodem pomocí vlasu a zásypu po holení, takže po tom, kdo pokoj prohledal, zůstaly stopy.

V *Žít a nechat zemřít* je naopak Bond docela bezstarostný. Vstoupili jsme totiž do světa bez tajemství a bez napětí, do světa vědoucích entit, které jsou obdařeny znalostí vlastní pozice ve fikčním světě. James Bond ví o sobě samém, že je ústřední fikční entitou, jejímž účelem je nakonec vždy ochránit aktuální referenční svět před zásahy podsvěta c). Tímto vědomím je určeno jeho chování: nemusí hlídat svou zbraň, zajišťovat vlastní zázemí, pátrat po původu nebezpečí. Nemusí již být soustředěným a obezřetným, neboť dosažení výchozího cíle je dáno vhodností času a prostoru, nikoli výsledkem kauzálně propojených akcí.

Když James Bond prchá s dívkou jménem Solitaire před Kanangovými pomocníky (Solitaire je Kanangovou věštkyní) z ostrova San Monique, je na pomoc pronásledovatelům povolána i policie. Ačkoli policisté spatří Bonda a Solitaire, jak se pohybují ostrovní vesnicí, nezadrží je, dokud se Bond nezmocní patrového autobusu. Teprve poté začnou dvojici pronásledovat.

Policisté totiž jako fikční entity vědí, že jejich účelem v námi zkoumaném fikčním světě není Bonda zatknout, ale neúspěšně jej pronásledovat. Z tohoto důvodu Bonda nezatkou, i když jsou v přesile, dokud je opěšalý a zranitelný, ale vyčkají, až se Bondem řízený autobus rozjede.

Fikční svět tímto procesem tematizuje sám sebe, předkládá svébytnou logiku své konstruovanosti a staví do popředí povahu své fikčnosti. Jestliže v *Dr. No* měly Bondovy

instinkty tu vlastnost, že umožnily postřehnout jednotlivé indicie a rozpoznat jejich potenciální důležitost, postupovat vždy kauzálně z bodu A do bodu B, pak nyní stojíme před docela jiným akčně-strukturním uspořádáním, uspořádáním nekonekventním.

IV. Systém naplněných zákonitostí

Můžeme sice u *Žít a nechat zemřít* hovořit o posloupnosti událostí vytvářejících akční strukturu, která má vyústění, spojení mezi těmito událostmi však není konsekventní.¹⁸⁹ Na místo konsekvence se ve světě *Žít a nechat zemřít* uplatňuje systém, který navrhuji označit jako systém naplněných zákonitostí.

Toto označení souvisí s předešlou kapitolou zabývající se vědomím fikčních entit o jejich vlastní funkci ve fikčním světě. Fikční entity jsou v *Žít a nechat zemřít* distribuovány a jejich akce vykonávány nikoli z potřeby logiky děje, ale z potřeby naplnění povahy fikčního světa. Nejlépe si výše psané dovedíme na několika případech:

- a) Dvojitá agentka Rosie Carverová je Kanangou pověřena zavést Bonda do pasti, aby mol být zlikvidován. Protože je ale Bondem odhalena a hrozí, že by vše prozradila, je sama preventivně zabita pomocí zbraně ukryté ve voodoo strašákovi. Bond však toutéž zbraní napaden není, ačkoli by jí napaden být mohl.
- b) Bond je ponechán na ostrůvku obklopeném krokodýly, aby jej sežrali. Nikdo z přítomných nepřátel však nezůstane, aby se o Bondově smrti přesvědčil. Bond následně vyčká vhodného okamžiku a po hřbetech krokodýlů přeskáče na protější břeh.
- c) Bond je zadržen nepřáteli a zavezen na letiště, kde má být naložen do letadla a z něj pak za letu vyhozen. Sám se však zmocní malého letadla, kterým začne své ozbrojené a početné nepřátele ohrožovat. Když z letadla po chvíli vystoupí, je stále přítomen na tomtéž letišti, kde se nacházejí i jeho nepřátelé, živí a ozbrojení. Ti ovšem již neútočí. Poté se náhle ocitáme v hotelovém pokoji kdesi ve městě.

V povaze tohoto fikčního světa je, že James Bond dokáže unikat z pastí připravených nepřátely a překonat všechny překážky dělící jej od splnění úkolu, že nepřátelé volí pro jeho likvidaci nepřímé cesty, které v sobě pro svou nepřímost skýtají možnost úniku. *Žít a*

¹⁸⁹ RONENOVÁ, cit. 28, s. 175.

nechat zemřít nečiní nic jiného, než-li to, že onu specifickou povahu fikčního světa zdůrazňuje a tím současně poukazuje na její podstatu.

Fikční entity nejenže jsou obeznámeny se svou úlohou, ale dokonce jsou obdařeny i znalostí pravidel, kterým je každá jednotlivá úloha podřízena. Proto osobní ochránce Dr. Kanangy, Tee-Hee, není přítomen, když je zabit jeho šéf, neboť je mu, jakožto fanaticky oddanému pomocníkovi, dáno pokusit se Bonda zabít dodatečně a tím smrt svého šéfa pomstít.

Stejně tak předměty a jejich vlastnosti se v takto konstruovaném světě mohou projevat podle potřeby jeho vnitřních zákonitostí. Kanangou zajatý Bond použije funkce pily, kterou disponují jeho hodinky, aniž by tak učinil kdykoli předtím nebo se o této funkci kdokoli zmínil. Funkce se objevuje náhle a její objevení se je projevem vnitřně-světové nutnosti Bondova osvobození, neboť vlastností fikční entity jménem James Bond je nečekaně se osvobozovat. Sebeosvobození ústřední fikční entity jako projev zákonitostí fikčního světa zároveň umožňuje porazit padoucha, dospět k vyústění **akční struktury** děje.

Systém naplněných zákonitostí označuje primární důležitost jednotlivostí spojených nikoli nezbytně mezi sebou, ale přímo či nepřímo s výchozím cílem. Logika návaznosti je tímto oslabena, ba v některých místech je docela pomínuta. Jelikož je nepřítel znám a známo je i místo jeho výskytu, stačí odhalit povahu jeho ilegální činnosti (pěstování opia) a skutečnost, že Kananga vystupuje v Americe jako drogový dealer Pan Velikán, k čemuž využívá obličejové masky. Obojí odhalení přichází mimoděk. Opiová pole Bond nalezne při útěku z ostrova San Monique, doprovázen Solitaire a sledován nepřáteli; svou dvojí identitu odhalí Kananga sám, když mu jako Panu Velikánovi Bond odmítne prozradit, zda měl se Solitaire pohlavní styk.¹⁹⁰

Žádné z těchto odhalení přitom nemá určující význam pro vlastní děj, čímž se opětovně dostáváme k onomu výše popsanému systému naplněných zákonitostí, který nahrazuje dějovou kauzalitu. Odhalením pěstování drog a útekem z ostrova se pouze naplňuje jedna zákonitost fikčního světa, která stanovuje, že Bond musí odhalit to, co padouch skrývá.

Následným Bondovým příchodem do restaurace Duševní porce v New Orleans se otevírá jiná část filmu, kterou s částí předchozí nespojuje zjištění předmětu Kanangovy nelegální

¹⁹⁰ Věštecké schopnosti Solitaire, na nichž je Kananga závislý, se úzce vážou k jejímu panenství. Znovu se projevuje Bondova schopnost rozpoznat a zasáhnout citlivé místo nepřítele.

činnosti, nýbrž Bondův pohlavní styk se Solitaire, který, jak se následně ukáže, je tímto povýšen na zásadní dějtvorný akt v procesu plnění výchozího cíle. Naplňuje se jím rovněž zákonitost, která stanovuje, že rozklad nepřátelského podsvěta musí vycházet zevnitř, zasažením jeho zranitelného bodu.

Ve své podstatě je *Žít a nechat zemřít* filmem o fikčním světě.

Pomocí tabulky se na několika následujících stranách pokusím dovodit, nakolik vnitřně-světové zákonitosti *Žít a nechat zemřít* stanovují příčinu a podobu každé jednotlivé události.

System uplatnění vnitřně-světových zákonitostí:

Zabití tří agentů tajné služby MI6.	→	Zákonitost nutnosti konfliktu.
James Bond spí v objetí ženy, když přichází M, aby jej pověřil objasněním vražd.	→	Zákonitost pověření. Zákonitost milenky mezi akčním konáním.
M určí podezřelého a místo jeho výskytu: Premiér Dr. Kananga, New York.	→	Zákonitost existence unikátního padoucha působícího ve světě a).
Bond je ihned po přiletu napaden nepřáteli útokem na řidiče auta, ve kterém jede.	→	Zákonitost nepřímé likvidace Bonda.
Bond si nechá zjistit majitele útočícího auta.	→	Zákonitost okamžitého získání zjevné stopy.
Auto patří k obchodu s voodoo předměty, který sousedí s Kanangovým sídlem.	→	Zákonitost relevance zjevné stopy.
Bond sleduje Kanangu, sledován a kontrolován Kanangovými pomocníky.	→	Zákonitost exhibice padouchovy moci.
Bond je v restauraci Duševní porce zajat Panem Velikánem a poznává Solitaire.	→	Zákonitost identifikace zranitelného bodu podsvěta c).
Bond má být odveden a zastřelen, avšak podaří se mu své popravčí přemoci.	→	Zákonitost nepřímé likvidace Bonda. Zákonitost nutnosti úniku.
Bond se od agenta CIA dozvídá, že Kananga se vrací na ostrov San Monique.	→	Zákonitost okamžitého získání zjevné stopy.

UZAVŘENÍ PRVNÍ ČÁSTI

Karibik. Bond potkává v hotelu útočnicka z New Yorku, avšak nepoznává jej.	→	Zákonitost neustálé přítomnosti nebezpečí.
Bond je ohrožen hadem, avšak přemůže jej.	→	Zákonitost nepřímé likvidace Bonda.
Bond potkává Rosie, která pracuje pro CIA.	→	Zákonitost milenky mezi akčním konáním.
Rosie objeví ve své ložnici voodoo klobouk.	→	Zákonitost neustálé přítomnosti nebezpečí.
Druhý den ráno nalézá Bond u snídaně tarotovou kartu Královna pohárů.	→	Zákonitost okamžitého získání zjevné stopy.
Bond zavítá do obchodu s okultními předměty, aby objasnil význam karty.	→	Zákonitost relevance zjevné stopy.
Bond a Rosie vstupují na loď Quarrela Juniora, který pracuje pro CIA.	→	Zákonitost pomocníka znalého místního prostředí.
Cestou na ostrov San Monique Bond zjistí, kde má sídlo Kanangova Solitaire.	→	Prostorová lokalizace zranitelného bodu podsvěta c).
Rosie změní lokalizaci místa Bainesovy smrti. Bond ji začne podezřívat.	→	Zákonitost neomylného úsudku.
Bond Rosie ukáže tarotovou kartu, která označuje zrádnou ženu.	→	Zákonitost relevance zjevných stop.
Rosie se vyděsí pohledem na voodoo strašáky, následně je jedním z nich zabita.	→	Zákonitost exhibice padouchovy moci a neustálého nebezpečí.

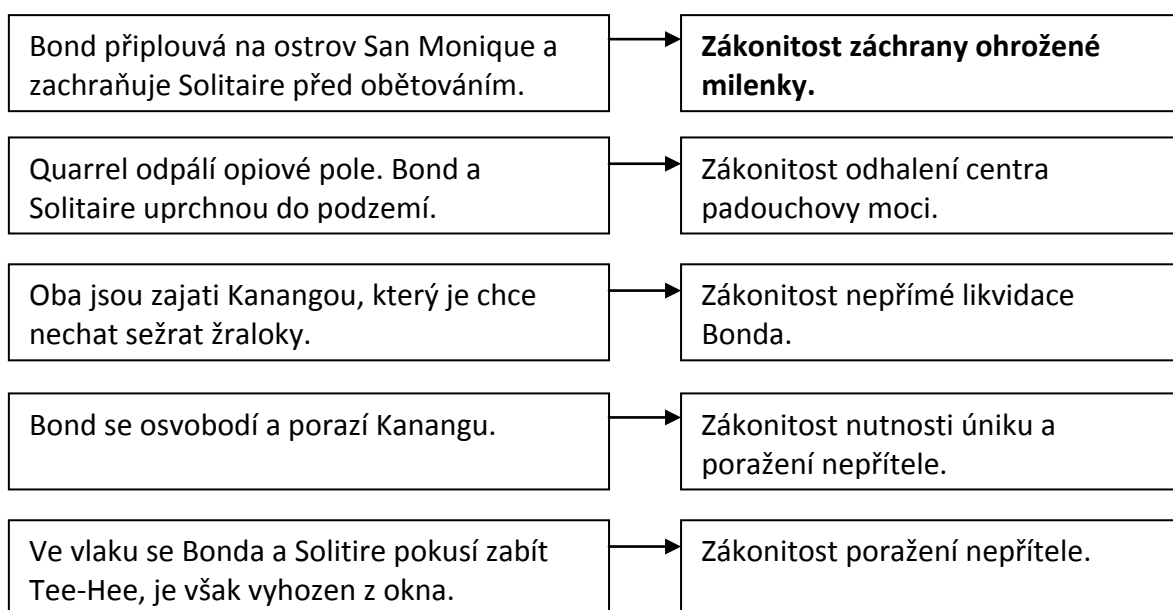
UZAVŘENÍ DRUHÉ ČÁSTI

Bond se v noci na rogalu snese k sídlu Solitaire.	→	Zákonitost infiltrace zranitelného bodu podsvěta c).
Bond pomocí úskoku svede Solitaire, která se s Bondem rozhodne uprchnout.	→	Infikování zranitelného bodu podsvěta c).
Na útěku jsou Bond a Solitaire sledováni nepřítelem.	→	Zákonitost exhibice padouchovy moci a neustálého nebezpečí.
Bond připadne na opiová pole.	→	Zákonitost odhalení padouchovy ilegální činnosti.
Bond uprchne pronásledovatelům a ostrov se Solitaire opustí.	→	Zákonitost nutnosti úniku.
Bond a Solitaire přilétají do New Orleans, záhy jsou zadrženi pomocníky padoucha.	→	Zákonitost exhibice padouchovy moci a neustálého nebezpečí.
Bondovi se podaří nepřítelům uprchnout.	→	Zákonitost nutnosti úniku.

UZAVŘENÍ TŘETÍ ČÁSTI

Bond přichází do restaurace Duševní porce v New Orleans, kde je zajat padouchem.	→	Zákonitost Bondova neomylného úsudku.
Bond přiměje Pana Velikána odhalit pravou identitu a prozradit svůj plán.	→	Zákonitost odhalení padouchova plánu.
Bond má být sežrán krokodýly, avšak uprchne.	→	Zákonitost nepřímé likvidace Bonda. Zákonitost nutnosti úniku.
Samedi Kanangovi kartami ukáže, že Solitaire má být obětí voodoo rituálu.	→	Zákonitost ohrožení milenky.
Leiter ukáže Bondovi tytéž karty, které byly nalezeny při razii v Duševní porci.	→	Zákonitost okamžitého získání zjevné stopy.

UZAVŘENÍ ČTVRTÉ ČÁSTI

UZAVŘENÍ PÁTÉ ČÁSTI

Z výše rozepsaného systému uplatnění vnitřně-světových zákonitostí zjistíme, že:

- a) Každá jednotlivá událost se děje v souladu s některou z obecných vnitřně-světových zákonitostí.
- b) Vnitřně-světové zákonitosti se v jednotlivých částech zpravidla opakují, některé i více než jednou. Světu Žít a nechat zemřít je vlastní především opakované střídání těchto tří zákonitostí, jež ohraničují každou dějetvornou událost až do konečné eliminace podsvěta c):
 1. Exhibice padouchovi moci produkující svět neustálého nebezpečí,
 2. Pokusy o nepřímou Bondovu likvidaci,
 3. Bondovo zmaření každého pokusu o jeho nepřímou likvidaci.
- c) V každé z pěti vydělených částí je dějetvorně a motivačně určující Bondovo a Kanangovo zaměření na Solitaire, která má platnost zranitelného bodu podsvěta c) a posléze Bondovy milenky.

1 ČÁST:	Pověřený konatel podsvěta b) identifikuje zranitelný bod podsvěta c).
	Bond potkává Solitaire v New Yorku v sídle Pana Velikána.
2 ČÁST:	Pověřený konatel podsvěta b) lokalizuje zranitelný bod podsvěta c).
	Bond zjistí, kde sídlí Solitaire.

3 ČÁST:	Pověřený konatel podsvěta b) infikuje zranitelný bod podsvěta c).
	Bond zbaví Solitaire vlastností důležitých pro Kanangu
4 ČÁST:	Represivní akce držitele moci podsvěta c).
	Kananga se rozhodne nechat Solitaire obětovat při voodoo rituálu.
5 ČÁST:	Protiakce pověřeného konatele vedoucí k eliminaci podsvěta c).
	Bond zachraňuje Solitaire a přitom zabije Kanangu a zhatí jeho plán.

Jediné svedení dokáže propojit jinak uzavřené části opakujících se událostí a objasnit motivace konání obou úhlavních nepřátel, Jamese Bonda a Kanangu. Dosažení výchozího cíle, odhalení a zmaření padouchova plánu a jeho fyzická eliminace jsou důsledky Bondova konání, které přiměje Solitaire zradit stranu Bondovi nepřátelskou.

V. Služebný svět

V *Dr. No* nalézal Bond stopy, vyhodnocoval je a ověřoval. Fikční svět projevoval shodu s předpoklady vytvářenými ústřední fikční entitou. V *Žít a nechat zemřít* však Bond žádné předpoklady nevytváří, jelikož tomu není zapotřebí. S ohledem na výše popsanou dominanci vnitřních zákonitostí fikčního světa, která nahrazuje dějovou kauzalitu, jsou mnohé indicie umožňující vyústění akční struktury Bondem nikoli získávány a nalézány, nýbrž mu jsou odevzdávány a předkládány, aby jeden úsek naplněných zákonitostí mohl přejít v další úsek plnění zákonitostí.

Po setkání s Panem Velikánem oznamuje Leiter Bondovi, že „Kananga má soukromé letadlo a za hodinu letí na San Monique.“ Bond odvětí „Kupte mi letenku na nejbližší spoj.“ Leiter však následující a nevyhnutelný Bondův krok znal již předem, a proto odpoví „Už se stalo.“

Po divokém pronásledování na člunech se v přístavišti setkává Bond s Felixem Leiterem, který Bonda informuje o tom, že CIA provedlo zátah v restauraci Duševní porce. Následně Bondovi podá několik zčásti ohořelých karet se slovy „Našli jsme jen tohle.“ Poté dodá:

„Na Kanangu nic nemáme. Měl jsi vidět toho obra, co ho má s sebou na lodi. Ke třem metrům, bláznivou píšťalu v jedné ruce a Solitaire v druhé.“

Bond je bez jakéhokoli vynaloženého úsilí jednoduše informován, že:

- a) CIA nemůže Kanangu stíhat, jelikož proti němu nemá žádné usvědčující důkazy,
- b) Solitaire byla Kanangou unesena a cestuje s ním někam lodí,
- c) s Kanangou je na lodi přítomen i tajemný muž,
- d) ohořelé karty nesou slova Měsíc a Smrt.

Ve skutečnosti však informace fungují jako předěl mezi stávající a následující částí:

- a) CIA nemůže pomoci při záchraně Solitaire a nemůže ani zasáhnout proti Kanangovi. Bond musí situaci vyřešit sám,
- b) Solitaire je Kanangou unášena na ostrov San Monique,
- c) Kanangu doprovází tajuplný baron Samedi, který je spjat s voodoo rituály,
- d) Kananga prohlédl, že Solitaire ztratila své schopnosti. Nápisy na kartách znamenají, že bude dnes v noci obětována.

Bond takto získá potřebné vědomosti, které mu umožní přejít k poslední, páté části děje, a naplnit všechny zákonitosti, které této části náleží.¹⁹¹ Když Bond na ostrov San Monique přicestuje, nalezne záhy domorodce, jak se připravují k obětování Solitaire, kterou ihned osvobodí. Na útěku dvojice pronikne do podzemního centra Kanangových operací, a to zrovna ve chvíli, kdy je Kananga v tomto centru přítomen a má proběhnout expedice drog.

Zvolené příklady měly posloužit k popsání dalšího důležitého rysu fikčního světa *Žít a nechat zemřít*, který částečně vyplývá z předchozí kapitoly. Služebnost označuje aktivní účast fikčního světa na naplnění vnitřních zákonitostí a dosažení vyústění akčního konání fikčních entit. Sám fikční svět se časoprostorově a modálně přetváří tak, aby mohly proběhnout výše popsané akce. Jeden příklad si v tomto ohledu zaslouží zvláštní pozornost.

Bond je nepřáteli odvezen na krokodýlí farmu, která kryje laboratoř pro výrobu drog. Zde má být zlikvidován, ale ještě předtím je mu laboratoř ukázána. Poté je Bond přiveden na ostrůvek ve výběhu pro krokodýly a ponechán jim na pospas. Stane se však, že několik krokodýlů zaujme pozici vedle sebe mezi ostrůvkem a pevninou, a to v takové vzdálenosti,

¹⁹¹ Podobně funguje, když na začátku M oznámí Bondovi, na koho se má zaměřit a kde se dotyčný nachází, nebo když Leiter Bondovi prozradí, že „Kananga má soukromé letadlo a za hodinu poletí na San Monique.“

že umožní po svých hřbetech Bondovi pohodlně přeskákat a z pasti uniknout. Bond hned následně laboratoř zničí.

Fikční svět respektující svá vlastní pravidla umožňuje Bondovi uniknout, k čemuž jsou v tomto případě nucena posloužit i zvířata. Stejnou platnost mají informace, které Bond dostává. Nepotřebují ověření – jejich pravdivostní hodnota vyplývá z toho, že jsou Bondovi poskytovány samotným fikčním světem skrze jiné fikční entity.

VI. Barva pleti jako identifikační znak podsvěta c)

Dr. Kananga je černochoch, Tee-Hee, pravá Kanangova ruka, je černochoch, Šepták, Kanangův pomocník, je rovněž černochoch. Kananga je premiérem ostrovního státečku San Monique a jako takový kontroluje i místní, černošskou policii. Jako Pan Velikán opírá Kananga svou moc o síť restaurací jménem Duševní porce, kde pracují lidé černé pleti a které navštěvují lidé černé pleti. V New Yorku je restaurace situována do černošské části města, Harlemu. A jak podotýká agent CIA Strutter, „Takovou černou armádu dá u nás dohromady jedinej člověk – Pan Velikán.“ A ten dokonce „má prý černou koncesi“.

Pokud není určeno jinak (Strutter i Quarrel Junior jsou černoši, ale oba ve službách CIA, protože náležejí do podsvěta b)), jsou Bondovými nepřáteli, Kanangovými pomocníky, potenciálně všichni lidé černé pleti. A naopak, Solitaire se dává na Bondovu stranu, jelikož není černé pleti.¹⁹²

Kananga disponuje duševní mocí, kterou využívá k realizaci plánu, jehož cílem je zdvojnásobit počet drogově závislých a ovládnout obchod s drogami v celých USA. Součástí tohoto plánu je pěstovat opium na ostrově San Monique a poté jej tajně vyvážet do Ameriky, kde se opium zpracuje. Jako Pan Velikán prostřednictvím restaurací Duševní porce může Kananga vyrobené drogy distribuovat.

Kanangova moc je ale především společenská a výrazně autoritářská. Když Bond sleduje Kanangu v New Yorku, je sám cestou Harlemem sledován Kanangovými pomocníky vybavenými vysílačkami (muži v autě, pouličním čističem bot). Dokonce i řidič taxíku, který Bonda veze, je Kanangovým pomocníkem.

¹⁹² Původní záměr scénaristy Toma Mankiewicze, aby Solitaire byla černé pleti, byl zamítnut. CHAPMAN, cit. 156, s. 138.

Kanangova moc se projevuje vládou nad černošskou komunitou v New Yorku, New Orleansu i na karibských ostrovech (zvláště pak na ostrově San Monique), tedy v každém ze tří prostorů, ve kterých se James Bond pohybuje. Jakýkoli člověk černé pleti je potenciálním pomocníkem Kanangy, vybaveným takovými prostředky, aby Kanangovi (či jeho zástupci) mohl podávat zprávu o Bondově pohybu a přijímat instrukce, díky kterých je schopen konat.

James Bond čelí rozsáhlé mocenské síti řízené na základě komunikace, která donucováním (Rosie má Bonda zavést do pasti, muži na řece mají pod pohrůžkou ztráty vlastního života prchajícího Bonda polapit) sleduje potlačení Bondovo a všech, kteří realizaci Kanangova plánu jakkoli brání či překáží (zabití agenti MI6 a CIA).

V implicitní rovině je střet Jamese Bonda s Kanangou a jeho pomocníky také střetem kulturním. Uhlazený Bondův vzhled a vybraný způsob oblékání, spisovná mluva i potlačené projevy jakýchkoli emocí kontrastují s extravagantním vzhledem a oblékáním, slangovou mluvou a expresivními projevy emocí nepřátel. Vítězství Jamese Bonda je vítězstvím západoevropského individualismu a civilizační vyspělosti nad kolektivismem a kulturou méně vyspělou.¹⁹³

VII. Zostřená sexualita

Jak vyplývá z výše napsaného, erotický motivační trs je v *Žít a nechat zemřít* centrálním. Solitaire představuje Kanangův majetek a její věštecké schopnosti mu slouží ke zvolení nejvhodnějších strategií konání. Jelikož je předpovídání budoucnosti podmíněno panenstvím, je Kanangův vztah k Solitaire eroticky nenaplněný, má však povahu eroticky podmíněného prosazování ovládnutí.

Až bude Kanangův plán realizovaný, nebude již věšteckých schopností Solitaire zapotřebí. Teprve tehdy jí on sám věnuje lásku a připraví ji o panenství. Solitaire je tedy pro Kanangu klíčovou fikční entitou: Kanangovo jednání úzce závisí na neomylnosti Solitaire v poznání budoucího a navíc hodlá v budoucnosti být jejím milencem.

James Bond poprvé spatří Solitaire, když vykládá karty v sídle Pana Velikána v New Yorku. Apriori ji identifikuje jako klíčový zranitelný bod podsvěta c). Před nuceným odchodem

¹⁹³ *Žít a nechat zemřít* bylo inspirováno módní vlnou takzvaného blaxploitation filmu. Jednalo se o filmy s převažujícím černošským obsazením, které se vyznačovaly otevřenějším zobrazením sexuality a násilí, zaměřovaly se na afroamerické diváky a cíleně nakládaly s rasovými stereotypy. CHAPMAN, cit. 156, s. 137.

Bond požádá o věštbu ohledně své budoucnosti a vytáhne si tarotovou kartu Milenci Solitaire, která skrze karty poznává nevyhnutelný budoucí stav věcí, je otřesena.¹⁹⁴ Bond rozpozná závislost Solitaire na kartách a při jejich dalším setkání toho využije.

Přiměje Solitaire zvolit si kartu z balíčku, který sestává výhradně z karet Milenci. Jako představitel západoevropské kritické mysli Bond zneužije naivní víry Solitaire, aby ji přiměl k pohlavnímu styku, kterým Solitaire připraví o panenství a tím i o věštecké schopnosti, důsledkem čehož je ohrožení realizace Kanangova plánu a zhatění jeho budoucího záměru stát se prvním milencem Solitaire.¹⁹⁵

Bond, který vůči Solitaire předstírá lásku, využije sexu jako politického nástroje. Jeho vlastností jakožto fikční entity je totiž skrze sex měnit pozici žen v rámci základového fikčního světa. Solitaire po milování přechází, byť částečně ze strachu před Kanangou, z podsvěta c) do podsvěta b). Z Kanangovy pomocnice se stává Bondova spojenkyně.

Kanangova prvotní reakce spočívá ve snaze opětovně získat Solitaire do svého vlastnictví, obnovit nad ní svou moc. Jakmile však Kananga zjistí, že Solitaire již není pannou a svých schopností pozbyla, původní moc nad ní tudíž obnovit nelze, jako zhrzený milenec se rozhodne nechat ji obětovat při voodoo rituálu.

Naopak Bond je nucen Solitaire zachránit, jelikož tím, že se stala jeho hlavní milenkou, „Bond Girl“, začaly se na ní vztahovat některé ze zákonitostí fikčního světa, jež ukládají, že hlavní milenkou musí být padouchem (či jeho pomocníky) ohrožována a Bondem zachraňována.

VIII. Proměna aletické modality a důsledky této proměny pro fikční svět

Vedle přirozeného fikčního světa vyděluje **Doležel** jeho protějšek, fikční svět nadpřirozený.¹⁹⁶ Zatím co přirozený fikční svět vychází z modality aktuálního světa, svět

¹⁹⁴ Když se Bond blíží k ostrovu San Monique, chce Kananga vědět, zda Solitaire v kartách spatřuje Bondovu smrt. Solitaire opět vytáhne kartu Milenci. Ze strachu Kanangovi zalže a falešně prorokuje Bondovu smrt.

¹⁹⁵ Svedení Solitaire chápe James Chapman jako projev hlubší rasistické ideologie filmu. Bond tím, že Solitaire zbavil panenství, uchránil jej jako „bílý hrdina“ před černými padouchy. Implicitně z toho podle Chapmana vyplývá, že sexuální styk a rasové míšení mezi černými muži a ženami bílé pleti je v rámci ideologie filmu mimo hranice přípustnosti. Totéž ale neplatí (v souladu s rasistickým podtextem filmu) o sexuálním styku mezi bílými muži a ženami černé pleti, který je akceptovatelný. CHAPMAN, cit. 156., s. 139-140.

¹⁹⁶ DOLEŽEL, cit. 7, s. 124.

nadpřirozený je obýván osobami nesoucími takové vlastnosti, které „nejsou dány osobám tohoto světa“.¹⁹⁷

Každá fikční entita je nositelem určitého aletického vybavení, přičemž v bondovkách jsme se dosud mohli běžně setkávat s abnormálním, avšak nikoli s nadpřirozeným aletickým vybavením. *Žít a nechat zemřít* je fikčním světem obývaným přinejmenším dvěma osobami, jejichž aletické vybavení se vymyká modalitě aktuálního světa.

První z těchto osob je Solitaire, která dokáže poznávat skrze karty budoucnost, dokud o svou schopnost nepřijde. Tato schopnost je pro Kanangu zcela určující. Bond, který přichází z přirozeného podsvěta b), je s touto schopností konfrontován a reaguje na ni svou adaptabilitou: dokáže změnu modální povahy fikčního světa akceptovat a dokonce ji i dle potřeby využít.¹⁹⁸

Druhou postavou nadanou nadpřirozeným aletickým vybavením je tajuplný voodoo baron Samedi. Samedi doslova vyjede z podzemí, aby se zúčastnil obětování Solitair. Bond okamžitě odstřelí část jeho hlavy. Samedi se na odstřelené místo podívá, načež je zásahy do těla Bondem rozstřelen docela. O chvíli později se však Samedi vynoří z podzemí znovu, zcela netknutý. Po krátké konfrontaci je Bondem vhozen do rakve zčásti naplněné jedovatými hady. Podle pohybů těla je zřejmé, že byl Samedi mnohonásobně pokousán. Poslední záběr filmu však odhaluje barona Samediho, kterak sedí na předku vlaku, ve kterém cestuje Bond a Solitaire.

Na Samediho znovuobjevení reaguje Bond jednoduše tím, že jej eliminuje znovu, aniž by dal jakkoli najevo, že ho zdánlivá nesmrtelnost této osoby překvapuje. Nadpřirozenost podsvěta c), do něhož vstupuje, přijímá Bond jako jeho danost. Součástí procesu likvidace tohoto podsvěta je proto potlačení jeho nadpřirozenosti: Solitaire svou schopnost ztrácí, Samedi je opakovaně „zabit“.

IX. Aluze jako důkaz jinakosti

Žít a nechat zemřít sice postrádá rozměr minulosti, kterým své nástupnictví prokazoval svět *Ve službách Jejího Veličenstva*, avšak zdaleka není prostý odkazů na světy přecházející. James Bond opětovně vstupuje do prostoru Karibiku, kam byl situován děj

¹⁹⁷ DOLEŽEL, cit. 7, s. 124.

¹⁹⁸ Ráno po příletu do Karibiku Bond nalezne u snídaně kartu Královna pohárů. Zavítá do blízkého obchodu s podobnými předměty a zjistí, že karta označuje „Zákeřnou, perverzní ženu.“

*Dr. No.*¹⁹⁹ Jeho pomocníkem se tu stává agent CIA Quarrel Junior, (nejpravděpodobněji) syn rybáře Quarrela, který Bondovi v *Dr. No* pomáhal.

V Kanangově tajném centru na ostrově San Monique se nachází podzemní jednokolejka, kterou používal Blofeld v *Žiješ jenom dvakrát*. A vezmeme-li v potaz i jemnější spojitosti, tentokrát musí Bond rovněž překročit bariéru místních pověr, které se v *Dr. No* týkaly draka na ostrově Crab Key a nyní spočívají ve strašácích rozmístěných na ostrově San Monique.

Aluze však ve světě *Žít a nechat zemřít* neslouží ke stanovení podobností mezi nástupnickým světem a světy předcházejícími, nýbrž ke zdůraznění jejich jinakosti, kterážto skutečnost byla předmětem zájmu předešlých podkapitol.

X. Shrnutí

S Žít a nechat zemřít vstupujeme do světa absolutního institucionálního zapojení. Identifikační znaky jako prostředky pro potvrzení potenciální variantnosti prototypického Jamese Bonda (kterým je nyní **Roger Moore**) jsou upozaděny a těžiště identifikace je přeneseno na několikere vzájemné institucionální identifikování. Zdůrazněna je zvláště centrální Bondova pozice jakožto ústřední fikční entity.

Dosavadní převažující konsekventní organizace fikčních světů bondovek je nahrazena novou, nekonekventní organizací, založenou na takzvaném systému naplněných zákonitostí. Tento systém stanovuje příčinu, podobu a vyústění jednotlivých událostí nevyplývajících z logické nutnosti děje, ale z vnitřně-světových pravidel samotného fikčního světa.

S tím souvisí skutečnost, že jednak fikční entity jednají s vědomím své fikčnosti a s vědomím svého místa v daném světě, jednak samotný fikční svět se modálně a časoprostorově přetváří tak, aby umožnil naplnění vnitřních zákonitostí a vyústění akčního děje. Můžeme proto o *Žít a nechat zemřít* hovořit jako o služebném světě.

Skutečným hybatelem děje, zdrojem motivace Bondova i padouchova konání, je sexualita uplatňovaná jako nástroj mocenské kontroly zvláště vůči dívce jménem Solitaire. Bondův

¹⁹⁹ „Štáb filmoval koncem roku 1972 na Jamajce v některých interiérech, které byly vidět v *Dr. No.*“ CORK, John; STUTZ, Collin, cit. 2, s. 296.

dominantní sexuální pud se stává prostředkem triumfu nad padouchem a prvotní příčinou eliminace jeho podsvěta.

V Žít a nechat zemřít Bond poprvé vstupuje do podsvěta nadpřirozeného. Díky své adaptabilitě je tomuto stavu schopen automaticky se přizpůsobit a dle potřeby jej i využít, aby dosáhl naplnění svého pověření. Konečná eliminace podsvěta c) je přímo spojena s eliminací jeho nadpřirozenosti, neboť právě z ní čerpají Bondovi nepřátelé svou sílu.

Bondovými nepřáteli jsou lidé černé pleti a ve střetu s nimi Bond prokazuje svou rasovou i kulturní nadřazenost.

POVOLENÍ ZABÍJET

I. Podmíněný svět

Po cestě jede auto. Na jeho zadním sedadle sedí tři muži. Felix Leiter, Žralok a James Bond. Náhle se objeví vrtulník a automobil zastaví. Z vrtulníku vystoupí dva muži z Protidrogového úřadu (DEA) USA. Informují Leitera, že jistý Sanchez, úřadem hledaný, se momentálně nachází na Bahamách. „Máme zelenou,“ oznámí Leiterovi.

Jak se však Leiter z agenta CIA (kterým byl doposud) stal agentem DEA na tomto ani na jiném místě řečeno není. Stejně tak nebude řečeno, že James Bond je agentem MI6 (je označován pouze jako agent britské tajné služby).²⁰⁰ Když se v jediné scéně objeví Moneypenny (nepojmenovaná v této scéně jako Moneypenny), je viditelně pohnuta obavami o Jamese Bonda, v žádné předchozí ani následující scéně však není ukázáno, naznačeno ani řečeno, jakou má jejich vztah povahu. Při rozhovoru s M (neoznačeným jako M) se Bond dovolává toho, že dopadení Sancheze Felixovi dluží: „Mockrát kvůli mně riskoval život.“

Bondovi je dokonce odejmuto povolení zabíjet, avšak předtím se nestaneme svědky žádné události, při které by své povolení zabíjet využil, respektive, nedostane se nám osvětlení, v čem spočívá povaha jeho práce pro tajnou službu.

Vše výše psané má totiž své vysvětlení, svůj původ, potažmo svou minulost v předcházejících fikčních světech. Dovolává-li se Bond svého závazku k Leiterovi, odkazuje ke všem předchozím světům, ve kterých byl Leiter spojencem Bonda při plnění jeho výchozího cíle/pracovního pověření. A je-li Moneypenny nešťastná kvůli svým obavám o Bondův osud, musíme k tomuto momentu připojit všechna předcházející setkání mezi ní a Bondem, ve kterých se projevil jejich vzájemný vztah.

Abychom mohli dohlédnout, co znamená pro Jamese Bonda (potažmo pro celý fikční svět) odejmutí povolení zabíjet, musíme znát předešlé Bondovo institucionální zapojení a vědět, že tímto zapojením byla definována pozice Jamese Bonda v každém dosavadním fikčním světě jednotlivých dílů série.

Institucionální pozice výše zmíněných fikčních entit (částečně) a vztahy mezi nimi, ať už vzájemně definiční nebo osobní, jsou přístupné a plně pochopitelné pouze skrze

²⁰⁰ James Bond se způsobem „Bond. James Bond,“ představí až na počátku druhé poloviny filmu.

předcházející světy, jsou tedy těmito světy podmíněny. Proto můžeme v případě *Povolení zabít* hovořit o podmíněném fikčním světě. Jinakost tohoto světa je ve své míře přímo závislá na divácké znalosti přinejmenším předcházejícího dílu série.

II. Mezilehlý svět

Nebezpečného narkobaronu Franze Sancheze se podaří zadržet, avšak nedlouho poté, vinou zrádného agenta jménem Killifer, Sanchez uprchne. Sanchezovi pomocníci následně zajmou Felixe a usmrtí jeho novomanželku Deltu. Sám Felix Leiter je za trest, že se opovážil Sancheze zatknout (a pro výstrahu všem ostatním), vydán žralokovi, který jej připraví o nohu.²⁰¹

Bond, který odmítne pasivitu amerických úřadů, okamžitě započne své vlastní pátrání po Sanchezovi, bez oficiálního pověření ze strany MI6, stále však jako agent tajné služby. Bondovy neschválené aktivity záhy vzbudí reakci nadřízeného, který jej nechá zadržet.

Při jediném (avšak zásadním) osobním rozhovoru M připomíná Bondovi, že je definován jako agent britské tajné služby s příslušným kódovým označením (007) a jeho akční konání je závislé na pověřovací moci, jejímž držitelem je ředitel této tajné služby: (M k Bondovi) „Máte svou práci. Odpoledne budete v letadle.“

Bond se odmítá přizpůsobit pověřovací moci nadřízeného a žádá od něj nové zvláštní pověření pro splnění výchozího cíle, který mu tentokrát nebyl udělen M, ale který Bond udělil sám sobě: „Ještě jsem tu neskončil. Dlužím to Leiterovi.“ 007 v tomto okamžiku žádá, aby se pracovní kodex MI6 přizpůsobil jeho osobním normám. Na perspektivu přizpůsobení se instituce jedinci však M reaguje nesouhlasně: „Nechte si ty sentimentální žvásky.“ Znovu se naopak dovolává zavedených pravidel: „Máte svůj úkol. Očekávám, že ho splníte objektivně a profesionálně.“

Nemožnost změnit pracovní kodex tak, aby odpovídal osobním normám ústřední fikční entity, což je dáno maximální rozporností obojího, vede Bonda k vyřčení deklarativu: „V tom případě dávám výpověď.“ Tímto performativním aktem ukončí James Bond své působení v tajné službě a také jím zruší svou elementární pozici ve fikčním světě, S-

²⁰¹ Postava Franze Sancheze je údajně inspirována skutečnou osobou, Nikaragujským generálem Manuelem Norieou, který distribuoval drogy do Spojených států amerických. CHAPMAN, cit. 156, s. 206.

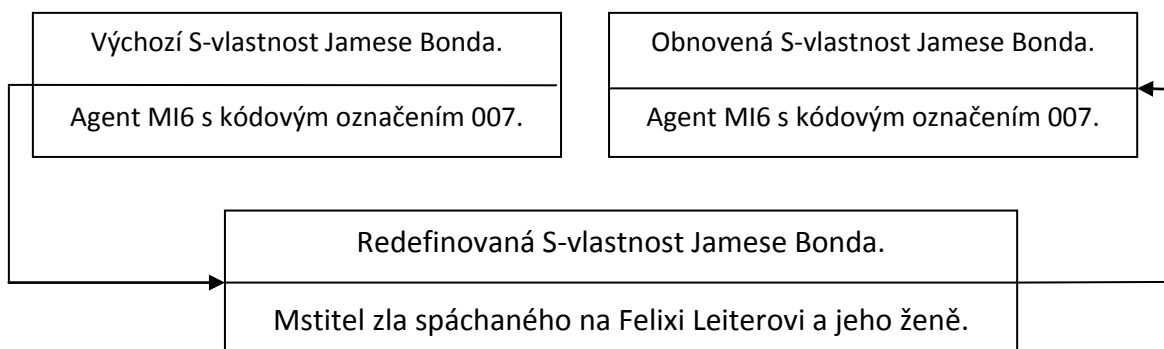
nezbytnou vlastnost, která jej definovala jako agenta MI6 s kódovým označením 007. Jedná se o událost v dosavadních dějinách série unikátní.²⁰²

M tuto změnu akceptuje rovněž vyřčením deklarativu: „S okamžitou platností se ruší vaše povolení zabíjet. A odevzdáte zbraň.“ Služební zbraň (institucionální nástroj k vykonávání povolení zabíjet) Bond ale odevzdat odmítne a uprchne.²⁰³

James Bond je fikční entitou, jejíž S-nezbytná vlastnost pozbyla své platnosti. Nová nezbytná vlastnost, kterou je Bondova pozice ve fikčním světě doslova redefinována, má tuto podobu: James Bond je mstitelem zla spáchaného na Felixi Leiterovi a jeho ženě. Felix Leiter, v tom čase v kómatu, je ve vztahu k Bondovi rovněž nově definován: Felix Leiter je mstěn Jamesem Bondem za zlo spáchané na něm a jeho ženě.

Nyní se přesuneme na závěr filmu. Bond telefonuje s Felixem, který mu oznamuje, že „Volal M. Myslím, že má pro tebe místo.“ Tímto výrokem se otevírá perspektiva opětovného institucionálního zapojení ústřední fikční entity. Ostatně tím, že Bond zabil Sancheze, sice dosáhl naplnění svého cíle, současně ale také zrušení své redefinované pozice ve fikčním světě.

Výše analyzovanými událostmi je vymezena dvojí proměna fikčního světa: a) narušení základní Bondovy pozice, b) perspektiva znovuoobnovení Bondovy základní pozice:

Jelikož hovoříme o světě, který je konstruován v souladu s ústřední fikční entitou, má tato jeho dvojí poměna své dalekosáhlé důsledky. V závislosti na Bondově redefinici jsou nuceny redefinovat své S-nezbytné vlastnosti, vzájemné definiční vztahy s Bondem, i jiné fikční entity. Přitom u těchto entit nadále může zůstat v platnosti S-nezbytná vlastnost

²⁰² James Chapman naznačuje možnost vnímat střet mezi Jamesem Bondem a M jako střet mezi dvěma řády: starým řádem lojality reprezentovaným M (a Flemingem) a novým osobním řádem individualizovaného akčního hrdiny. CHAPMAN, cit. 156, s. 207.

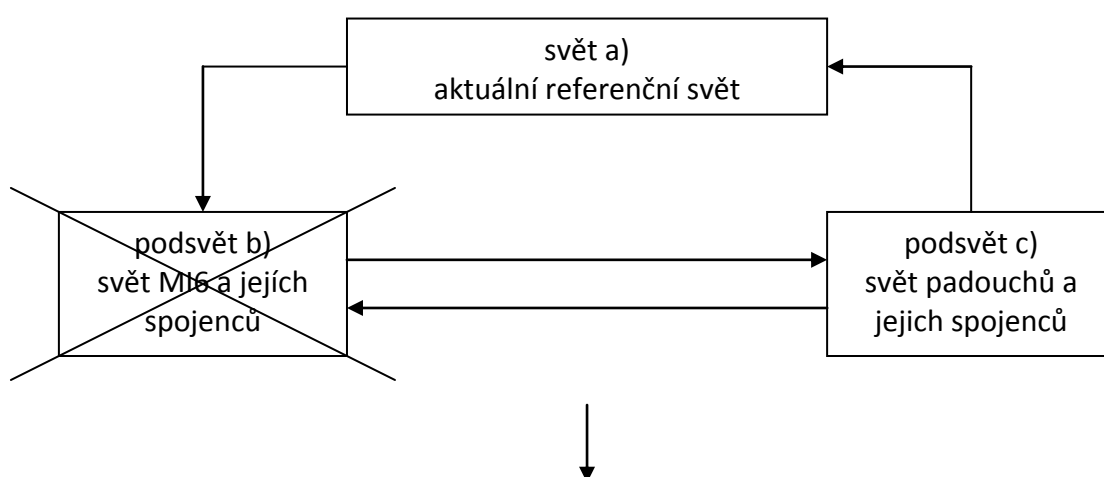
²⁰³ Paul Stock zastává názor, že M není schopen zvládnout svého podřízeného, jelikož se nachází mimo svou kancelář, která je zdrojem jeho autority. STOCK, cit. 144, s. 254.

dosavadní, která je pouze v této funkci krátkodobě nahrazena vlastností jinou. Nová vlastnost ve funkci vlastnosti S-nezbytné mohla již dříve náležet do inventáře vlastností té které fikční entity.

fikční entita	výchozí S-vlastnost	redefinovaná S-vlastnost
Felix Leiter	Bondův spojenec ze CIA	mstěný přítel
M	nadřízený Jamese Bonda	Bondův protivník
Moneypeny	sekretářka Bondova nadřízeného	žena milující Bonda
Q	Bondův zbrojmistr z MI6	Bondův přítel/spojenec

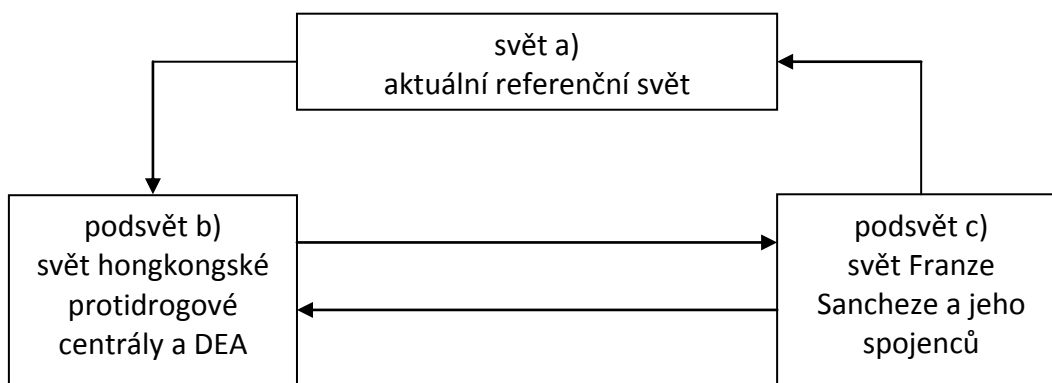
James Bond již není reprezentantem podsvěta b), není mu performativně řečeno, aby konal a svým konáním potlačil akce podsvěta c), ohrožujícího nedotknutelnost aktuálního referenčního světa. Spojíme-li tuto skutečnost s faktem, že Sanchez není podle MI6 držitelem moci podsvěta c)²⁰⁴, zjistíme, že schéma základového fikčního světa je narušeno, neboť těžiště středu podsvěta b) se přesunulo z MI6 na její potenciální spojence, v tomto případě na DEA a hongkongskou protidrogovou centrálu, kteří naopak Sancheze jako držitele moci podsvěta c) identifikovali.²⁰⁵

Schéma proměny uspořádání základového fikčního světa:

²⁰⁴ M k Bondovi: „Tahle vaše soukromá msta může zkompromitovat vládu Jeho Veličenstva.“

²⁰⁵ MI6 tak ztrácí své dosavadní vedoucí postavení mezi tajnými službami.

James Bond se tak dostává mezi dvě síly, částečně redefinované pozice základového fikčního světa, přičemž ani on sám nechápe (alespoň zpočátku) Sancheze jako držitele moci podsvěta c). Usiluje pouze o Sanchezovu fyzickou likvidaci, a to výhradně z osobních důvodů. Bond tedy nepřenáší pověřovací moc ředitele MI6 na sebe kvůli ohrožení platnosti pozice MI6 v podsvětě b)²⁰⁶, nýbrž pověřovací moc docela pomíjí. Důsledkem Bondova pominutí pověřovací moci je narušení redefinovaného základového fikčního světa.

V sérii redefinicí vztahujících se na fikční entity a na uspořádání fikčního světa spočívá jeden z určujících rysů *Povolení zabíjet*, jeho mezilehlost. Tímto slovem označuji okolními světy podmíněné a ohraničené zrušení základového fikčního světa, který byl ustanoven *Dr. No* a reprodukován dosavadními díly série. Mezilehlost představuje zrušení principu střetávání se dvou institucionálních sil skrze blíže nespecifikované množství institucionálně zapojených jedinců. Jinakost *Povolení zabíjet* tudíž nevyplývá z proměny okolností, ale z proměny samotných principů, jimiž je utvářen fikční svět.²⁰⁷

III. Emocionalita fikčních entit a důsledek této emocionality pro fikční svět

Pakliže jsme u *Dr. No* mohli hovořit o Bondovi jako o silné osobnosti, která i pod tlakem kontroluje své emoce, v *Povolení zabíjet* je naopak Bondova schopnost kontrolovat emoce výrazně snížena. Emoce totiž nejenže se u něj projevují viditelnými a slyšitelnými znaky v

²⁰⁶ Jako tomu bylo Ve službách Jejího Veličenstva.

²⁰⁷ Tato skutečnost, ačkoli jinak vnímaná, vedla k rozporuplným reakcím v době uvedení. Často se přitom zmiňovalo zejména vzdálení se dosavadní tradice. Rozporuplné přijetí se promítlo také do nižších tržeb oproti předchozímu dílu *Vyhlička na vraždu*. CHAPMAN, cit. 156, s. 209-210.

dosud nevídané míře²⁰⁸, ale jsou dokonce prvořadým hybatelem Bondova akčního konání. Bond se tudíž stává entitou se sklony bezprostředně převádět své emoce v akce.²⁰⁹

„Konání motivované emocemi kolísá mezi racionálním a impulsivním způsobem,“ praví Doležel. V *Povolení zabít* se plánovitě a postupně rozkrývání a infiltrování Sanchezovy organizace střetává s Bondovou impulsivností. Racionální složka Bondovy osobnosti, která byla vždy méně výrazná než složka impulsivní, ale dokázala jí účinně sloužit, je nyní zřetelně upozaděna. Dominance impulsivního chování činí Bonda obtížně předvídatelným, protože jeho spojenci (Q, Pam Bouvier a Sanchezova milenka Lupe) mají tendenci nad jeho konáním bdít a strážit jej.²¹⁰

Poprvé v rámci série také ustupuje Bondův potud výraznější sexuální pud před pudem agresivity. Hněv se stává počátečním impulsem Bondova rozhodnutí pomstít Felixe a jeho ženu a ukáže se být emocí natolik silnou, že motivačně spoluurčí Bondovo konání až do Sanchezovy smrti. Bondova agresivita nachází svůj odraz i ve způsobu likvidace nepřátel: Killifer je sežrán žralokem, Dario (Sanchezův pomocník odpovědný za smrt Delly) roztrhán stojem na drcení balíčků kokainu a Sanchez upálen.

Obdobně emocionálně se projevuje padouch (milencovi Lupe nechá vyříznout srdce z těla, nepravého zrádce Kresta explodovat v dekompresní komoře). Před Leiterovým potrestáním Sanchez prohlásí: „Loajalita je pro mě důležitější než peníze.“ A když se poprvé setkají Sanchez a Bond, dotkne se James právě tohoto rysu Sanchezovy osobnosti: „A pokud vím, jste známý tím, že dokážete ocenit loajalitu.“

Na jakékoli podezření, že byl zrazen, je zrazován či zrazen být může, reaguje padouch bezprostředně emocionálně. Této vlastnosti Bond, jemuž nadále zůstala schopnost identifikovat a zasáhnout zranitelný bod podsvěta c), dokáže přirozeně využít. Informuje Sancheze o hrozbě zrady a posléze jej díky nastrčeným penězům přiměje uvěřit, že zrádcem se stal Sanchezův americký dealer Milton Krest.

²⁰⁸ James Bond prožívá radost na svatbě Felixe a Delly, smutek při vzpomínce na zemřelou ženu, strach, když se dozví o Sanchezově útěku, bolest a zoufalství nad zavražděnou Dellou a zmrzačeným tělem Felixe, hněv kvůli lhovosti DEA apod.

²⁰⁹ Když je zabit Bondův spojenec Žralok, Bond, aby jej pomstil, neváhá na sebe upozornit početnější a lépe vyzbrojené nepřátele.

²¹⁰ Pam: „Zachránila jsem vám kůži.“ Q: „...a budete potřebovat mou pomoc. (...) Nezapomeňte, že nebýt oddělení Q, už jste dávno po smrti.“ Lupe: „Měl byste okamžitě odejít, odjet na letiště a nikdy se nevracet.“

Tímto krokem si Bond zajistí Sanchezovu důvěru²¹¹, která se projeví v tom, že Bondovi umožní navštívit centrální továrnu na výrobu drog. V důsledku nehody, kterou Bond v továrně způsobí, se jako zrádci vůči Sanchezovi projeví i jeho dva dosud nejbližší (nejdůvěryhodnější) spojenci: vedoucí ochranky Heller a obchodní zástupce Truman-Lodge. Bond tedy nejenom že sám zradí Sancheze a přiměje ho, aby za zradu potrestal nevinného, ale dokonce, ať už přímo (Lupe) či nepřímo (Heller, Truman-Lodge), způsobí, že Sancheze zradí i jeho nejbližší.

Díky výrazné Bondově a Sanchezově emocionalitě je střet obou nepřátel nikoli racionální hrou, nýbrž skutečným emocionálně podmíněným zápasem.

Jak bylo řečeno výše, v *Povolení zabít* je motivace Bondova konání vyplývající z pracovního kodexu zcela pominuta a veškerou výchozí motivaci na sebe vážou osobní normy, které stanovují, že je nutné pomstít Felixe Leitera a jeho ženu. Tato nutnost vyplývá z osobních vztahů. Jakmile však Bond přestane být agentem MI6, dojde k redefinování jeho vztahů i s některými dalšími fikčními entitami, vůči kterým byl doposud vymezen především institucionálně.

Emocionalita ústřední fikční entity nachází odezvu také v emocionalitě fikčních entit majících platnost Bondových spojenců. A jestliže motivace Bondova konání je osobní, pak osobní je také motivace konání spojeneckých fikčních entit.²¹² Bondův návrat do institucionální pozice je podmíněn tím, že splní svůj závazek. Aby jej však mohl splnit, musí mu jiné fikční entity pomoci svými schopnostmi. Moneypenny jako sekretářka, Q jako vynálezce, Pam Bouvier jako pilotka, Lupe jako informátorka.²¹³

V několika momentech je na této pomoci Bond přímo závislý: Q přináší vybavení, díky kterému se může pokusit o atentát na Sancheze, Lupe dovolí Bondovi nepozorovaně se vytrazit ze Sanchezova sídla a Pam jako pilotka v závěru umožní Sancheze pronásledovat.

²¹¹ Bond prozradí Sanchezovi i to, že dříve pracoval pro britskou vládu. Předejde tím prověřování vlastní osoby na Sanchezův popud, které tuto skutečnost odhalí.

²¹² Pam Bouvier: „Já nebudu v bezpečí, dokud žije Sanchez.“ Také Lupe se může osvobodit pouze smrtí Sancheze.

²¹³ Pilotku Pam Bouvierovou, která je sama akčně konající postavou, lze interpretovat z hlediska prosazujícího se feministického diskursu. Je tak do jisté míry předzvěstí emnicipovaných „Bond girls“ z následujících dílů. Nadále však zůstává zachován Bondův sexismus, jemuž se v závěru podvoluje i Pam, která přechází z aktivní do pasivní úlohy. CHAPMAN, cit. 156, s. 208-209.

Současně však tyto fikční entity nejsou pouhými, byť třeba i dobrovolnými, Bondovými nástroji, nýbrž entitami jednajícími z vlastní vůle, tedy často i proti vůli Jamese Bonda.²¹⁴

Systém vzájemně propojených institucionálních pozic podsvěta b) je v *Povolení zabít* nahrazen systémem vzájemně propojených vztahů, jež zakládají nikoli mocenskou, nýbrž emocionální (přátelskou a mileneckou) strukturu.

Stále však přitom, byť v redefinované podobě, existuje podsvět b) a podsvět c).²¹⁵ Hongkongská protidrogová centrála usiluje skrze tajného agenta proniknout do Sanchezova centra pro výrobu drog. „Já to roky připravuju,“ říká Bondovi asiát. Stejně tak Bondova spojenkyně Pam Bouvier pomáhá DEA uzavřít dohodu s vedoucím Sanchezovy ochranky Hellerem, na základě které by Heller Američanům vydal čtyři rakety typu Stinger, jež hodlá Sanchez použít proti americkým letadlům v případě, že by jej DEA nadále ohrožovala.

Svým pokusem o zabití Sancheze způsobí Bond jednak smrt několika asiátů (a jednoho britského agenta) a tím také konec hongkongské operace, jednak znemožní uzavření dohody mezi DEA a Hellerem o vydání raket. Jelikož těsně před neúspěšným atentátem Bond spatřil Pam hovořit s Hellerem, považuje ji navíc za zrádkyni. Potom, co Pam odhalí Bondovi pravý důvod svého jednání s Hellerem, poznamená „Tohle je víc než tvoje osobní msta.“

Bond si poté uvědomí, že jeho sobecké konání způsobilo několik nešťastných akcidentů a přijme svou odpovědnost za ně, rozhodne se tedy nejenom zabít Sancheze, ale také lokalizovat a zničit centrum jeho operací a znemožnit mu použít k teroristickým akcím zmíněné rakety.

V důsledku narušení operací podsvěta b) vedoucích k eliminaci podsvěta c) je Bond nucen přijmout výchozí cíl těchto operací a nadále jednat tak, aby tohoto cíle bylo dosaženo. Podniká proto dílčí akce s cílem získat Sanchezovu důvěru, aby pronikl do jeho továrny na výrobu drog. Plnění sekundárního cíle tu však nevychází z pověření ani ze sebezpověření, nýbrž z Bondova svědomí.

²¹⁴ Opakovaně Bond vybízí Pam a Q k tomu, aby opustili stát Isthmus, který Sanchez jako narkobaon ovládá. Q i Pam však nadále zůstávají, protože mohou Bondovi několikrát přispět k dosažení jeho výchozího cíle.

²¹⁵ „Máme neviditelnou říši od Chile po Aljašku.“ říká Sanchez asiátům při obchodním jednání, „A já vás do ní chci začlenit.“ Opět se tedy vyjevuje padouchův plán na vytvoření světové velmoci, tentokrát pro distribuci drog.

Jestliže zpočátku Bond pomíjí pravidla fungování fikčního světa tím, že pomíjí padouchův plán a nutnost eliminace tohoto plánu, pak v důsledku tragických události, jež neúmyslně způsobí, začne nutnost eliminace padouchova plánu akceptovat a své konání této nutnosti přizpůsobovat.

IV. Identifikační a institucionální pozůstatky

Navzdory časově omezené změně S-nezbytné vlastnosti zůstávají Bondovi nadále jeho identifikační znaky, které přispívají k udržení kontinuity. Sice James Bond již není agentem MI6 s kódovým označením 007, stále je to však James Bond: některé jeho akce v extradiegetické rovině doprovází „The James Bond Theme“, pije jako jediná postava nápoj vodka-martini připravovaný jedinečným způsobem „protřepat, nemíchat“, je přitažlivým pro ženy, schopným hráčem hazardních her, obývá pouze luxusní hotely a používá zbraň typu Walther PPK.

Na zachování Bondovy totožnosti se podílejí také ostatní fikční entity, které jej identifikují²¹⁶, a samozřejmě, nelze pominout ani to, že Bond ztrácí svou výchozí pozici ve fikčním světě teprve v průběhu děje, na jehož konci je tato pozice, byť zdánlivě pouhým náznakem, obnovena. Zobrazení obou proměn tak přispívá k jejich plynulému přijetí.

Na druhou stranu, Bond se v jedné scéně ocitá v podřadné přístavní hospodě a zaplete se i do surové hospodské rvačky. V Isthmus City²¹⁷ se ubytuje v luxusním hotelu a hraje v kasinu, avšak v hotelu se ubytuje a v kasinu hraje nikoli kvůli své zálibě v luxusu a ve hře, nýbrž proto, aby na sebe upoutal Sanchezovu pozornost.²¹⁸ A co víc, Pam Bouvier i Sanchezova milenka Lupe jsou při svádění aktivnější než Bond.

Jednoznačné zaměření na výchozí cíl nedovoluje Bondovi požitky ze hry, zůstává však hráčská zkušenost, která napomáhá dosažení tohoto cíle. Stejně tak zřetel k cíli nedovoluje přílišné rozptylování erotikou, pročež iniciativu k erotické hře do jisté míry přejímají ženy, které jsou Bondem přirozeně přitahovány.²¹⁹

²¹⁶ Q Bonda osloví jako 007 a mluví o něm jako o agentovi: (Q k Pam) „Agenti často využívají všech prostředků, aby dosáhli svého cíle.“

²¹⁷ Jedná se o hlavní město smyšlené země Isthmus, která je pod Sanchezovou kontrolou.

²¹⁸ Ostatně Bond hraje u soukromého stolu.

²¹⁹ Utlumení Bondovy promiskuity může mít vztah k právě probíhající kampani proti AIDS. SEIDL, Tomáš: Bond. James Bond / Bondovky, diamanty a trendy jsou věčné. *Labyrinth revue*, 2003, č. 13-14, s. 229-232. ISSN 1210-6887., s. 231.

Identifikačními pozůstatky tedy rozumějme znaky, které i při osobnostní proměně Jamese Bonda dovolují udržet kontinuitu jeho identity, aniž by měly nezbytný vliv na jeho chování a konání.

Po tom, co se Bond ve zlém rozejde se svým (náhle bývalým) nadřízeným M, vydá se s pomocí Žraloka na noční výpravu k lodi Wavekrest, jejíhož majitele, Miliona Kresta, oprávněně podezřívá ze spojení se Sanchezem.²²⁰ Aby oklamal Miltonovu podmořskou sondu, maskuje se Bond jako rejnok.

O něco později se Bond poprvé osobně setkává s Franzem Sanchezem v jeho kanceláři v budově kasina. Při prohlídce kanceláře Bond zjistí, že jediné okno v ní představuje zvláště tvrzené sklo, na které jeho stávající vybavení nestačí.²²¹ Téhož večera se však v hotelu potkává s Q, který je vybaven cestovní taškou vynálezů. Zavazadlo, mimo jiné, zahrnuje trhavinu v zubní pastě, dálkově ovládaný detonátor a odstřelovačskou pušku.

Q přichází ve svém soukromém volnu a na přímluvu Moneypenny²²², zároveň však s sebou přináší potřebné technologie, jejichž vynalézání je pro Q identifikačním znakem. I na bázi struktury osobních vztahů tak zůstávají určité institucionální pozůstatky, v tomto případě pozůstatek vztahu mezi agentem MI6 a zbrojmistrem MI6, který byl dosud vymezen na principu pověřeného příjemce výzbroje a výstroje – pověřeného výdejce výstroje a výzbroje.

Když Bond, maskován jako rejnok, proniká k lodi Wavekrest, nevíme, z jakého zdroje pomůcku získal. Můžeme si však být jisti, že zdrojem rafinovaného pronikání do prostoru ovládaného nepřítelem jsou předcházející fikční světy.²²³ Stejně tak zasažením zranitelného bodu podsvěta c), zevnitř započatým rozkladem a zničením jeho fyzického centra (továrny na výrobu drog) se projevují takzvané institucionální pozůstatky.

Institucionálními pozůstatky nazvěme postupy a pravidla uplatňovaná při eliminaci akcí podsvěta c) za plného institucionálního zapojení a pověření, která jsou Bondem

²²⁰ Při prvním rozhovoru s Miltonem v jeho výzkumném ústavu si Bond povšimne, že na zemi leží u hromádky smetí Leiterova svatební kytka.

²²¹ Bond hodlá Sancheze zastřelit ze vzdálené budovy.

²²² Q k Bondovi: „Moneypenny má o vás starost.“

²²³ Rackem se Bond maskuje v Goldfingerovi, krokodýlem v Chobotničce, jako japonský rybář vstupuje Bond do nepřátelského teritoria v Žiješ jenom dvakrát, na rogalu se snáší k nepřátelskému sídlu v Žít a nechat zemřít.

uplatňována i při osobně motivovaném plnění soukromého cíle. Ačkoli James Bond již není agentem 007, nadále jedná a chová se, jako by jím byl.

Byť se tedy jedná o redefinovaný základový fikční svět, můžeme u *Povolení zabíjet* hovořit o zachování určitých vlastností a pravidel základovému fikčnímu světu vlastních.

V. Shrnutí

Povolení zabíjet je podmíněným světem, neboť zahrnuje jednak neosvětlené odkazy na minulost, jednak v něm množství vztahů mezi fikčními entitami vyplývá z předcházejících světů. Jeho podmíněnost spočívá také v tom, že je nezbytná znalost alespoň jednoho předcházejícího světa, aby mohla být pochopena jinakost světa stávajícího.

V *Povolení zabíjet* je totiž na časově omezený úsek zrušena Bondova S-nezbytná vlastnost, což znamená, že se Bond ocitá mimo základové fikční schéma, v rámci kterého se dosud výhradně pohyboval. Samotné základové schéma sice nadále zůstává v platnosti, podsvět b) je však redefinován, neboť středová pozice MI6 je nahrazena jinými institucemi.

Skutečnost Bondovy ztráty S-nezbytné vlastnosti vede k tomu, že na dobu nezbytně nutnou získává S-nezbytnou vlastnost novou. Stejně tak se redefinují některé jeho vzájemně definiční vztahy s jinými fikčními entitami, vůči kterým byl dosud definován výhradně institucionálně. Důsledkem redefinicí je vytvoření dočasné emocionální vztahové struktury mezi Bondem a jeho spojenci.

Dosud se v dějinách série nejvýrazněji projevuje Bondova emocionalita a pud sexuální je poprvé upozaděn na úkor pudu agresivity, který se pro Bondovo konání stává motivačně dominantním.

Nadále však zůstávají zachovány některé identifikační a institucionální pozůstatky světů předcházejících. Tyto pozůstatky umožňují identifikaci ústřední fikční entity, která navzdory tomu, že již není agentem, jedná, jako by jím byla, a přibližují stávající svět světům předcházejícím zachováním určitých postupů a pravidel jim vlastních.

ZLATÉ OKO

I. Tehdy...

Archandělský ústav pro chemické zbraně – SSSR. Muž pomocí laseru pronikne do vojenského zařízení. V jedné z vedlejších místností narazí na svého kolegu Aleka Treveljana. „Jdeš pozdě, 007.“ prohlásí Alek. „Znovu připraven zachránit svět?“ dodá záhy. „Až po tobě, 006,“ odvětlí Bond.

Dva agenti, oba nositelé označení povolujícího zabíjet (00), každý s vlastním a unikátním číslem. Dvě institucionálně zapojené entity na společné misi z pověření, odhodlány zlikvidovat ruskou základnu pro vývoj nebezpečných zbraní. „Jamesi... Za Anglii,“ prohlásí Alek. „Za Anglii, Aleku,“ připojuje se James.

Úvodní sekvence předkládá jasně bipolární svět, jednoduše členěný na oni a my. Skýtá průzračnou manifestaci základového fikčního světa korespondujícího s politickým rozdělením aktuálního světa za studené války. Alek během plnění mise umírá, James Bond, 007, však uniká a továrna (dle původního záměru) exploduje. Mise je splněna a Západ již nadále nebude ohrožován zbraněmi, které v ní byly vytvářeny.

Od zbytku děje tento prolog dělí devět let fikčního času. Oněch devět let, budeme-li vycházet ze základního předpokladu, že bondovka se vždy odehrává v době svého vzniku, znamená, že prolog je vsazen přibližně do poloviny osmdesátých let. V pomyslné fikční historii postavy se odehrává mezi událostmi ve *Vyhliídce na vraždu* (1985) a v *Dechu života* (1987). Implicitně odkazuje k období, kdy bondovky vznikaly pravidelně každý druhý rok, před šestiletou mezerou, která nastala po uvedení *Povolení zabíjet*.

Nejedná se přitom o cílené, aluzemi podpořené navazování na přecházející světy. Prolog *Zlatého oka* jednak souvisí s následujícím dějem, jednak připomíná světatvorné základy bondovek:

- a) střet dvou protichůdných institucionálně organizovaných sil,
- b) kde jedna představuje ochranu ohroženého Západu, druhá je zdrojem jeho ohrožení,
- c) konající fikční entity zastávají institucionální pozice a konají na základě pověření, pokud samy nedisponují pověřovací mocí,
- d) mají přitom nástroje i vlastnosti potřebné k vykonání pověření.

II. Znovuustavení ústřední fikční entity

James Bond jede značnou rychlostí ve svém automobilu Aston Martin DB 5. Po jeho boku sedí nepojmenovaná fikční entita ženského pohlaví, jejímž úkolem je prozkoumat Bondův psychický stav. „Poslali mě, abych tě vyhodnotila,“ připomene Bondovi. Náhle se objeví jiná žena v červeném sportovním autě a začne s Bondem formou závodění a předjíždění se flirtovat. Psycholožka přiměje 007 zastavit, načež se k ní Bond nakloní a odhalí přihrádku s chlazeným šampaňským Bollinger.²²⁴

Ve fikčním čase se přemístíme o devět let do budoucnosti a nalzáme ústřední fikční entitu přímo obklopenou identifikačními znaky, jež potvrzují její nezměnnost:

- a) vlastnictví luxusního automobilu,
- b) potěšení z rychlé jízdy,
- c) flirtování se ženami a jejich svádění,
- d) záliba v luxusu (v tomto případě v luxusním pití),
- e) neochvějný nadhled.

Poté následuje sekvence, ve které Bond zavítá do kasina. U hracího stolu pro bakarát se potkává s tajemnou ženou, s níž toho dne závodil v kopcích. Bond ve hře zvítězí, což ženu rozčílí. Během následujícího rozhovoru, při kterém se představí způsobem „Jmenuji se Bond. James Bond,“ (a objedná si nápoj vodka-martini) Bond zjistí, že dotyčnou je Xenia Zaragevna Onatoppová.

Také druhá sekvence přináší řadu identifikačních znaků a vlastností, které pospolu zajišťují platnost ústřední fikční entity jako potenciální varianty prototypického Jamese Bonda:

- f) záliba v hazardních hrách (konkrétně v bakarátu),
- g) nemožnost nevyhrát,
- h) sebeidentifikace skrze vyslovení rigidního označení jedinečnou formou,
- i) nápoj vodka-martini, připravovaný jedinečným způsobem „protřepat, nemíchat“.

Rozhovor pokračuje a Bond Xenii provokativně upozorní, že její auto má falešnou poznávací značku, navíc nepřesnou. Posléze si Xenii tajně vyfotí. Díky zařízení v autě Bond takřka okamžitě dostane odpověď od Moneypenny: Onatoppová je napojena na

²²⁴ Implicitně psycholožka hodnotí Bondovu schopnost obstát i ve změněném aktuálním světě.

zločinecký syndikát Janus se sídlem v Petrohradě a tímto syndikátem je financována i jachta, kterou obývá.

Z předešlého odstavce vyplývá Bondova:

- j) citlivost vůči jakémukoli narušení aktuálního referenčního světa,
- k) schopnost přimět podezřelé fikční entity k odhalení se,
- l) neomylnost intuitivního úsudku.

Z výčtu identifikačních znaků a vlastností nahromaděných na relativně malém prostoru jednoznačně vyplývá snaha tvůrců v první řadě potvrdit totožnost ústřední fikční entity, a to nejen z důvodu změny představitele Jamese Bonda (kterým je nyní **Pierce Brosnan**), ale také z důvodu vzniklé mezery mezi stávajícím a předcházejícím dílem a proměny samotného aktuálního světa. Fikční svět *Zlatého oka* není znovustvořen do jinakosti, nýbrž do podobnosti se světy předcházejícími.

Jakožto světa utvářeného v souladu s ústřední fikční entitou, je první podmínkou v procesu jeho znovuuštění opětovné zkonstruování ústřední fikční entity, jejíž identifikační znaky a vlastnosti předpokládají podobu tohoto světa a současně mají sílu produkovat děj, strukturu akčního konání s vyústěním.²²⁵

III. Znovuuštění mocenské struktury podsvěta b)

Xenia spolu se svým pomocníkem uloupí nový typ vrtulníku jménem Tiger, který je vybaven technologií stealth a schopen odolat jakékoli formě elektromagnetických impulsů (EMP). Bond její záměr odhalí příliš pozdě, pročež se mu krádeži nepodaří zabránit.

Po nějaké (neurčité) době se Bond ocitá na ústředí MI6 v Londýně. Vejde do kanceláře sekretářky M a pozdraví se s ní: „Dobrý večer, Moneypenny.“ „Dobrý večer, Jamesi,“ dostane se mu v odpověď, „M na tebe čeká v operačním centru.“ Vzájemným oslovením se obě entity identifikují. Implicitně je znovuušavena pozice Moneypenny jako sekretářky M: cesta k M vede přes Moneypenny, která ví, kde se M nachází.

Když Bond vstoupí do operačního centra, potkává se s postavou jménem Tanner, která Bonda rovněž prostřednictvím pozdravu identifikuje: „Dobrý večer, 007.“ Konečně, poté,

²²⁵ „Spíš než o inovaci jde o umírněnou aktualizaci.“ KUBINA, Zdeno: Zlaté oko. *Kinorevue* 6, 1996, č. 1, s. 18. ISSN 1211-3832.

co do operačního centra vstoupí M, jsme svědky další vzájemné identifikace: „Dobrý večer, 007.“ „Dobrý večer, M.“

Skrze Bonda, na nějž je zacílena fokalizační perspektiva, identifikujeme další entity podsvěta b), a naopak, těmito entitami je opakovaně identifikován James Bond, zejména skrze svou S-nezbytnou vlastnost (kódovým označením 007: svou pozicí v MI6). Jmenné oslovení pocházející od Moneypenny vyplývá z primárně osobní roviny jejich vzájemně definičního vztahu, zatímco písmenné a číselné označení (006 a M) poukazuje na primárně institucionální definiční vztahy (pokud ale M osloví Bonda jménem či příjmením, implikuje to osobní přístup).

IV. M jako supranumerální individuum

Potenciální varianta prototypického M doznala v předcházejících fikčních světech několika proměn tváře, hlasu a postavy. Pokaždé se však jednalo o muže přibližně totožného věku a obdobného vzhledu. Ačkoli se tedy potenciální varianty lišily některými akcidentálními vlastnostmi, pokaždé zůstaly zachovány vlastnosti esenciální (mužské pohlaví, věk, profesionalita, přístnost).

Ve *Zlatém oku* se objevuje ve funkci M (ředitele MI6) žena. Esenciální vlastnost prototypické varianty M, mužské pohlaví, je tímto změněna. Stávající M proto není potenciální variantou, ale supranumerálním (nadpočetným) individuem. Tato skutečnost je explicitně přiznána, když Bond na nabídku M, zda si dá něco k pití, odpoví „Váš předchůdce měl koňak...“²²⁶

Jednotné číslo zřetelně poukazuje na to, že oním předchůdcem byl jediný M v celkem patnácti potenciálních variantách.²²⁷ Stávající M je ale rovněž ředitelkou MI6 a Bondovou nadřízenou, vyznačuje se tedy shodnou S-vlastností, která definuje základní pozici ve fikčním světě a ve vztahu k Bondovi jakožto ústřední fikční entitě.

Výše popsaná skutečnost obnažuje část struktury základového fikčního světa, který je podmíněn obsazením pozice držitele pověřovací moci podsvěta b). Bondovky takto

²²⁶ Také prostor kanceláře se změnil. Atributy impéria zmizely, nahrazeny zaměnitelnou formální místností. „Admirála nahradila účetní.“ STOCK, cit. 144, s.262.

²²⁷ V Jen pro tvé oči M nevystupuje.

zároveň opětovně dokazují své sepětí s aktuálním světem, neboť čeho jiného je M dokladem, než-li ženské emancipace a prosazující se ideologie feminizmu.²²⁸

V. Znovuustavení základového fikčního světa

Rozhovor mezi M a Bondem se vyhrotí. M zhodnotí Bonda slovy: „Podle mě jste sexistický a misogynní dinosaur, přežitek studené války, jehož chlapecký šarm se mívá účinkem u mě, ale zjevně ne u té dívky, kterou jsem vás poslala vyhodnotit.“ A o chvíli později dodá „...znám váš arogantní postoj k životu.“

Ze své perspektivy (implicitně z perspektivy proměněného aktuálního referenčního světa) M otevřeně jmenuje Bondovy vlastnosti: šarm jako prostředek mocenské manipulace, dominantní sexuální pud, studenou válku jako dosavadní bázi fikční Bondovy existence, pojetí aktuálního referenčního světa výhradně jako zdroje požitků. Podobně také ostatní fikční entity vyjadřují svůj aktualizovaný postoj k identifikačním znakům a vlastnostem Jamese Bonda, potažmo k předcházejícím fikčním světům, které byly konstruovány v souladu s touto fikční entitou.

Jack Wade (agent CIA), který se s Bondem setkává v Petrohradě, reaguje na Bondovu snahu uplatnit smluvená hesla těmito slovy: „Další prkenný Brit, s těmi vašimi tajnými kódy a hesly. Jednoho dne se budete muset naučit, jak toho nechat.“ Věta obsahuje explicitní poukaz na Bondovu zastaralost, ba dokonce na zastaralost celé tajné služby MI6 jakožto středu podsvěta b).

Wade navede Bonda k místnímu gangsterovi Valentinu Žukovskému. Při rozhovoru se Žukovkij Bondovi otevřeně vysmívá: „James Bond. Okouzující a kultivovaný tajný agent. Protřepat, nemíchat.“ Mafián nucený přizpůsobit se novým tržně ekonomickým podmínkám v Rusku se vysmívá agentovi z dob před nástupem tržní ekonomiky (rozumějme před koncem studené války), fikční entitě, kterou vnímá jako nepatřičný pozůstatek předcházejících fikčních světů: „Ještě pořád pracujete pro MI6, nebo už jste vstoupil do 21. století?“ Současně s Bondem je odmítána i pozice MI6 a s ní celý podsvět b): institucionální síla bránící aktuální referenční svět před zásahy podsvěta c).

²²⁸ V následujícím dílu série Zítřek nikdy neumírá se Bondovou hlavní ženskou spojenkyní, Bondgirl, stává agentka Čínské lidové zahraniční bezpečnostní služby Wai-Lin, která ovládá bojová umění a disponuje vlastním technickým vybavením, tudíž není zcela odkázána na Bondovu pomoc.

Pokud se v přecházejících světech aktuální referenční svět vyznačoval řádem daným jeho bipolaritou, který bylo nutno chránit, pak v nynějším aktuálním referenčním světě je v důsledku rozpadu této bipolarity nutnost ochranné síly zpochybňována.

Domněle mrtvý kolega Alek Teveljan se ve skutečnosti ukáže být hlavou zločinecké organizace Janus. Při rozhovoru s Bondem napadá účelnost podsvěta b) ze své nynější perspektivy: „Už sis někdy položil otázku, proč jsme svrhávali všechny ty diktátory a režimy...“ „Všechno, kvůli čemu jsi riskoval život, se změnilo.“ A zatím co Alek, bývalý agent 006, se přizpůsobil aktuálnímu referenčnímu světu, přestal být agentem MI6 a stal se vůdcem zločinecké organizace a Bondovým nepřítelem, Bond nadále zůstal svázán s institucí, která jej (spolu)definovala v každém předcházejícím světě: (Alek) „Věrný psík Jeho Veličenstva, ochránce takzvané víry.“ „...007 je vždy věrný své misi. Nikdy svému příteli.“

Bond je tak v několika rozhovorech konfrontován se zdánlivou jinakostí aktuálního referenčního světa, vůči kterému jsou z perspektivy ostatních fikčních entit on sám i MI6 nahlíženi jako neúčelný pozůstatek světů předcházejících. Jakmile se však ukáže, že zbraň GoldenEye chce Alek Treveljan/Janus použít jako zástěrku elektronické bankovní loupeže a přivodit s její pomocí finanční kolaps celé Anglie (světu/Západu), opětovně se před našima očima zformuje podsvět c): organizovaná síla vykonávající takové akce, které mají za cíl změnu aktuálního referenčního světa. Znovuustavení podsvěta c) zpětně legitimizuje přetrvávající, byť po nějaký čas nenaplněnou, existenci podsvěta b) a Bondovo konání z pověření.

Zlaté oko předkládá znovuustavení základového fikčního světa navzdory nejvýraznější proměně aktuálního světa v dosavadních dějinách série. Bond se novému aktuálnímu referenčnímu světu nepřizpůsobuje, naopak tento svět přizpůsobuje sobě – opanovává jej: jeho institucionální pozici je znovu přiznána centrální důležitost (je jako jediný schopen podsvět c) eliminovat), vysmívaným identifikačním znakům a vlastnostem jejich platnost (schopnost naplnění pozice).

VI. Verbalizace světa

Performativní pověření ve formě direktivu je ve *Zlatém oku* (zcela v souladu s jeho strategií znovuuštění) neobvykle konkrétní: (M) „Chci, abyste našel GoldenEye. Zjistěte, kdo ho má, jaké má úmysly, a zabraňte mu v tom.“

Moneypenny explicitně vyjádří Bondovu pozici: „Vím, že tě to zdrtí, 007, ale já se doma nemodlím za nějaký mezinárodní incident, abych se mohla vystrojít a zapůsobit na Jamese Bonda.“ Alek, který Bonda zaskočí svým náhlým „zmrtvýchvstáním“, okomentuje Bondovo překvapení: „Co je, Jamesi? Žádná pohotová poznámka? Žádná řízná odpověď?“ Po honičce v tanku a výbuchu opancéřovaného vlaku Natalja prohlásí: „To zničíte každé vozidlo, do kterého nastoupíte?“ „Standardní operační postup,“ odpoví Bond.

Proces znovuuštění základového fikčního světa probíhá ve *Zlatém oku* způsobem, při kterém je tento svět verbalizován – vyslovován: výše vypsané výroky některých postav upozorňují na samu povahu jeho uspořádání, opakovaně vyslovovaná rigidní označení na jeho institucionálnost, komentáře a poznámky ozřejmují jeho pravidla a specifika.

VII. Minulost v přítomnosti

Tanner popisuje princip zbraně GoldenEye: „Elektromagnetický impuls, zbraň proti Sovětům vyvinutá...“ „Američany a Sověty za druhé světové války,“ dokončuje M. Žukovskému Bond připomene, že je bývalým agentem KGB. Jedním z nepřátel Bonda je zrádný ruský generál Urumov, který jako velitel kosmického oddělení ukradne zbraň GoldenEye a dokonce zastřelí i ruského ministra obrany.

Urumov dovoluje vzpomenout na některé Bondovy nepřátele, kteří zastávali pozici v ruské armádě či v tajné službě, ale začali sledovat vlastní zájmy, popřípadě zájmy jiné organizace (Klebbová – *Srdečné pozdravy z Ruska*, generál Orlov – *Chobotnička*, Max Zorin – *Vyhlídka na vraždu*, Georgij Koskov – *Dech života*).

Ničivá zbraň GoldenEye obíhající na oběžné dráze je ovládána z tajných základů (první se nachází v Rusku, druhá na Kubě) a upomíná na laserový satelit z *Diamanty jsou věčné*, případně na kapsle se smrtícím virem, jimiž zemi ohrožoval z vesmíru Hugo Drax v dobrodružství *Moonraker*.

Jack Wade ze CIA je zjevnou náhradou, supranumerálním individuem ve funkci předního Bondova spojence, kterým byl dříve jiný agent CIA, Felix Leiter. Podobně jako Leiter, také Wade je vybaven znalostmi místního prostředí (Petrohradu i Kuby) a je schopen zajistit Bondovi potřebné operační zázemí.²²⁹

Nezměnnost ústřední fikční entity se snoubí s faktickou podobností nynějšího světa a světů předcházejících, což jednoduše umožňuje skutečnost, že akce podsvěta c) nebyly v žádném ze světů předcházejících primárně motivovány ideologicky (politicky), tudíž nebyly nezbytně závislé na jeho bipolaritě. *Zlaté oko* dokazuje stálou platnost základového fikčního světa, jelikož nic nebrání tomu, aby organizovaná síla (stejně jako v minulosti) konala akce s cílem změnit aktuální referenční svět.

Nejen James Bond tak projevuje svou adaptabilitu, ale i celá základní konstrukce bondovek, u níž pouhá obměna proměnných postačuje k opětovnému reprodukování bez ohledu na aktuální svět. Odkazováním na minulost (na střetávání zájmových skupin) *Zlaté oko* dokazuje platnost minulého i pro přítomnost (stále přetrvávající střetávání zájmových skupin).

VIII. Západ opanovává Východ

Jak jsme zmínili výše, *Zlaté oko* začíná ještě za studené války. Znovu tuhle skutečnost zmiňuji proto, že výtvarně svébytné titulky filmu symbolickými obrazy suplují proměnu aktuálního referenčního světa, rozpad východního bloku. Můžeme vidět padající a rozbíjející se kladiva, srpy a symboly revoluce, marxismu-leninismu (busty, sochy, pomníky). Vedle vystřelujících zbraní spatříme mezi symboly procházet se muže a zejména spoře oděné či docela nahé dívky, které se samy chápou velkých kladiv a symboly pomíjejícího Sovětského svazu rozbíjejí.

Už samotná titulková sekvence tak dokládá proces, jehož jsme ve *Zlatém oku* svědky, ať už je explicitně vysloven nebo implicitně obsažen v konání fikčních entit či v samotném prostoru fikčního světa. Tento proces můžeme označit jako opanovávání Východu Západem. Výsledkem tohoto procesu není podoba roztržitého světa post-bipolárního,

²²⁹ Při hledání satelitu na Kubě zajistí Bondovi neviditelnost na radaru a případnou podporu námořní pěchoty.

ale světa sjednocujícího se pod vedoucím postavením Západu, který se ukazuje být stranou definitivně vítěznou.

Když se Bond setká s Xeníí v kasinu, Xenia o současném Rusku prohlásí: „Dnes je to tam úplně jiné. Je to země velkých možností.“ (Bezpečně tomu můžeme rozumět tak, že za „velkými možnostmi“ se ukrývá velikost ruského trhu.) V prvním záběru, ve kterém se objeví Žukovskij, povzdechne si „Tržní ekonomika. Přísahám, že to bude můj konec.“ Zadrženého Bonda nechá Žukovskij odvést do hlavní místnosti svého zábavního podniku, kde se jeho milenka spolu s několika dalšími dívkami nepřiliš šťastně pokouší o zpěv v angličtině na country melodii. Dominance Západu se tedy projevuje i v kulturní oblasti. Obzvláště výmluvným je prostor, ve kterém se po letech opět setkají James s Alekem. Rozhovor o minulosti, jejím smyslu (zpochybňovaném Alekem) a závazcích, které z ní plynou (Alekov pomsta), se odehrává na skládce přežitých symbolů revolučního Sovětského svazu. Prostor jednak podtrhuje deziluzi padoucha a zpředměťňuje skutečnost proměny aktuálního světa, jednak dokládá nezávislost základového fikčního světa na již neexistující bipolaritě předcházejících světů (stojí proti sobě držitel moci podsvěta c) a pověřený držitel moci podsvěta b)) Současně však prostor podtrhuje (definitivní) vítězství ideologie tržní ekonomiky nad ideologií socialismu.

Zničení ruského Řídicího střediska kosmických zbraní Severnaja sleduje MI6 pomocí satelitů ze své centrály v Londýně. Později Bond jako britský špión v ruském tanku pronásleduje Urumova ulicemi Petrohradu, čemuž ruská policie není schopna jakkoli zabránit.²³⁰ Spojíme-li si tyto dvě scény, zjistíme, že Západ vykonává nad Východem určitý dozor (prevenci) a současně přejímá úlohu řešitele případných vnitřních ruských problémů (zrada generála Urumova, krádež tajné zbraně), které ruská strana není (apriori) schopna vyřešit sama.²³¹ Británie díky tomu v mezinárodních vztazích nadále vystupuje jako silná, ba dokonce vůdčí strana, nikoli pro svou vojenskou sílu, nýbrž kvůli ovládnutí technologií (satelitů), kvalitě špiónážní služby (MI6) a osobní statečnosti jejích členů (James Bond).²³²

²³⁰ Činí se jako „rafinovaný, civilizovaný a kompetentní agent kolonialismu.“ Dial 'M' for metonym: Universal Exports, M's office space and empire. STOCK, cit. 144, s. 259.

²³¹ Podobně pomohl Bond odhalit militantního generála Orlova v Chobotničce nebo zrádce Koskova v Dechu života.

²³² TREMONT, M. Colleen; RACIOPPI, Linda: Body politics and Casino Roayle: gender and (inter)national security. LINDNER, Christoph (editor): *The James Bond Phenomenon: A Critical Reader*. 2 vyd. Manchester University Press, 2009. 272 s. ISBN 978-0-7190-8095-1., s. 185.

IX. Osobní motivace padoucha a Jamese Bonda

Alek Teveljan je v prologu agentem MI6 s kódovým označením 006. Představuje Bondova kolegu, ale také přítele. Devět let považuje Bond Aleka za mrtvého, dokud se spolu znovu nesetkají v Petrohradě. Nyní však Alek vystupuje pod jménem Janus a představuje držitele moci podsvěta c), jehož akce je Bond pověřen neutralizovat a podsvět samotný eliminovat.

„Důvěřoval jsem ti, Aleku,“ vyjadřuje Bond svou deziluzi. „Důvěra. Jaká kuriózní představa,“ odvětlí Alek. „Jestliže [motivační] trs obsahuje protiklady, vznikají motivační konflikty,“ tvrdí **Doležel**.²³³ V důsledku Alekovy zrady zažívá Bond duševní události, které však nejsou vyvolány dilematem mezi pověřením zlikvidovat Aleka a minulým přátelstvím k němu, nýbrž vědomím nezbytnosti takového konání, které povede k zabití Aleka. Ani tentokrát tedy nenastává skutečný rozpor mezi emocionálně motivovaným konáním a konáním z pověření, naopak, obojí je v souladu. Likvidace Aleka jako držitele moci podsvěta c) je v zájmu Anglie (světa/Západu), ale také v souladu s vnitřní Bondovou motivací pomstít zradu, které se na něm přítel dopustil.

Na konci filmu visí Alek nad velikým satelitem, Bond jej drží za nohy a tím zadržuje před smrtícím pádem. „Za Anglii, Jamesi?“ obrací se Alek na bývalého kolegu. „Za sebe,“ odvětlí Bond a pouští Aleka. Msta se opětovně ukazuje jako podpůrný prostředek pro Bondovo konání, který jej, ačkoli je nástrojem MI6, činí na této pozici částečně nezávislým (podobnou funkci má ironie). *Zlaté oko* se pouze vyznačuje neobvyklou polohou osobní motivace, což je dáno tím, že Bond vůbec poprvé mstí nikoli jiné fikční entity, nýbrž sám sebe.

Alek je potomkem kozáků z Lienzu, kteří za války spolupracovali s Hitlerem, ale na jejím konci se připojili k Angličanům. Angličané je však zradili a poslali zpátky Stalinovi, na jehož příkaz byli popraveni. Alekovým rodičům se podařilo masakr kozáků přežít, avšak jeho otec kvůli hanbě zabil sebe i svou manželku. Alek byl v tom čase malým dítětem a později začal pracovat pro MI6.

Plánem na zničení anglického finančnictví vedle vlastního obohacení sleduje Alek osobně motivovaný cíl, kterým je msta za zradu způsobenou Angličany na jeho předcích a

²³³ DOLEŽEL, cit. 7, s. 79.

zejména na rodičích. Zrada tímto motivačně spojuje oba úhlavní nepřátele a přispívá k jejich vzájemným interakcím, které z roviny racionální hry posunuje do roviny emocionálního zápasu.

Dále je třeba zmínit ještě tři drobné skutečnosti dokreslující popisované vztahy. V rozhovoru s Žukovským se Bond dozví o britské zradě kozáků z Lienzu, načež zareaguje slovy: „Ne zrovna nejslavnější stránka našich dějin.“ Bond se nadále ztotožňuje se společenskými reprezentacemi, které má ze své pozice hájit, avšak poprvé vyjevuje osobní (a kritický) postoj vůči aktuálnímu referenčnímu světu. Ztotožnění s ním tudíž není bezvýhradné.

Při vyprávění o svých rodičích a jejich osudu se Alek zmíní, že i James Bond je sirotkem, neboť jeho rodiče zemřeli při horolezeckém neštěstí. Jednak tu poznáváme část Bondovy minulosti, jednak tato informace z Alekových úst implikuje důvěrnou povahu vztahu, který jej s Bondem dříve pojil.

Před závěrečným střetem na Kubě sedí Bond zamyšleně na pláži. Přijde k němu Natalja a po chvíli řekne: „Jak můžeš být tak chladný?“, čímž naráží na skutečnost, že se Bond chystá zabít svého dlouholetého přítele. „Udržuje mě to při životě,“ odpoví Bond, „Udržuje tě to o samotě,“ opraví jej Natalja. Některé emoce se u Bonda projevují viditelnými a slyšitelnými znaky, avšak duševní události u něj probíhají bez výraznějších vnějších projevů. Bond tedy oplývá vnitřním životem, který ale zůstává divákovi nepřístupný, jelikož Bondovo konání provází, nikoli však řídí.²³⁴

X. Shrnutí

Zlaté oko, sedmnáctý díl série, představuje znovuustavení základového fikčního světa a doklad jeho legitimacy navzdory proměně aktuálního světa v důsledku konce studené války. Ústřední fikční entita, James Bond, aktuální referenční svět opanovává a prokazuje tím svou adaptabilitu, stejně jako ji prokazuje samotný základový fikční svět.

²³⁴ Alek v jednom okamžiku hovoří o tom, že Bond pije, aby zapomněl na muže, které zabil a ženy, které nedokázal zachránit.

Znovuustavení probíhá formou kumulace identifikačních znaků, důrazem na systém institucionálního zapojení entit a verbalizací světa, tedy slovním vyjádřením jeho dříve platných a znovu obnovených pravidel, zvyklostí a specifických rysů.

Zlaté oko v dosud nevídané míře akcentuje proměnu aktuálního světa, s níž se vyrovnává, v rovině implicitní přitom předkládá podobu světa ovládaného dominantním Západem, který se prosazuje ekonomicky i kulturně, ale také prevencí a řešením vnitřních problémů Ruska, potažmo Východu.

CASINO ROAYLE

I. Prolog

Z hlediska fikčního času je prolog filmu od zbytku děje odlišen blíže nespecifikovanou mezerou. Tento časový rozdíl je implicitně obsažen v černobílém obraze prologu, který se tak liší od barevného obrazu vlastního děje.

V prologu jsme svědky toho, jak James Bond v Praze zabije zrádného sekčního šéfa MI6 jménem Dryden. Jelikož je to druhá Bondova vražda pro britskou tajnou službu (první je nám zprostředkována flashbackem), získává díky ní status 00 (povolení zabíjet) a stává se agentem 007 (oficiální udělení tohoto statusu vidíme díky záběru na obrazovku počítače, nevidíme však, kým je do počítače zaneseno).

Fikční entita James Bond, identifikovaná Drydenem („...jsi úplně vedle, Bonde.“) získává během prologu svou S-nezbytnou vlastnost (kódové označení 007/pozici v MI6). Můžeme proto hovořit o novém zrození fikční entity (podpořeném tváří, tělem a hlasem herce **Daniela Craiga**, nynějšího představitele Jamese Bonda), o novém ustavení její pozice ve fikčním světě, která se vyznačuje shodou s pozicí dosavadní. Od tohoto stvořitelského aktu se odvíjí celý fikční svět *Casina Roayle*.

Zatím co první Bondova vražda představovala surovou fyzickou interakci, která nadto probíhala na toaletách, druhá vražda je chladnokrevným zastřelením, které můžeme vnímat také jako aluzi na scénu v *Dr. No*, v níž Bond obdobně chladnokrevně zastřelil neozbrojeného profesora metalurgie Denta.

II. Variace a negace identifikačních znaků

Bond nepije nápoj vodka-martini, připravovaný specifickým způsobem „protřepat, nemíchat“. Když si jedinkrát martini s vodkou objedná, zeptá se barman Bonda „Protřepat, zamíchat?“ Bond, který se ocitl v krizi, neboť v pokeru prohrál všechny peníze, odpoví „To je mi fakt jedno.“ Dosavadní identifikační znak (dokonce jeden z nejvýraznějších) je tímto negován, zároveň však jeho negování odkazuje k předcházejícím světům, ve kterých se platností identifikačního znaku vyznačoval.

Na místo nápoje vodka-martini připravovaného způsobem „protřepat, nemíchat“, nechá si Bond vytvořit nápoj zcela nový, který při pokerovém turnaji opakovaně pije.²³⁵ Nahrazuje přitom původní objednávku, kterou bylo suché martini. Nový nápoj zaujímá místo dosavadního nápoje a přejímá jeho identifikační funkci (ačkoli si tentýž nápoj objednají i někteří Bondovi karetní protihráči, s Bondem zůstává spojeno jeho autorství).²³⁶

Samotnému pokerovému turnaji předchází příprava v hotelovém pokoji. Bond na posteli nachází nový smoking, který mu vybrala Vesper, jelikož by ve svém stávajícím obleku nevypadal dostatečně vhodně.²³⁷ Ani schopnost elegantně se společensky oblékat tedy není Bondovi apriori vlastní, ale musí si ji osvojovat.

Bond svede manželku muže jménem Alex Dimitrios, kterého sleduje, avšak předtím, než mezi nimi k něčemu dojde, dozvídá se, že Dimitrios téže noci odlétá z Nassau na Bahamách²³⁸ do Miami. Bond okamžitě zanechá intimnosti, aby objednal šampaňské (Bollinger) a kaviár. Na otázku obsluhy „Pro dva, pane?“ však odpoví „Ne. Jednu.“

James Bond nadále disponuje vlastností svádět ženy, avšak primárnost (sebe)pověření mu neumožňuje požitek ze sexu a luxusu²³⁹ (můžeme dokonce říci, že samotný fikční svět pro to neposkytuje čas). Zároveň jsou takto negovány a negací připomínány další „bývalé“ identifikační vlastnosti, konkrétně Bondův sexuální apetit, potažmo ne zcela ovládaný sexuální pud, a záliba v luxusních alkoholických nápojích.²⁴⁰

Rychlé vozy, zejména Aston Martin DB 5 (*Goldfinger*, *Thunderball*, *Zlaté oko*), představují další klasický identifikační znak Jamese Bonda. V Casinu Roayle řídí Aston Martin zločinec Alex Dimitrios a Bond získá toto auto při karetní hře, aniž by jej nadále používal.

Bond jakožto ústřední fikční entita identifikuje sám sebe charakteristickým způsobem „Jmenuji se Bond. James Bond,“ až v závěru filmu. Této sebeidentifikaci můžeme rozumět ve smyslu: „Teprve nyní jsem James Bond, jakého znáte.“ Odsunutá sebeidentifikace

²³⁵ Nápoj, který chce Bond v žertu pojmenovat podle své spojenkyně (Bondgirl) Vesper, se míchá ze tří dílů ginu, jednoho dílu vodky, půl dílu vermuthu, podává se protřepaný, nemíchaný, s ledem a plátkem citronu.

²³⁶ Tentýž nápoj pije Bond také v následujícím dílu série, *Quantum of Solace*.

²³⁷ Vesper: „Jsou smokingy a smokingy. To je ten druhý. Chci, abyste vypadal jako muž, který k tomu stolu patří.“

²³⁸ V Nassau se odehrávala podstatná část děje filmu *Thunderball*.

²³⁹ Objednávání šampaňského a kaviáru na pokoj je součástí mnoha bondovských světů.

²⁴⁰ Ve *Vyhliídce na vraždu* byl kaviár a ruská vodka i součástí ponorky, ve které Bond na začátku plnil svou misi. V *Agentu*, který mne miloval, je šampaňské součástí záchraného plavidla, v němž Bond a majorka Amasová uniknou z vybuchujícího sídla vědce Stromberga.

odkazuje k předcházejícím světům, ale také (a především) ke světům nástupnickým, jelikož uzavírá proces nového stvoření, který je podstatou fikčního světa *Casino Roayle*.

III. Postmoderní přepis

Casino Roayle zahrnuje četné odkazy na fikční encyklopedii bondovek, avšak není na těchto odkazech ani závislé a není jimi ani podmíněné. **Doležel** ve své knize hovoří o takzvaných postmoderních přepisech, přičemž rozlišuje trojí druh těchto přepisů:

- a) Transpozice: pracuje se zachováním tvaru a hlavního příběhu, liší se však časovým/prostorovým kontextem.
- b) Rozšíření: vyznačuje se zaplňováním mezer, konstrukcí prehistorie či posthistorie ve vztahu k původnímu dílu, pozměňováním ustálené struktury a reflektováním pozměněného kontextu.
- c) Mutace: představuje nejradikálnější stupeň přepisu, kdy nástupnický svět rozvrací původní fikční svět.²⁴¹

S ohledem na výše vypsané charakteristiky se *Casino Roayle* řadí k typu přepisu b), takzvanému rozšíření. Ve vztahu k předcházejícím světům je *Casino Roayle* světem nástupnickým, konstruuje jejich prehistorii, samotný proces, kterým se James Bond stal Jamesem Bondem, získal své identifikační vlastnosti a svou pozici ve fikčním světě. Jeho děj ovšem není situován do doby předcházející prvnímu dílu série (Dr. No), ale odehrává se v přítomnosti, a to podle pravidla, které stanovuje, že Bondovka je vždy situována do doby svého vzniku.²⁴²

Negované či variované identifikační znaky a vlastnosti předcházející světy připomínají, avšak nástupnický svět se od nich do značné míry distancuje. Aluze jsou v *Casino Roayle* metasvětové, neodkazují k minulosti fikčních entit, ale k minulosti samotné série. Potom, co je M nucena vysvětlit Bondův útok na ambasádu, prohlásí „Zlatá studená válka.“ V rozhovoru s Bondem k němu poznamená, že „To vaše povýšení přišlo brzo.“

Stávající Bond není tímtež, který byl ústřední fikční entitou v předcházejících světech. Na rozdíl od *Zlatého oka*, které důrazem na identifikační znaky, prologem i samotným

²⁴¹ DOLEŽEL, cit. 7, s. 202-203.

²⁴² Toto pravidlo porušuje *Quantum of Solace* pouze zdánlivě. Ačkoli ve fikčním světě jeho děj takřka bezprostředně navazuje na děj *Casino Roayle*, vzhled ústředí MI6 a technologie, které využívá, jsou však radikálně proměněné.

prostorem fikčního světa podporovalo potenciální variantnost prototypického Jamese Bonda, *Casino Royale* ustanovuje novou prototypickou postavu, nového Jamese Bonda. V tomto smyslu dvacátý díl série, *Dnes neumírej*, představoval uzavření jedné množiny fikčních světů, spojených toutéž ústřední fikční entitou a sdílenou minulostí (v rámci specifického fikčního času). *Casino Royale* můžeme vnímat jako počátek nové množiny světů, které se vyznačují pozměněným kontextem a pozměněnou strukturou, ale také novou ústřední fikční entitou, které minulost série slouží jako podklad jejího nového zrození.

IV. Rozpad základového fikčního světa

Bondovým úhlavním nepřítelem je muž jménem Cifra, částečně matematických génius, hráč pokeru a obratný bankéř, který nakládá s penězi teroristů a pracuje pro bezejmennou organizaci. Jelikož Bond naruší Cifrovy plány, připraví jej o více než sto miliónů dolarů, je Cifra nucen zúčastnit se pokerový turnaj, ve kterém doufá získat své peníze zpátky. Této šance chce využít MI6, ale také CIA, aby Cifrovi, pokud prohraje, mohli nabídnout ochranu před jeho věřiteli výměnou za cenné informace.

Jestliže v předcházejících světech zastávala MI6 středovou pozici v rámci podsvěta b) a opírala tuto pozici o využití a ovládnutí spojenců (zejména CIA), nyní je mocenské uskupení podsvěta b) odlišné.²⁴³ Obě strany sledují tentýž cíl, ale k jeho dosažení nepostupují společně, nýbrž souběžně. CIA na turnaji v Černé Hoře reprezentuje Felix Leiter, který představuje vedle Bonda další nově zrozenou prototypickou postavu. Teprve když Leiter začne prohrávat, osloví Bonda a nabídne mu finanční podporu, ovšem pod podmínkou, že poražený Cifra bude přenechán Američanům. Ačkoli Bond sleduje především zájmy své instituce, není rozpor mezi těmito zájmy a zájmy Západního světa, protože je Bond současně „národní“ i „kosmopolitní“.²⁴⁴ Navíc, ačkoli není ohrožena přímo Británie, spočívá hrozba pro ni v narušení „světového pořádku“.²⁴⁵

Cifra teroristickými akcemi ovlivňuje pohyb cen akcií, díky čemuž zmnožuje majetek svůj i svých klientů. Sám o sobě nepředstavuje držitele moci podsvěta c), ale pracuje po

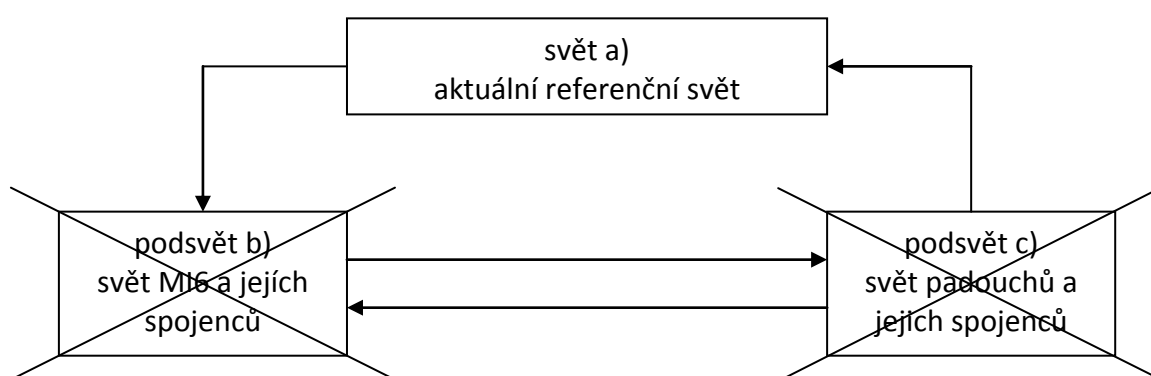
²⁴³ V *Quantum of Solace* je toto odlišení ještě výraznější, jelikož MI6 a CIA sledují protichůdné cíle. CIA tak dokonce ztrácí svou pozici v rámci podsvěta b).

²⁴⁴ „...neexistuje žádná přímá hrozba pro Británii,“ TREMONT, M. Colleen; RACIOPPI, Linda, cit. 231, s. 186.

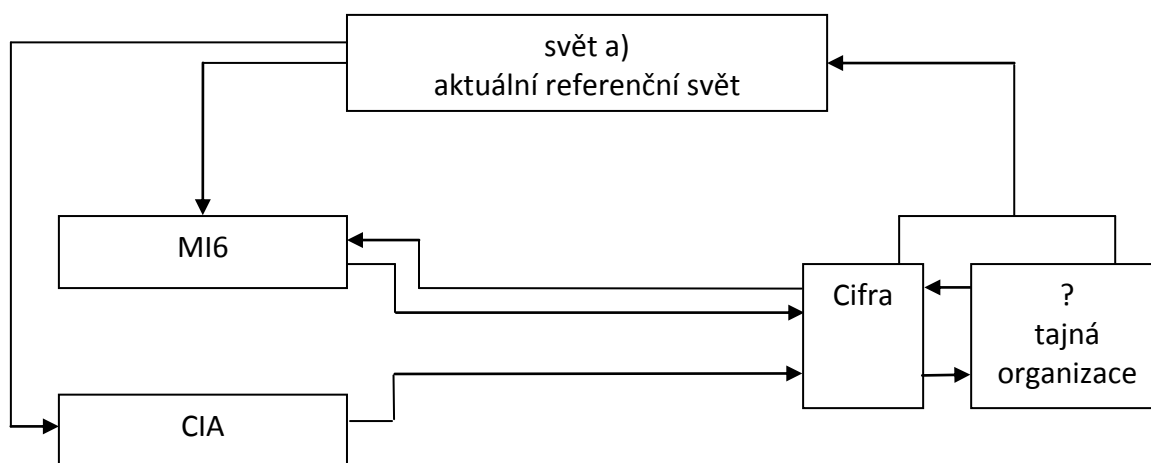
²⁴⁵ Tamtéž, s. 188.

organizaci, která zůstane po celý děj neodhalena. Nedozvíme se, kdo jsou její členové a kolik těchto členů je, má-li nějaké centrum nebo jakou je řízena hierarchií. Bondovy akce tedy nevedou a nemají vést k eliminaci podsvěta c), ale k získání zdroje informací o podsvětu c). Jelikož podsvět c) nemá konkrétního držitele moci a konkrétní centrum, jehož zničením by souběžně zanikl, je Bond odkázán na pouhé eliminace jeho dílčích akcí. V případě *Casina Roayle* můžeme tedy hovořit o rozpadu hierarchie podsvěta b) a decentralizaci podsvěta c). Nová struktura nikoli pouze redefinuje, nýbrž mění samotný základový fikční svět.

Dosavadní základový fikční svět:

Stávající základový fikční svět:

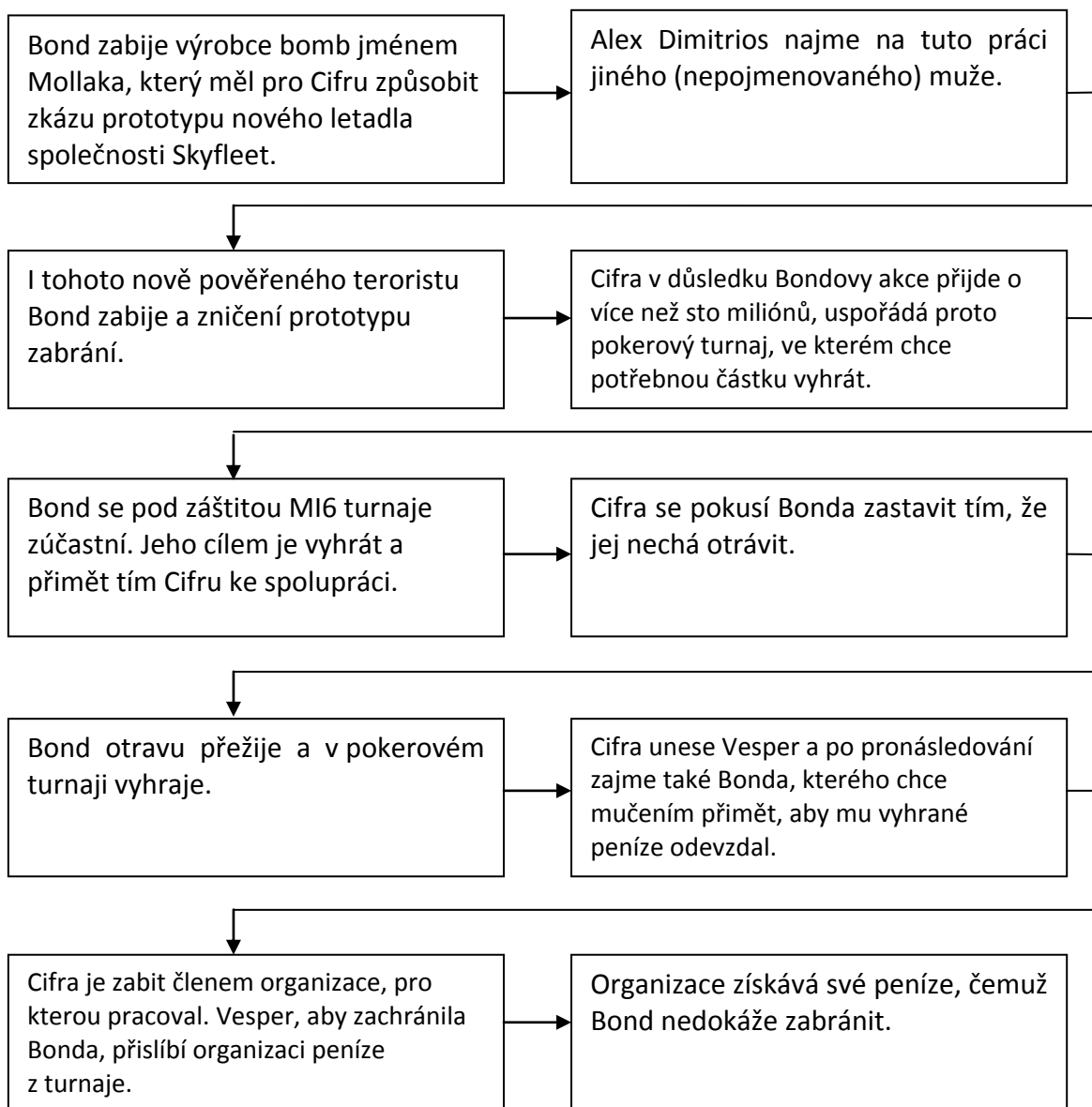
Obraz světa, který nám tímto vyvstává, se vyznačuje zájmovou roztříštěností. Neexistuje pouze jedna zájmová skupina čelící druhé zájmové skupině, ale můžeme vyextrahovat hned několik zájmových skupin (sledujících odlišné cíle), a to na obou pomyslných stranách:

- a) MI6,
- b) CIA,
- c) Vesper konající vše pro záchranu svého uneseného přítele,
- d) Cifra a jeho muži,
- e) organizace, pro kterou pracuje Cifra,
- f) ugandský voják Obanno, který chce vrátit peníze, jež Cifra díky Bondovi ztratil.

Samotný fikční svět se takto komplikuje a schopnost MI6 a Jamese Bonda orientovat se v něm rovněž. Jeden zabitý terorista, který měl pro Cifru vykonat akci vedoucí k bankrotu letecké společnosti zničením prototypu jejího nového letadla, je nahrazen jiným teroristou, který má provést totožnou akci. Cifra, který v důsledku překaženého útoku na prototyp ztratí více než sto miliónů, je nakonec zabit nikoli Bondem, nýbrž členem zločinecké organizace, pro kterou „Peníze nejsou (...) tak cenné jako jistota, komu můžeme věřit.“

Nepřátelská moc se zakládá na represivním prosazování a kritériem je pro ni důvěryhodnost (pro její nedostatek je Cifra popraven). Jelikož MI6 tato moc není známá, je nemožná její infiltrace. Moc se navíc projevuje podobnou adaptabilitou jako Bond, tudíž není vázána na provedení série nezbytných akcí, jejichž narušení v jakémkoli bodě se pro dosažení výchozího cíle stává fatálním, ale je schopna pružně reagovat na jakoukoli změnu situace.

Casino Royale v tomto ohledu představuje sérii Bondových akcí a nepřátelských protiakcí či reakcí. Bond neutralizuje akce podsvěta c) a naopak jsou tímto podsvětem neutralizovány jeho vlastní akce:

Cílem Cifrový činnosti, potažmo činnosti celé organizace, která využívá jeho služeb, není v původním smyslu změna aktuálního referenčního světa: prosazení lokálního řádu na větším území nebo uplatnění řádu prozatím pouze zamýšleného. Cifra totiž nečiní nic jiného, než-li že využívá principů fungování aktuálního referenčního světa a těmito principy manipuluje (pohyby akcií, burzovním systémem, světovou ekonomikou). Akce, které koná, mají ve svém důsledku zůstat neodhaleny, protože jsou maskovány jako akce, které představují běžnou součást aktuálního referenčního světa (například teroristické útoky).

V tomto ohledu je zvláště zajímavá jedna z promluv, kterou má M vůči Bondovi: „Po jedenáctém září analyzovali stav na burze. CIA zjistila značný prodej akcií aerolinií. Když se akcie dvanáctého dostaly nejnižší, někdo vydělal jmění.“ Jednak replika dokládá proniknutí

konkrétní události aktuálního světa do fikčního světa *Casina Roayle*, jednak svědčí o proměně podsvěta c), který ve svém konání splynul s aktuálním referenčním světem, což souvisí s jeho výše zmíněnou decentralizací. Podsvět c) nejen postrádá eliminovatelný střed, ale dokonce je od aktuálního referenčního světa zdánlivě neodlišitelný.

V. Jamese Bonda léta učednická

James Bond vede operaci s cílem zadržet výrobce bomb jménem Mollaka, který se momentálně nachází na Madagaskaru. Akce je však kvůli chybě jednoho z mužů, kterým Bond velí, prozrazena a Mollaka začne utíkat. Jakožto akrobat ovládající umění parkouru, je Mollaka fyzicky abnormálně vybavenou osobou. James Bond, který totožné umění neovládá, ačkoli je rovněž fyzicky abnormálně vybavenou osobou, je nucen při pronásledování improvizovat, činit okamžitá řešení při překonávání překážek. A zatím co Mollaka se spoléhá pouze na vlastní tělo, vykonává tedy prosté akce, Bond využívá všech dostupných nástrojů (bágru, jeřábu, zdviže), aby pronásledovaného neztratil z dohledu, vedle akcí prostých tudíž koná akce instrumentální.

Když se Mollaka dostane na Ambasadu státu Uganda, Bond jej bezprostředně následuje. Mollaku okamžitě najde a navzdory početnější a lépe vyzbrojené strážci jej dokáže vyvést ven z budovy. Když je Bond následně obklíčen, zajistí si Mollakův batoh, jeho samotného zabije a díky odstřelení bomby s plynem následně unikne.

Bondova motivace je profesní, dána pověřením, ale také osobní, vyplývající z potřeby ega, které nedokáže připustit vlastní porážku. Jeho konání během pronásledování je impulsivní, impulsivnost se však u něj opírá o racionální vyhodnocení situace, o znalost předmětů/nástrojů a schopnost těchto předmětů/nástrojů využít takovým způsobem, který nutně povede k dopadení pronásledovaného. Nadále Bond postupuje bez zřejmého plánu, ale je nadán schopností okamžitého improvizovaného řešení, které je založeno na detailních znalostech principů fungování a organizace fikčního světa, ve kterém se pohybuje.²⁴⁶

²⁴⁶ Díky této vlastnosti Bond kupříkladu ví, kde najít služebnu ostražky kvůli nahrávkám z kamery, k nimž se potřebuje dostat, a že prostřelení pontonu v benátském domě způsobí otřes, který mu umožní proběhnout pod nepřátelskou palbou.

Bond je ovšem také abnormálně duševně vybavenou entitou, což dokazuje svou schopností proniknout k chráněným údajům vlastní instituce. Když jej M nalezne u sebe doma, zareaguje slovy „Vy máte ale drzost,“ a o něco později „A jak jste krucinál zjistil, kde bydlím?“ V jiné scéně je M v noci probuzena telefonem a informována z ústředí, že Bond se „Připojil (...) k našemu chráněnému webu pomocí vašeho jména a hesla.“ „Jak tyhle věci proboha může vědět,“ odvětí.²⁴⁷ Od samého počátku je tedy v obou oblastech, fyzické i duševní, Bond abnormální fikční entitou, jejíž aletické vybavení přesahuje vybavení jiných entit.

Bodnovy vlastnosti jej předurčují k pozici ideálního nástroje ve službách MI6, avšak jeho dominantní živočišnost, která využití těchto schopností ovládá, či přesněji, přejímá jejich ovládání, jakmile se situace nevyvíjí podle předpokladů, naplnění institucionální pozice nástroje zabraňuje. Z tohoto důvodu můžeme hovořit o skutečně prvním motivačním konfliktu, který James Bond zažívá. Tento konflikt vyplývá ze střetu mezi pověřením a osobní motivací, tedy mezi pracovním kodexem a osobními normami.

Když se Bondovi nedaří první večer při karetní hře dle jeho předpokladů, připraví si zbraň, lokalizuje pomocí sledovacího zařízení Cifru a rozhodne se ho přepadnout. K vykonání akce však nedojde, jelikož se Bond dostane do fyzické interakce s jinými muži. Podobně, potom, co Bond prohraje všechny peníze v jediné, vyhrocené hře, popadne ze stolu nůž a zavelí Mathisovi, aby odvedl Vesper, načež se vydá za Cifrou. Na schodišti však Bonda zastaví Felix Leiter, který mu nabídne finanční i osobní podporu: „Měl byste si věřit. Když zachováte chladnou hlavu, máte ho.“ V obou případech tedy vyostřená emocionalita (podpořená neschopností připustit si možnost prohrát) přejímá kontrolu nad Bondovým konáním, jakmile se nedaří realizovat původní záměr. Fyzická eliminace soupeře se stává jakýmsi náhradním řešením za jeho dopadení.

Skutečnosti tohoto Bondova rozporu si je dobře vědoma M, která na něj otevřeně a opakovaně upozorní: „Chci, abyste z misek vah odstranil své ego a pozoroval situaci nezaujatě.“ „Musím vědět, že vám mohu věřit.“ „Žádám vás, abyste nechal emoce stranou. To ale není problém, že ne?“ Stejně tak i samotný Bond je schopen kritické sebereflexe: (po prohrané vysoké sázce) „Vím, že to byla chyba. Byl jsem netrpělivý, možná arogantní, ale porazím ho.“

²⁴⁷ Casino Roayle pracuje s realističtější, obecně rozšířenou technologií. Colleen M. Tremont a Linda Racioppi hovoří o „demokratizaci technologie“. TREMONT, RACIOPPI, cit. 231, s. 196.

Jamese Bonda poznáváme jako nepřístupného muže zcela oddaného práci, splnění každého úkolu, kterým je pověřen. Jeho posedlost pátráním (posláním) po zločincích je dokonce natolik výrazná, že tohoto pátrání nezanechá ani v době svého nuceného osobního volna. Bondova fikční existence je tudíž zcela vymezena jeho pozicí v MI6.

Výchozí stav se začíná postupně měnit s příchodem zaměstnankyně ministerstva financí Vesper Lyndové, která má Bonda doprovázet na misi v Černé Hoře a dohlížet na způsob, jakým nakládá s financemi. Interakce, komunikační a posléze i fyzické, do kterých Bond s Vesper vstupuje, vedou postupně k Bondovu odhalování se = oslabování se.

Vesper se jako fikční entita ženského pohlaví projevuje emocionálněji (tedy viditelnými i slyšitelnými znaky) a dožaduje se projevů emocionality také u Bonda, jehož pozice agenta s povolením zabíjet je pro ni nepřijatelná: (k Bondovi) „...MI6 hledá chladné mladé muže, kteří neváhají obětovat druhé, aby ochránili Královnu a vlast.“ U večeře po vítězství v turnaji Vesper na Bonda otevřeně naléhá, aby nadále nebyl agentem 007: „Umíš snadno vypnout emoce. Tobě nevadí, že ty lidi zabíjíš?“ „Kdyby ano, nebyl bych tak dobrý,“ odvětlí Bond. Ale Vesper se nevzdává: „Nevěřím ti. Máš na vybranou. To, žes něco udělal, neznamená, že to musíš opakovat.“

Po tom, co se Vesper stane svědkem a dokonce i účastníkem Bondovy surové fyzické interakce se dvěma muži (jednoho James shodí se schodiště přes několik pater, druhého uškrtí), nalézá ji Bond ve sprše, zjevně v šoku z prožité události. V daném okamžiku se Bond Vesper něžně ujímá a utěší ji. Poprvé přitom projeví mimo-profesionální zájem o jinou fikční entitu, poodhalí svou emocionalitu a schopnost empatie. Rozvíjející se emocionální vztah s Vesper se odrazí rovněž v tom, že Bond chce jejím jménem pojmenovat nápoj, který si doslova vymyslel („Asi tomu budu říkat Vesper.“ (...) „Protože když ochutnáš, nechceš nic jiného.“) a rovněž její jméno zvolí (ještě před začátkem vlastní hry) jako heslo, po jehož zadání může být převedena výhra z pokerového turnaje na libovolný účet.

Události, které společně prožijí (Vesper kupříkladu zachrání Bonda před smrtí v důsledku otravy, oba jsou ohroženi mučením) vedou k vzájemnému vyznání. Vesper: „Chci, abys věděl, že kdyby z tebe nezbylo nic, než tvůj úsměv a tvůj malíček, byl bys stejně nejlepší

muž, jakého jsem poznala.“²⁴⁸ Bond: „Všechno, co ze mě zbylo, všechno, co ze mě zbylo, se vším, co jsem, jsem tvůj.“ Vesper se stává pro Bonda cestou k vlastní záchraně před pozicí pouhého odlidštěného nástroje, konajícího na základě pověření: „Jak jsi řekla, když budu dělat to, co dělám, nebude za chvíli koho zachraňovat. Odcházím s tím málem, co mi zůstalo. Stačí ti to?“

Bondův vztah s Vesper se však vyznačuje určitou nerovností. Zatím co Bond jí svou lásku vyzná otevřeně: „Asi proto tě miluju,“ Vesper Bondovi nikoli. Nadto, Bond si je vědom toho, že o Vesper neví cosi důležitého, pročež na otázku, zda se dá přecíst každý, odpoví „Ano, každý. Každý, až na tebe.“

Nakonec se ukáže, že Vesper, jejíž přítel byl unesen Cifrovou organizací, byla nucena s touto organizací tajně spolupracovat. Aby ochránila Bonda před likvidací, přislíbila tajné organizaci, která stála za Cifrovou smrtí, že pro ni zajistí výherní částku z pokerového turnaje. Ačkoli při předání peněz Bond zlikviduje muže, kteří by mohli Vesper ohrožovat, ji samotnou zachránit nedokáže, neboť Vesper záchranu odmítne a dobrovolně umírá přijímajíc trest za zradu, které se na Bondovi dopustila.

Bond se ve fikčním světě *Casina Roayle* pohybuje mezi dvěma principy. Personifikací jednoho z těchto principů je M, zdůrazňující profesionalitu, utlumení emocí a dokonalou sebekontrolu, tedy bezvýhradné institucionální zapojení. Druhý, protichůdný princip, je představován Vesper, která naopak lidskou emocionalitu vyzdvihuje, staví se proti násilí a odmítá Bondovu pozici jako ve svém důsledku pro člověka zničující. Jelikož ale Vesper Bonda zradí²⁴⁹, potažmo se Bond zklame ve způsobu života, ve který jej Vesper přiměla věřit (mírumilovný život v partnerském vztahu), přikloní se Bond v závěru bezvýhradně k principu prvnímu.²⁵⁰

„Vy nevěříte nikomu, vidíte?“ ptá se M Bonda po událostech okolo smrti Vesper a dostane se jí pouze strohé odpovědi „Ne.“ M chce Bondovi nabídnout čas k tomu, aby se vyrovnal se ztrátou Vesper, Bond ji však přeruší a nabídku okamžitě odmítne: „Proč bych ho potřeboval? Úkol splněn, potvora je mrtvá.“ Ačkoli je láska k Vesper nadále součástí

²⁴⁸ Bondův malíček jako potenciální nástroj sexuálního uspokojení ženy schopnější než penisy jiných mužů. TREMONT, RACIOPPI, cit. 231, s. 189.

²⁴⁹ Jako zrádce označí Bond na místo Vesper jejich spojence Mathise, neboť se o něm jako o svém příteli zmíní Cifra.

²⁵⁰ Vesper, která věděla, že při předání peněz bude zabita, nechala Bondovi ve svém telefonu číslo Pana Whitea, díky kterému jej Bond dokáže vystopovat. Telefonní číslo a tajné jméno představují jediné dvě stopy, které mohou vést k odhalení tajné zločinecké organizace.

Bondovy osobnosti, Bond se jí, stejně jako ostatní projevy emocí, naučí skrývat. Navíc, poučen přestálými událostmi, stává se nedůvěřivým a v důsledku této proměny zcela vhodným pro vykonávání pověření jako agent 00 v rámci MI6.²⁵¹

Proces, kterým Bond prochází, můžeme označit jako nabývání sebekontroly a získávání předpokladů pro výkon povolání. Na základě omylů, chybných úsudků a neuváženého jednání se Bond učí podřídit své vlastnosti (intuici, instinkty, veškerou fyzickou a duševní aletickou výbavu) profesionální kontrole, aby mohly sloužit splnění jakéhokoli výchozího cíle/pověření. V závěru, kdy Bond stane nad postřeleným nepřitelem vystupujícím pod krycím jménem Pan White, je tento proces dokončen. „Jmenuji se Bond. James Bond,“ v tomto ohledu znamená sebeidentifikaci dokládající konečnou proměnu ústřední fikční entity v silnou personalitu zcela kontrolující své emoce a konající v souladu s pracovním kodexem.²⁵²

VI. Fyzický svět

Bond v dosud nevídané míře zakouší fyzickou bolest a jeho tělo nese viditelné a početné stopy zranění. Všechny akce, které vykonává, nebo které jsou na něm vykonávány (otrávení jedem, mučení), se navíc odrážejí na Bondově fyzickém stavu a na jeho celkovém vzezření (pot, šrámy, špína, vyčerpání). Tento rys je v souladu s ústřední fikční entitou vlastní celému fikčnímu světu.

Při pronásledování Mollaky Bond špatně odhadne svůj dopad při jednom skoku a uhodí se o plechovou stříšku, na jiném místě je nucen vlastním tělem prorazit tenkou stěnu. V zápase s Obannoem je Bond několikrát tvrdě uhozen, po jednom nakopnutí doslova přeletí polovinu schodiště a prudce narazí zády do stěny. Při mučení Cifra pomocí provazu obnaženého Bonda systematicky bije do genitálií, nejprve se ovšem pochvalně vyjádří o Bondově těle, které je v celém filmu zdůrazňováno více, než-li těla ženská.²⁵³

James Bond je statným mužem ideální tělesné kondice, která umožňuje vykonávat všechny potřebné akce mající za cíl dopadení nepřátel či neutralizování jejich akcí. Každé střetnutí s nepřátelei přitom Bondovu fyzickou zdatnost v určitém ohledu prověřuje:

²⁵¹ Ačkoli v závěru pojme Bond úmysl rezignovat, k přijetí rezignace nedojde. Casino Roayle se tak podobá světu Ve službách Jeho Veličenstva, kde Bond pojme stejný úmysl

²⁵² Následující díl série, Quantum of Solace, však důsledky této závěrečné scény nerespektuje, což je dalším dokladem skutečnosti, že se jedná o odlišný fikční svět.

²⁵³ Bond se v jedné scéně vynoří z moře obdobně jako předtím Urusulla Andressová a Hale Berryová.

Mollaka jej nutí překonávat překážky, Afričan Obanno bojovat na tělo a Cifra vyzkouší pevnost Bondova přesvědčení mučením. Bond jakožto ústřední fikční entita je fyzicky uzpůsoben tak, aby všechn nápor dokázal snést, ba dokonce je Bondova fyzická způsobilost v *Casinu Roayle* přímou podmínkou úspěšného plnění jednotlivých akcí (dopadení Mollaky, uškrcení Obanno, odolávání Cifrovu mučení).

Colleen M. Tremont a **Linda Racioppi** v důrazu na Bondovo tělo spatřují nejzjevnější projev hypermaskulinní genderové politiky filmu (Bond v jejich vidění přímo zosobňuje mužnost Británie).²⁵⁴ Bond sílu státu, jehož je reprezentantem, dokazuje také projevy své vlastní síly ve vztahu k reprezentantům ostatních států.²⁵⁵ V tomto ohledu se pro autory studie stává Bondovo chování odrazem moderních mezinárodních vztahů.²⁵⁶

Samozřejmost, s jakou Bond zabíjí, a nezlomnost, s jakou své nepřátele pronásleduje, činí jej nejnebezpečnější entitou fikčního světa. Ačkoli Bond již od *Dr. No* vystupuje jako chladnokrevný zabiják, dosud zabíjení či samotná skutečnost ohroženého života nebyla natolik výraznou a akcentovanou součástí jakéhokoli předcházejícího světa.²⁵⁷ *Casino Roayle* je světem tělesného prožívání událostí, ve kterém se v nebyvalé míře projevuje zejména tělo samotného Jamese Bonda.²⁵⁸

VII. Shrnutí

Casino Roayle je prvním dílem nové množiny fikčních světů, které jsou utvářeny v souladu s ústřední fikční entitou Jamesem Bondem. Bond je v tomto světě nově zrozen (je mu přisouzena S-nezbytná vlastnost) a nově jsou také ustavovány jeho identifikační znaky (ať už na principu variování či negování znaků dosavadních). Společně s Bondem jsou nově zrozeny i další dvě fikční entity známé ze světů předcházejících, agent CIA Felix Leiter a Bondova nadřízená M. S předcházejícími světy pojí *Casino Roayle* metasvětová historie série, nikoli však vlastní fikční historie entit.

²⁵⁴ TREMONT, RACIOPPI, cit 231, s. 185.

²⁵⁵ Tamtéž, s. 188.

²⁵⁶ Tamtéž, s. 189. (Autoři si rovněž povšimli skutečnosti, že oproti jiným bondovkám v titulkové sekvenci dominují zápasící muži, zatím co dříve dominovala těla ženská.)

²⁵⁷ Když Bond zabije Alexe Dimitriose, stane se tak na výstavě mezi ostatními lidmi, přičemž Dimitrios se Bondovi dívá do očí i v okamžiku, kdy je probodnut vlastním nožem. Samotnému Bondovi vlivem jedu na okamžik přestane bít srdce.

²⁵⁸ Tělesnost ústřední fikční entity/fikčního světa je zachována i v pokračování *Quantum of Solace*.

V *Casinu Roayle* dochází k rozpadu základového fikčního světa, jelikož podsvět b) se vyznačuje roztržitostí (MI6 i CIA postupují nezávisle na sobě) a podsvět c) decentralizací (postrádá eliminovatelný střed a maskuje své akce jako přirozenou součást aktuálního referenčního světa).

Samotný James Bond prochází v *Casinu Roayle* procesem, při kterém se učí ovládat své fyzické a duševní aletické vybavení a emoce, aby se mohl plně identifikovat s pozicí nástroje tajné služby MI6. Svět Casina Roayle se vyznačuje dosud nevídanou tělesností a Bondovo konání impulsivností a dominancí pudu agresivity.

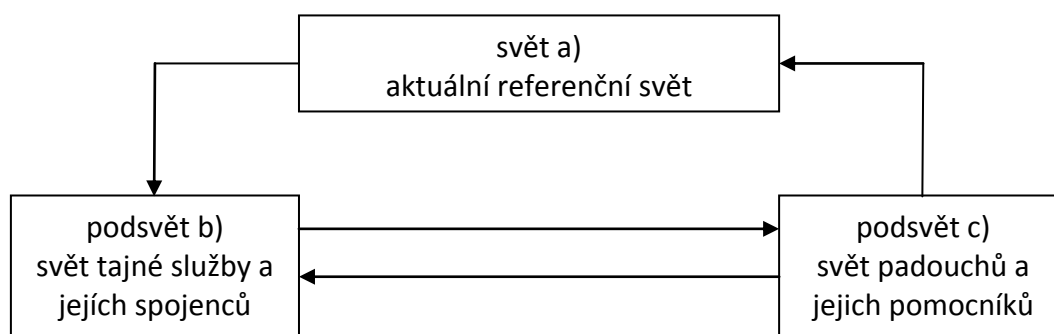
Celkově představuje *Casino Roayle* postmoderní přepis, neboť nám předkládá ve vztahu k předcházejícím světům nepřímou prehistorii ústřední fikční entity, ale zejména aktualizuje nový kontext aktuálního světa (nebezpečí terorismu) a pozměňuje dosavadní strukturu základového fikčního světa.

ZÁVĚR

V předcházejících kapitolách jsme podrobili rozboru fikční světy šesti dílů oficiální bondovské série. Jednalo se, až na jedinou výjimku, o první díly s novým hereckým představitelem hlavní role. Nyní si připomeňme výsledky těchto rozborů a přejdeme k jejich závěrečnému shrnutí.

Dr. No ustavil základové schéma fikčního světa Bondovek, které bylo následně reprodukováno v dílech 2-20. Naopak, díly 21 a 22 toto základové schéma značně pozměnily. S ohledem na danou proměnu jsme nuceni vydělit dvě výše naznačené kategorie. Vydělení těchto kategorií je opodstatněno rovněž tím, že zatím co díly 1-20 sdílejí fikčně časovou historii, díly 21 a 22 zakládají fikčně časovou historii zcela novou.

Základové schéma *Dr. No* má následující podobu:

Na podkladě aktuálního referenčního světa se střetávají dvě zcela protichůdné síly. Jedna z nich, označená jako podsvět b), existuje a koná v souladu s aktuálním referenčním světem, zatím co druhá, označená jako podsvět c), existuje a koná s cílem aktuální referenční svět pozměnit, a to realizací plánu, který je závislý na bezvýhradném naplnění jednotlivých fází.

Oba podsvěty představují institucionálně organizované celky s vlastním mocenskou strukturou, pročež se institucionální zapojení stává základním kritériem pro zařazení konajících fikčních entit.²⁵⁹

James Bond, ústřední fikční entita, má tu S-nezbytnou vlastnost, že je agentem MI6 s unikátním kódovým označením 007. Jeho pozice v tajné službě jej identifikuje a definuje

²⁵⁹ Fikční entity spadající do aktuálního referenčního světa nemají schopnost svým konáním ovlivnit průběh děje.

ve vztahu k dalším fikčním entitám, ať už spadají do jedné či do druhé kategorie (spojenci/pomocníci – nepřátelé).

Bondovo konání je v základu podmíněno pověřením, tedy vyslovením performativního aktu z úst nadřízeného, držitele moci podsvěta b), kterým je na Bonda tato moc částečně přenesena a dovoluje mu založit vlastní, sekundární mocenskou strukturu, která spočívá v účelovém využívání spojenců a pomocníků jakožto nástrojů sloužících k dosažení výchozího cíle.

V některých světech je ovšem systém pověření narušen. Nejvýrazněji se toto narušení projevuje v dílu *Ve službách Jeho Veličenstva*, kde je dvakrát ohrožena platnost pozice MI6 jako středu a nejvyšší autority podsvěta b), v důsledku čehož Bond ze systému přijímaného pověření přechází na systém sebepověření, při němž se on sám stává středem a nejvyšší autoritou podsvěta b).

Systém přijímaného pověření a z něj plynoucích vzájemně definičních vztahů mezi Bondem a jinými fikčními entitami, je natolik konstantní a důležitou složkou fikčních světů bondovek, že jakmile v *Povolení zabít* Bond rezignuje, svou pozici v MI6 a tudíž i svou S- nezbytnou vlastnost ztrácí, dochází k sérii redefinicí, kdy se jeho vztahy k jiným fikčním entitám, dosud platné na principu institucionálního zapojení, mění na vztahy osobní. Vzniká díky tomu nová, emocionální struktura vztahů mezi Bondem a jinými fikčními entitami.

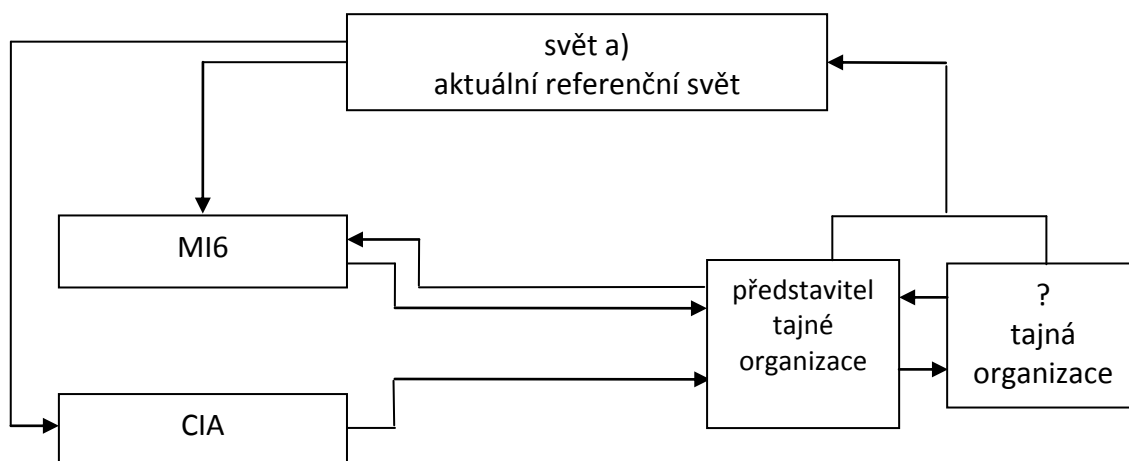
Bond v tomtéž dílu série po jasně vymezený čas přestává být součástí podsvěta b), díky čemuž se dostane mimo základového schéma (které tím však nepřestává platit). Svým samostatným konáním bez oficiálního pověření způsobuje několik nešťastných akcidentů, smrt několika členů podsvěta b) a narušení jeho plánů. V reakci na tyto události Bond převezme výchozí cíle podsvěta b) a nadále koná tak, aby dosáhl jejich naplnění.

Institucionální pověření, ať už základní nebo redefinované, představuje tedy jeden z opěrných bodů pro konstrukci fikčních světů bondovek.

Totéž platí pro díly 21 a 22, avšak jejich základové schéma je výrazně odlišné, neboť zatím co předešlé schéma se vyznačovalo jednotností obou podsvětů, nové schéma předkládá oba podsvěty jako nejednotné, ba dokonce vnitřně protichůdné. Podsvět c) se vyznačuje decentralizací (postrádá eliminovatelné epicentrum) a nadto své akce maskuje jakožto akce, které jsou běžnou součástí aktuálního referenčního světa (terorismus). Především

ale cílem podsvěta c) již není změna aktuálního referenčního světa, uplatnění moci prostřednictvím realizování plánu, ale manipulace s aktuálním referenčním světem, založená na principech jeho fungování.

Nové základové schéma, ustavené v *Casinu Roayle*:

Výše jsme vydělili tři principy organizace fikčních světů Bondovek:

- a) konání při plném institucionálním zapojení a na základě pověření (klasický svět ustavený *Dr. No*, ve kterém je Bond zcela definován svou pozicí v MI6),
- b) konání na základě zpětně posvěceného sebezpověření (Bond zachraňuje platnost ohrožené pozice MI6, zpětné pověření je dáno oprávněností tohoto konání. Náleží sem *Ve službách jejího veličenstva*, částečně *Dnes neumírej*, *Casino Roayle* a *Quantum of Solace*),
- c) unikátní svět *Povolení zabít*, ve kterém se Bond dostává mimo základové schéma a po dosažení osobně motivovaného cíle se do základového schématu opětovně začleňuje).

Z jiného hlediska můžeme vydělit dva druhy fikčních světů. Prvním z nich jsou světy organizované konsekventně, druhým pak světy organizované nekonekventně. Konsekventně organizované světy předkládají postupné získávání indicií a postupování z bodu A do bodu B na základě jejich logické provázanosti.

Nekonekventně organizované světy (ke kterým náleží částečně *Žiješ jenom dvakrát*, zvláště pak *Žít a nechat zemřít*, *Muž se zlatou zbraní*, *Agent, který mne miloval* a *Moonraker*) jsou řízeny takzvaným systémem naplněných zákonitostí, který se zakládá na dominanci vnitřně-světových pravidel a principů, jež zákonně předurčují podobu a

výsledek jednotlivých událostí, které nevyplývají z logiky děje (ta je automaticky potlačována), ale z nutnosti demonstrace specifického bondovského univerza. Díly série, ve kterých se uplatňuje systém naplněných zákonitostí, jsou doslova filmy o fikčním světě.

Pro všechny díly však bez rozdílu platí skutečnost, že podsvěty, které kolem sebe padouchové vytvářejí a ovládají je, jsou řízeny pravidly a tato pravidla mají sloužit naplnění konkrétního plánu. Plán je padouchovo vlastnictví a úsilí padouchů o jeho realizování je často prvotním, vždy ale nezbytným hybatelem děje.

Jestliže padouchové se vyznačují plánem a směřují k jeho realizaci, Bond se naopak vyznačuje absencí jakéhokoli plánu. Bond totiž vždy pouze otevřeně infiltruje padouchův podsvět, který má za cíl zničit. Jeho vlastností jako ústřední fikční entity je neomylně lokalizovat zranitelný bod padouchova podsvěta (může mít podobu věci i osoby, jedná se však pokaždé o část plánu, která musí být nezbytně naplněna) a zasáhnout jej. Poškození zranitelného bodu podsvěta c) je východiskem pro jeho konečnou eliminaci.

Aby k takovému fatálnímu poškození podsvěta c) mohlo dojít, nutně se uplatňuje jiná konstantní Bondova vlastnost, kterou je jeho adaptabilita, tedy schopnost flexibilně reagovat na jakoukoli situaci či změnu stavu a přizpůsobit se jakémukoli prostředí a jeho specifickým vlastnostem (ať už se jedná o modálně jakkoli odlišný, třeba i nadpřirozený – *Žít a nechat zemřít* – svět).

V *Dr. No* James Bond identifikuje sám sebe skrze vyslovení rigidního označení (svého jména). V téže scéně se však objeví hned několik dalších identifikačních znaků, které se spojí s daným jménem, tváří, hlasem a tělem. Opakování způsobu sebeidentifikace a identifikačních znaků v následujících dílech znamená opakované znovustvoření ústřední fikční entity, potažmo znovustvoření fikčního světa.

Dokud byl představitelem Bonda **Sean Connery**, intertextualita a aluze nástupnických fikčních světů na světy předcházející se objevovaly minimálně. Mohli jsme proto hovořit o nezávislé souběžnosti těchto světů. První změna představitele hlavní role však vedla k začlenění předcházejících světů do fikční historie postavy a identifikační znaky spolu se způsobem sebeidentifikace staly se prostředkem nejen ke znovuzrození ústřední fikční entity, ale také k jejímu „překřtění“.

Identifikační znaky takto nabyly platnosti minima schopného prokázat totožnost potenciální varianty prototypické fikční entity při změně tváře, hlasu a postavy. Zdůrazněná kontinuita přitom mohla mít podobu intertextuálních odkazů na minulost (*Ve službách Jeho Veličenstva*), kumulace osobních identifikačních znaků (*Zlaté oko*) nebo zdůraznění institucionálního zapojení a z toho plynoucích vzájemně definičních vztahů (*Žít a nechat zemřít*).

Tak jako tak se podmínka potvrzení identity uplatňovala buď, aby se stala základem jinakosti nástupnického fikčního světa (*Ve službách Jeho Veličenstva*), nebo dokladem jeho podobnosti (*James Bond - Dech života, Zlaté oko*). Výraznější změnu přináší druhá množina světů sestávající z dílů 21 a 22. Ačkoli zachovává primárnost institucionálního zapojení, identifikační znaky předcházejících světů jsou buď variovány (charakteristický nápoj) nebo negovány (sexuální pud). Tato hra je výsledkem skutečnosti, že *Casino Royale* a *Quantum of Solace* představují postmoderní přepisy předcházejících světů dílů série 1-20.

Jamese Bonda poznáváme v *Dr. No* jako duševně prázdnou fikční entitu, jednající pouze na základě duševních aktů a nezažívající žádné duševní události. Projevuje se jako silná personalita dokonale kontrolující své emoce, vyjma dvou pudů, agresivity a zejména sexuality. Bondovo chování sleduje dané scénáře, módy adaptující se na konkrétní situace, ve kterých se Bond ocitá (svádění, boj, komunikace s cílem získat informace).

U světů dílů 1-20 je sexuální pud utlumen pouze ve dvou případech. Ve světě *Ve službách Jeho Veličenstva* je tato skutečnost dána tím, že se Bond zamiluje, v *Povolení zabíjet* je kvůli osobní mstě sexuální pud upozaděn a do popředí se dostává pud agresivity, který je zcela dominantní v dílech 21 a 22.

Také v rovině emocionální a v rovině duševní dochází u Jamese Bonda k postupným proměnám. První z nich nastává u *Ve službách Jeho Veličenstva*, kdy se v důsledku zamilovanosti Bondovy emoce projevují viditelnými a slyšitelnými znaky, a kde Bond vůbec poprvé zažívá duševní události, tedy vnitřní stavy, které bezprostředně nepředcházejí akčnímu konání.

Kdykoliv se ve světě některého z dílů série rozšíří spektrum Bondovy emocionality nebo schopnosti prožívat duševní události, je tento svět poznamenán nesouladem či dokonce

konfliktem mezi pracovním kodexem MI6 (mateřské instituce) a osobními normami Jamese Bonda.²⁶⁰

U *Ve službách Jeho Veličenstva* tento nesoulad vede k systému sebezpečení, kdy Bond koná na základě osobní motivace, avšak zároveň tímto konáním naplňuje svou institucionální pozici, kterou by při respektování pracovního kodexu naplnit nemohl. Ještě výraznější je rozkol v *Povolení zabít*, ve kterém Bond, aby mohl dostát osobnímu závazku, opouští MI6 a sleduje, alespoň zpočátku, výhradně vlastní cíl, který s činností MI6 nijak nesouvisí.

Mezi světy souladu pracovního kodexu a osobních norem se tedy vyskytují výjimky, kdy se buď osobní normy ukazují jako motivačně dominantnější vzhledem k prvotnímu cíli než-li pracovní kodex (*Ve službách Jeho Veličenstva*, *Dnes neumírej*, *Casino Roayle* a *Quantum of Solace*), nebo se osobní normy stávají vůči pracovnímu kodexu protichůdné (*Povolení zabít*, částečně *Casino Roayle*, které přímo zobrazuje přechod od protichůdnosti k souladu).

James Bond vzešel z ekonomické stability a prosperity šedesátých let. Ze své podstaty hájí společenské reprezentace Západu, ačkoli zpravidla tyto reprezentace nejsou explicitně vyslovovány, ale implicitně obsaženy v prostoru samotného fikčního světa a v konání či promluvách jednotlivých fikčních entit. Jeho vztah ke světu je spotřebitelský (svět je zdrojem požitků), čemuž je uzpůsobena rovněž příroda (ideální počasí a krása, akcentovaná exotičnost).

V první podmnožině není součástí fikčních světů chudoba, sociální rozdíly jsou vnímány jako přirozené a všemi souhlasně akceptované. Padouchové disponují nespécifikovaným (potenciálně tedy nevyčerpatelným) bohatstvím a na jeho základě mohou realizovat své mimořádné plány.

Naproti tomu v *Casinu Roayle* je padouch finančně limitován, ba dokonce snaha získat peníze na splacení dluhů je pro něj ve druhé polovině filmu primární motivací. *Quantum of Solace* zachází ještě dál, neboť jednak tematizuje sociální nerovnost: část děje je zasazena do zemí, kde žijí lidé v chudobě a padouchové realizují plán, v důsledku kterého

²⁶⁰ Rozšíření Bondovy emocionalita vede k ohrožení výchozích principů, na jejichž základě je fikční svět konstruován.

se finanční situace chudých má ještě zhoršit (Haiti, Bolívie). Jednak sama příroda získává na negativních aspektech (nehostinná poušť Bolívie), dříve nepřítomných.

MI6 prostřednictvím svého agenta vykonává nad jinými zeměmi (potažmo nad ostatním světem) preventivní kontrolu (je stále obezřetná vůči potenciálním hrozbám) a v případě nastalého ohrožení také ochranu: vysílá agenta, aby hrozbu eliminoval. Navíc, James Bond je schopen sám vyhledávat potenciální hrozbu pro svět/Západ/Anglii a není tudíž zcela závislým na centrálním pověření (ačkoli je centrální pověření vždy důležité).

James Bond je v pravém slova smyslu reprezentantem Západu konstruovaného jako centrum civilizovaného světa a civilizačního/civilizujícího působení na svět ostatní: obklopuje se luxusem, aniž by lpěl na věcech, prokazuje klasické vzdělání i znalosti (potenciálně) takřka ve všech oblastech lidského působení a vědění. Je schopen kritického myšlení, vybraného chování, oplývá důvtipem i elegancí (ať už přirozenou či takovou, která účelově pomáhá dosáhnout výchozího cíle).

Jeho úhlavní nepřátelé vycházejí ze stejných základů (přímo či nepřímo²⁶¹), avšak představují nesprávný vliv (neoficiální – neinstitucionální), pročež jsou potlačováni. V tomto ohledu jsou bondovky (ne vždy je to stejně výrazný či platný rys) dokladem stále znovu a znovu potvrzovaného výhradního vlivu evropské kultury na ostatní svět. James Bond je obráncem hegemonie a eliminátorem každého, kdo by si chtěl tuto hegemonii přisvojit, podlomit ji nebo (nedej bože) ji docela potlačit.

Často se Bond pohybuje v oblastech bývalého imperiálního vlivu Anglie (Karibik, Indie, Egypt, Blízký východ) a vždy využívá jako pomocníků (entit jednajících v souladu s jeho vůlí bez výraznější osobní motivace) domorodých obyvatel, zpravidla typizovaných nebo dokonce karikaturně zploštěných. Tento rys přestává docela platit až u dílů 21 a 22.

Přátelské prostory se prokazují stopami civilizačního evropského působení a takto Bondovi vycházejí vstříc (hotelové pokoje různých zemí světa): dobrovolně se nechávají opanovat. Naproti tomu nepřátelským prostorům se Bond zdánlivě přizpůsobuje (adaptuje se na ně), avšak skutečným cílem, který sleduje, je tyto prostory přizpůsobit sobě (Západu) – opanovat je (opanování může mít i podobu jejich zničení). Schopnost opanovávat doplňuje Bondovu adaptabilitu, přičemž adaptabilita jakožto dovednost

²⁶¹ I padouchové orientálního původu prokazují znalost evropských mravů, kulturních zvyklostí, prokazují se klasickou vzdělaností nebo se obklopují předměty, které k evropské kultuře odkazují (obrazy, nábytkem).

rozpoznat strukturu nového prostoru a nalézt jeho slabá místa je podmínkou pro postoupení ke druhé fázi, spočívající v uplatnění Bondovy moci z pověření.

Fikční encyklopedie, kterou založil *Dr. No* a obohatil každý jednotlivý a jedinečný bondovský fikční svět, ať už byl jeho vztah k předcházejícím světům jakýkoli: byl na nich závislý, nezávislý či podmíněný jimi, ať už se jich dovolával, aby tak prokázal svou jinakost nebo naopak svou podobnost, ustavila stále se rozšiřující prostor zahrnující všechny znaky, pravidla, schémata a vzorce, které kdy bondovské světy utvářely.

Reprodukování těchto prvků, ať už obohacené nebo více či méně pozměněné, vytvořilo jednak prostor pro rozšiřování jejich inventáře, jednak prostor pro výjimky z pravidla. Bondovky jsou díky tomu nadány, stejně jako jejich ústřední fikční entita, nesmírnou adaptabilitou a schopností se vyrovnávat se změnami představitelů prototypických postav a s jakoukoli proměnou aktuálního světa (čehož je ostatně přímým dokladem svět *Zlatého oka*, který tematizuje samu životaschopnost bondovek).

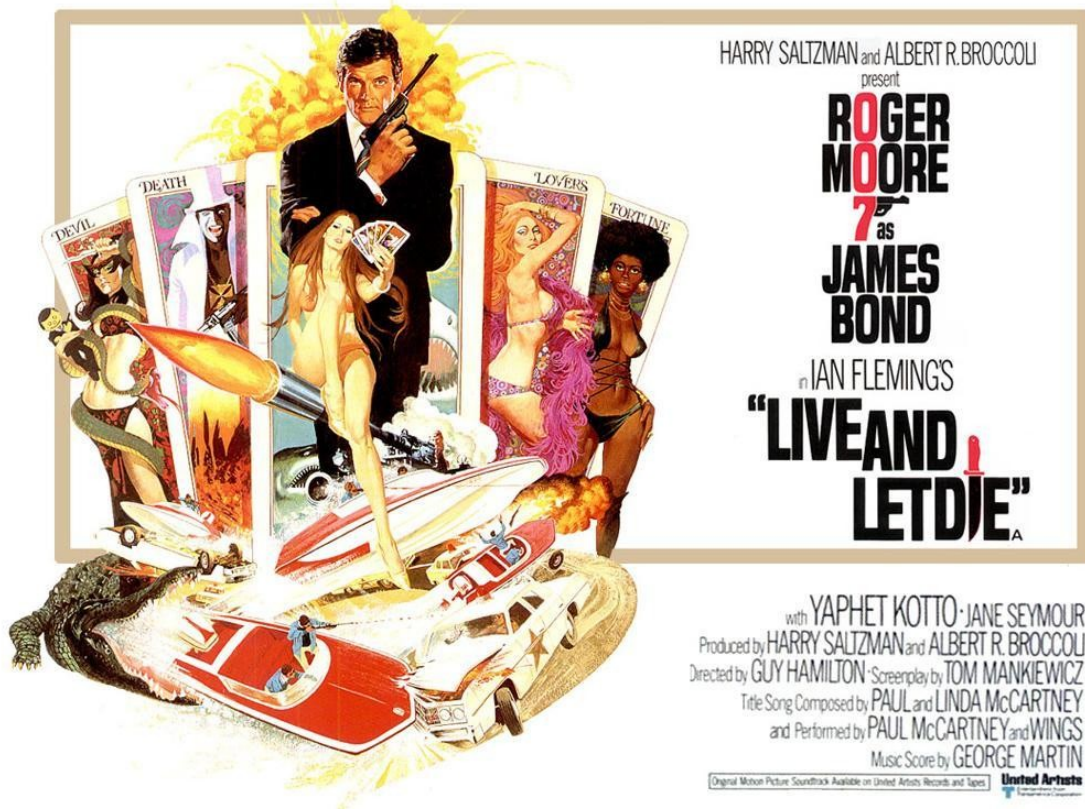
Prostřednictvím intertextuality, aluzí a jiných sdílených kódů spolu jednotlivé světy vzájemně komunikují, takže i přes všechnu (v některých případech zvláště výraznou) rozdílnost můžeme hovořit o jejich nepřetržité kontinuitě, byť se jedna podmnožina fikčních světů Bondovek uzavřela a druhá se nachází ve svých počátcích.

Rozbor vybraných fikčních světů bondovek za využití teorie fikčních světů ukázal, že ačkoli se na první pohled mohou bondovky jevit navzájem podobné a povrchní, skýtají mnohdy překvapivou a rafinovanou strukturu, jsou schopny tematizovat vlastní fikčnost, otevřeně ji přiznat a na tomto přiznání založit svou podobu.

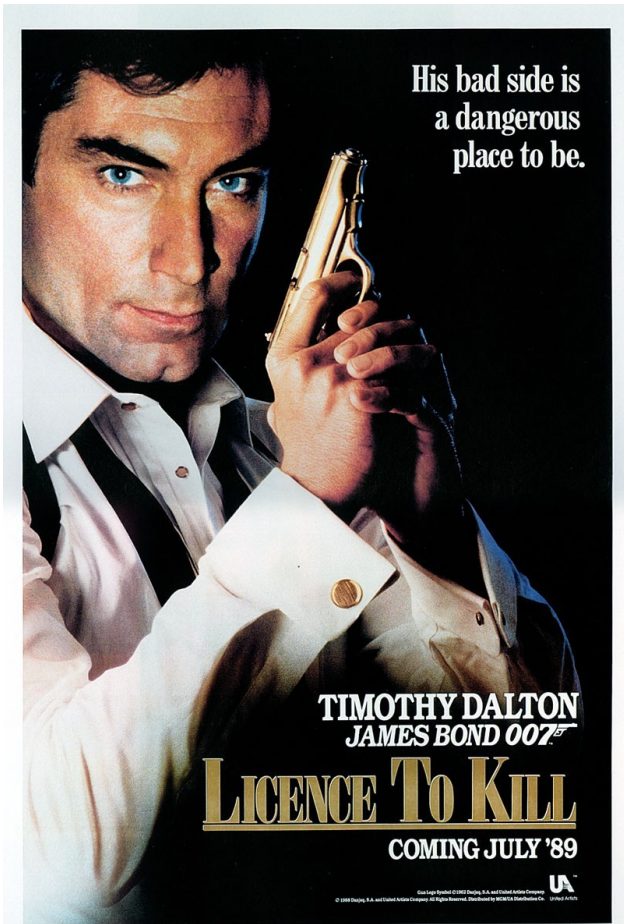
Fikční světy bondovek tak vznikají při vědomí svých základů, které jsou v několika případech záměrně ohrožovány či narušovány a jindy dokonce pozměňovány. Jsou nadány schopností rozvíjet se (*Ve službách Jeho Veličenstva*), samy se parodovat (*Žít a nechat zemřít*), popírat (*Povolení zabíjet*), adaptovat na proměny aktuálního světa (*Zlaté oko*) a v případě potřeby i docela se znovuzrodit (*Casino Roayle*). A právě oněm pozoruhodným světům, dokládajícím různorodost a bohatství bondovské série, byla věnována tato diplomová práce.

PRÍLOHY

Plakáty

ANOTACE

Příjmení a jméno autora: Tomáš Uher

Název katedry a fakulty: Katedra divadelních, filmových a mediálních studií, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Název magisterské diplomové práce: Proměny fikčního světa ve filmové sérii o agentu Jamesi Bondovi

Vedoucí magisterské diplomové práce: PhDr. Luboš Ptáček, Ph.D.

Klíčová slova: fikční světy, fikční entity, moc, emoce, interakce, motivace, modalita, Dr. No, Ve službách Jeho Veličenstva, Žít a nechat zemřít, Povolení zabíjet, Zlaté oko, Casino Royale

Anotace: Práce se zabývá filmovou sérií o agentu Jamesi Bondovi z hlediska teorie fikčních světů. Její náplní je analýza fikčních světů vybraných dílů série, přičemž převažují vždy první díly s novým hereckým představitelem hlavní role. V jednotlivých kapitolách je sledován zejména způsob, jakým jsou světy bondovek konstruovány, jaké mocenské struktury vytvářejí a jakou ideologii produkují. Práce směřuje k odhalení společných základů a výchozích principů série, ale také k objasnění povahy její různorodosti, adaptability a vzájemné provázanosti.

Annotation: The work deals with film series on agent James Bond in terms of the theory of fictional worlds. It focuses on the analysis of the fictional worlds of selected parts of the series, which has always dominated the first parts of the new actor played the lead role. In each chapter is followed in particular the way they are constructed worlds Bond, which creates power structures and how ideology is produced. The work aims to reveal the common foundations and underlying principles of the series, but also to clarify the nature of its diversity, adaptability and interdependence.

LITERATURA

Teorie fikce/fikčních světů

COHNOVÁ, Dorrit: *Co dělá fikci fikcí*. 1 vyd. Academia, 2009. 261 s.

ISBN 978-80-200-1587-5.

CULLER, Jonathan: *Studie k teorii fikce*. 1 vyd. Akademie věd české republiky, 2005. 102 s.

ISBN 80-85778-46-7.

ECO, Umberto: *Meze interpretace*. 1, vyd. Karolinum, 2004. 332 s. ISBN 80-256-0740-9.

ECO, Umberto: *Lectro in fabula. Role čtenáře*. 1 vyd. Academia, 2010. 296 s.

ISBN 978-80-200-1828-1.

DOLEŽEL, Lubomír: *Heterocosmica. Fikce a možné světy*. 1. vyd. Karolinum, 2003. 311 s.

ISBN 80-246-0735-2.

RONENOVÁ, Ruth: *Možné světy v teorii literatury*. 1, vyd. Host, 2006. 296 s. ISBN 80-7294-

180-1.

Literatura k filmové sérii o agentu Jamesi Bondovi

CORK, John; STUTZ, Collin: *James Bond – Encyklopedie*. 2. vyd. Mladá fronta, 2009. 336 s.

ISBN 978-80-204-2130-2.

James Bond a major Zeman / Ideologizující vzorce vyprávění. 1. vyd. Pistorius & Olšanská,

2007. 134 s. ISBN 978-80-87053-06-5.

LANE, Andy; SIMPSON, Paul: *Akta Bond / Neoficiální průvodce světem největšího z agentů*.

1. vyd. Mladá fronta, 2009. 408 s. ISBN 978-80-204-1790-9.

LINDNER, Christoph (editor): *The James Bond Phenomenon: A Critical Reader*. 2 vyd.

Manchester University Press, 2009. 272 s. ISBN 978-0-7190-8095-1.

CHAPMAN, James: *Licence to Thrill*. I. B. Tauris, 2008. 2. vyd. 336 s.

ISBN 978-1-84511-515-9.

Ostatní

- FERGUSON, Niall: *Britské impérium*. 1. vyd. Prostor, 2007. 408 s. ISBN 978-80-7260-175-2.
- GADDIS, Lewis John: *Studená válka*. 1. vyd. Slovart, 2006. 280 s. ISBN 978-80-7209-832-9.
- MILLER, Judith: *Nábytek / Světové slohy od antiky až po současnost*. 1. vyd. Slovart, 2006. 560 s. ISBN 80-7209-855-1.
- MORGAN, O. Kenneth: *Dějiny Británie*. 1. vyd. NLN, 2010. 658 s. ISBN 978-80-7106-432-9.
- GREPL, Miroslav; KRÁLÍK, Petr: *Skladba češtiny*. Votobia. 503 s. ISBN 80-7198-281-4.

Elektronické zdroje

Bond Is Back: No. 23 Due in November 2012. Dostupné z WWW:

<<http://www.007.info/News167.asp>>.

COMMONWEALTH SECRETARIAT. Jamaica.

<<http://www.thecommonwealth.org/Templates/YearbookHomeInternal.asp?NodeID=139044>>

Časopisy

- ŠOBR, Michal: Zlaté oko. *Cinema* 6, 1996, č. 1, s. 14-19. ISSN 1210-132X.
- KUBINA, Zdeno: Od „Dr. No“ ke „Zlatému oku“ / Třetina století s Jamesem Bondem. *Cinema* 6, 1996, č. 1, s. 20-23. ISSN 1210-132X.
- FUKA, František: Zítřek nikdy neumírá. *Cinema* 8, 1998, č. 1, s. 18-23. ISSN 1210-132X.
- Jmenuje se Bond, James Bond... *Cinema* 8, 1998, č. 1, s. 24-37. ISSN 1210-132X.
- HOFFMAN, Tomáš: Jeden svět nestačí. *Cinema* 10, 2000, č. 1, s. 22-30. ISSN 1210-132X.
- ROSNER, Heiko. A nyní: počasí. *Cinema* 12, 2002, č. 1, s. 86-89. ISSN 1210-132X.
- ŠOBR, Michal: Dnes neumírej. *Cinema* 13, 2003, č. 1, s. 52-59. ISSN 1210-132X.
- ROSNER, Heiko: Protřepat, nemíchat. *Cinema* 13, 2003, č. 1, s. 60-67. ISSN 1210-132X.
- BALDÝNSKÝ, Tomáš: 008 Parodie jsou věčné. *Cinema* 13, 2003, č. 5, s. 80-82. ISSN 1210-132X.
- VOSNÍK, Ondřej; HEINZE, Thomas: Casino Roayle. *Cinema* 16, 2006, š. 11, s. 20-26. ISSN 1210-132X.
- Sean Connery „Neodpovídá literárnímu Bondovi“. *Cinema* 16, 2006, č. 11, s. 89.

ISSN 1210-132X.

Sedm, nula nula sedm. *Cinema* 16, 2006, č. 11, s. 114. ISSN 1210-132X.

PROKOPOVÁ, Alena: Casino Royale. *Cinema* 16, 2006, č. 12, s. 38-40. ISSN 1210-132X.

Zhrzený Bond kuje pomstu. *Cinema* 18, 2008, č. 5, s. 16. ISSN 1210-132X.

SCHULZE, Philipp: Quantum of Solace. *Cinema* 18, 2008, č. 11, s. 40-45. ISSN 1210-132X.

PROKOPOVÁ, Alena: Quantum of Solace. *Cinema* 18, 2008, č. 12, s. 54-56.

ISSN 1210-132X.

007: Změnil vítězný tým a málem nepřežil. *Premiere* 2, 2001, č. 10, s. 101.

ISSN 1212-8899.

BALDÝNSKÝ, Tomáš: 007 divů světa. *Premiere* 4, 2003, č. 1, s. 60-68. ISSN 1212-8899.

RUDOVSKEJ, Jan: Dnes neumírej. *Premiere* 4, 2003, č. 1, s. 84-85. ISSN 1212-8899.

NĚMEC, Pavel: Bond má novou tvář! *Premiere* 6, 2005, č. 11, s. 23. ISSN 1212-8899.

PEŠKA, Ivan: Bond v Praze. In: *Premiere* 7, 2006, č. 3, s. 21. ISSN 1212-8899.

PEŠKA, Ivan: Agent bez minulosti. In: *Premiere* 7, 2006, č. 11, s. 25-34. ISSN 1212-8899.

NĚMEC, Pavel: Casino Royale. *Premiere* 7, 2006, č. 12, s. 76-77. ISSN 1212-8899.

SMUSTNÝ, Aleš: James Bond se zlobí. *Premiere* 9, 2008, č. 6, s. 59-65. ISSN 1212-8899.

RYBÁŘ, Václav: O krok před Bondem. *Premiere* 9, 2008, č. 10, s. 30-35. ISSN 1212-8899.

RYBÁŘ, Václav: Povolení prodávat. *Premiere* 9, 2008, č. 11, s. 70-73. ISSN 1212-8899.

RYBÁŘ, Václav: Quantum of Solace. *Premiere* 9, 2008, č. 12, s. 47. ISSN 1212-8899.

SMUTNÝ, Aleš: Quantum of Solace. *Premiere* 10, 2009, č. 5, s. 99. ISSN 1212-8899.

VOPLAKALOVÁ, Jana: Bondovská chronologie. *Cinepur* 8, 2000, č. 15, s. 2-7.

ISSN 1213-516X.

VOPLAKALOVÁ, Jana: „My name is Bond... James Bond“. *Cinepur* 8, 2000, č. 15, s. 8-13.

ISSN 1213-516X

PROKOPOVÁ, Alena: Těšitel James Bond. *Cinepur* 8, 2000, č. 15, s. 14-17. ISSN 1213-516X.

KOKEŠ, D. Radomír: Re-007 / aneb bondovsky nebondovské Casino Royale. *Cinepur* 16, 2007, č. 49, s. 38-41. ISSN 1213-516X.

KOKEŠ, D. Radomír: návod na použití jamese bonda / vezměte čtyři fikční světy, protřepejte a nemíchejte. *Cinepur* 18, 2009, č. 62, s. 19-22. ISSN 1213-516X.

KADEŘÁBKOVÁ, Jana: James Bond na internetu. *Film a doba* 46, 2000, č. 2, s. 90-92.

ISSN 0015-1068.

BALDÝNSKÝ, Tomáš: Causa James Bond. *Reflex* 7, 1996, č. 9, s. 52-54. ISSN 0862-6634.

James Bond: Nejlepší billboard na světě. *Týden* 9,2002, č. 51-52,s. 44-55. ISSN 1210-9940.

SEIDL, Tomáš: Bond. James Bond / Bondovky, diamanty a trendy jsou věčné.

Labyrint revue, 2003, č. 13-14, s. 229-232. ISSN 1210-6887.

ŠLAJCHRT, Viktor: Zabiják s licenci / Století Jamese Bonda stále neskončilo.

Respekt 13, 2002, č. 49, s. 18. ISSN 0862-6545.

ČÍŽKOVÁ, Františka: James Bond is back. *Mladý svět* 42, 2000, č. 40, s. 44-47.

ISSN 0323-2032.

KUBINA, Zdeno: Zlaté oko. *Kinorevue* 6, 1996, č. 1, s. 18. ISSN 1211-3832.

PAVLOSKÝ, Jiří; Kopřiva, Štěpán: Bond James Bond. *Kinorevue* 6, 1996, č. 1, s. 38-42. ISSN 1211-3832.

DOBEŠ, Marek: Uhlazený Angličan z Irska: Pierce Brosman. *Kinorevue* 6, 1996, č. 1, s. 60-64. ISSN 1211-3832.

DONÁTOVÁ, Uljana: Zítřek nikdy neumírá. *Film Jam* 2, 1998, č. 1, s. 8. ISSN 1211-8710.

KYTKA, Ivan: Bond přežije rok 2000. *Film Jam* 2, 1998, č. 1, s. 10. ISSN 1211-8710.

OBERMANNOVÁ, Irena: Mým snem bylo hrát Bonda! *Film Jam* 2, 1998, č. 1, s. 12.

ISSN 1211-8710.

Noviny

JAROŠ, Jan: Bondovky dorazily k českému divákovi příliš pozdě. In: *Lidové noviny*, 10. 12. 1999, s. 12. ISSN 0862-5921.

ŠUPOVÁ, Tereza: James Bond se vrací v novém autě. In: *Lidové noviny*, 20. 7. 2001, s. 12. ISSN 0862-5921.

ŠTURMA, Ondřej: Troje narozeniny Jamese Bonda. In: *Lidové noviny*, 16. 3. 2002, s. 25. ISSN 0862-5921.

PRAMENY

Filmy

- Dr. No (Terence Young, 1962)
- Srdečné pozdravy z Ruska (Terence Young, 1963)
- Goldfinger (Guy Hamilton, 1964)
- Thunderball (Terence Young, 1965)
- Žiješ jenom dvakrát (Lewis Gilbert, 1967)
- Ve službách Jeho Veličenstva (Peter Hunt, 1969)
- Diamanty jsou věčné (Guy Hamilton, 1971)
- Žít a nechat zemřít (Guy Hamilton, 1973)
- Muž se zlatou zbraní (Guy Hamilton, 1974)
- Agent, který mne miloval (Lewis Gilbert, 1977)
- Moonraker (Lewis Gilbert, 1979)
- Jen pro tvé oči (John Glen, 1981)
- Chobotnička (John Glen, 1983)
- Vyhledka na vraždu (John Glen, 1985)
- Dech života (John Glen, 1987)
- Povolení zabít (John Glen, 1989)
- Zlaté oko (Martin Campbell, 1995)
- Zítřek nikdy neumírá (Roger Spottiswood, 1997)
- Jeden svět nestačí (Michael Apted, 1999)
- Dnes neumírej (Lee Tamahori, 2002)
- Casino Royale (Martin Campbell, 2006)
- Quantum of Solace (Marc Forster, 2008)
-
- Nikdy neříkej nikdy (Irvin Kershner, 1983)

OBRAZOVÉ PŘÍLOHY

Dr. No

<http://filmforthoughtblog.files.wordpress.com/2011/01/poster20-20dr_20no_02.jpg>.

Ve službách Jeho Veličenstva

<http://4.bp.blogspot.com/_8BVcGoREYwc/S7zRYxSumMI/AAAAAAAAAF-k/rPAf4ydvRE/s1600/on_her_majestys_secret_service_xlg.jpg>.

Žít a nechat zemřít

<http://1.bp.blogspot.com/-uPJ_Jv02Kpk/TWO8Yyw47OI/AAAAAAAAAC-A/o5JJUVN3kcM/s1600/liveandletdie.jpg>.

Povolení zabíjet

<<http://movieposters.2038.net/p/Licence-to-Kill.jpg>>.

Zlaté oko

<<http://www.cultflicks.net/wp-content/uploads/goldeneye.jpg>>.

Casino Royale

<<http://arcona.files.wordpress.com/2008/10/casino-royale.jpg>>.